

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
KORKULARI: BALIKESİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif ALTUNDERE

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
KORKULARI: BALIKESİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fahri ÇAKI

Elif ALTUNDERE

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı'nda 201412541016 numaralı Elif ALTUNDERE'nin hazırladığı "Risk Toplumu Bağlamında Lise Öğrencilerinin Sosyal Korkuları: Balıkesir Örneği" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 27/06/2016 ...~~13.06~~... tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Fehri ÇAKI
Üye (Danışman)

Üye

Başkan
Doç. Dr. Mustafa Kemal Sarı
Üye

Doç. Dr. Süheyla SARITAS
Üye

Üye

Üye

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

28.06/2016

Enstitü Müdürü
DOÇ. DR. HALİL İBRAHİM ŞAHİN

ÖZET

RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL KORKULARI: BALIKESİR ÖRNEĞİ

ALTUNDERE, Elif

Yüksek Lisans, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fahri ÇAKI

2016

Modern dünyanın riskleri bireylerin yaşamının her anında ve her alanında karşılına çıkabilmektedir. Karşılaştığı her riski önlemek için tedbirler alan gençler kendilerine bir korku kültürü oluşturmaktadırlar. Bu tez, değişen risk algısı, risk toplumu, korku kültürü ve güven kavramları çerçevesinde “sosyal korku”ların çeşitlerini ve gündelik yaşama etkilerini incelemektedir. Balıkesir merkezindeki farklı prestijlerdeki okulların öğrencileri ile yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular, araştırmanın literatür çalışması ile birlikte analiz edilmiştir. Fenomenolojik bir metodolojik yaklaşım ile yapılan araştırmada, öğrencilerin seçimlerinde maksimum çeşitlilik örneklemini kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 24’ü kız, 21’i erkek toplam 45 öğrenci ile görüşülmüştür. Araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formları ile derinlemesine görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin sosyal korkuları “yapısal korkular” ve “koşullu korkular” olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Öğrencilerin sosyal korkularının var olmasında sosyal medyanın çok büyük etkisinin olduğu görülmektedir. Sosyal korkuların öğrencilerin gündelik hayatlarına etkisi özellikle “güven yoksunluğu”, “bireyselleşme” ve “sosyal sermayenin yitimi” olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal korkular, risk toplumu, korku kültürü, güven, liseli gençlik, Balıkesir.

ABSTRACT

SOCIAL FEAR OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN RISK SOCIETY: A CASE STUDY IN BALIKESİR

ALTUNDERE, Elif

Master's Thesis, Department of Sociology

Adviser: Assoc. Prof. Fahri ÇAKI

2016

Individuals could face with the risks of the modern world in every moment and every aspect of their life. The youth takes some precautions to prevent all these risk, thus constitute a culture of fear. This thesis examines the types of “social fear” and their effects on daily life in the framework of the concepts of changing risk perception, risk society, culture of fear and trust. The findings obtained from the interviews with students of different prestigious high schools in the center of Balıkesir have been analyzed with literature research. This research has been done with phenomenological approach by using maximum variation sampling for selection of students. For this research, 24 female and 21 male students, so 45 students in total, have been interviewed. Research data are collected through in-depth analysis with semi-structured interview forms. The research findings show that social fears of high school students are separated into two main groups as “structural fears” and “conditional fears”. Besides, social media seems to be very influential on the existence of their social fear. The effect of social fear on daily lives of students arises especially as “lack of trust”, “individualization” and “loss of social capital”.

Key Words: *Social fear, risk society, culture of fear, trust, high-school youth, Balıkesir.*

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
KISALTMALAR	vi
ÖNSÖZ	vii
1. GİRİŞ	1
2. DEĞİŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN RİSK ALGISI: RİSK TOPLUMU	6
2.1. Risk Toplumu ile Beraber Değişen “Risk” Algısı.....	6
2.1.1. Değişen Risk Algısının Toplumdaki Etkisi: Risk Toplumu	9
2.2. Risk Toplumunda “Korku” ve “Korku Kültürü”	14
2.2.1. Bireysel-Psikolojik Korkular ve Sosyal Korkular	17
2.2.2. Sosyal Korkuların Sosyal Fobi ve Sosyal Kaygıdan Farkı.....	19
2.3. Risk Toplumunda ‘Güven’	21
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	26
3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	26
3.2. Metodolojik Yaklaşım	29
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	30
3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama	32
4. BULGULAR	34
4.1. Sosyal Korkum Yok	34
4.1.1. “Tanıyorum, Korkmuyorum”	34
4.1.2. “Balıkesir: Küçük Bir Yer”.....	36
4.2. Yaşadım, Gördüm, Korkmuyorum.....	36
4.2.1. Suç Korkusu.....	37
4.2.2. Taciz - Tecavüz Korkusu	38
4.3. Sosyal Çevreye ve Medyaya Dayalı Oluşan Sosyal Korkular	40
4.3.1. “Tehlikeli Bölge”	40
4.3.2. Kızların Sosyal Korkusu: Özgecan Aslan Olayı.....	41

4.3.3. Sosyal Medya'nın Sosyal Korkusu	43
4.4. Geleceğe Dair Sosyal Korkular	46
4.4.1. Kişisel Geleceğin Bilinmezliği	46
4.4.1.1. Akademik Başarısızlık – Ya Kazanamazsam?.....	47
4.4.1.2. KPSS – Ya Atanamazsam?	49
4.4.1.3. Evlilik - Ya Evlenemezsem?	50
4.4.2. Türkiye'nin Geleceğine Dair Sosyal Korkular	52
4.4.2.1. “Tenhadan gitme tecavüz var, kalabalığa da girme ki bomba var”... 52	
4.4.2.2. Etnik Ayrımcılık ve Kutuplaşma.....	54
4.4.2.3. Siyasi ve Ekonomik İstikrarsızlık	55
4.4.3. Dünyanın Geleceğine Dair Sosyal Korkular	56
4.4.3.1. “Bilgim de Yok Fikrim de Yok”	57
4.4.3.2. “Üçüncü Dünya Savaşı Çıkacak”	58
4.4.3.3. “Teknoloji Sonumuz Olacak”	59
4.4.3.4. Küresel Isınma & İklim Değişiklikleri: “Dünyanın sonu gelecek” “Teknoloji Sonumuz Olacak”	60
4.5. Güven Yoksunluğu.....	61
4.5.1. “Herkes herkese güvenmek zorunda değil”	62
4.5.2. “İlk görüşte güvensizlik!”	64
4.5.3. “Bir tek BABAM olsun bana bir şey olmaz!”	65
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	69
KAYNAKÇA	78
EKLER.....	81

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Mülakat Yapılan Öğrencilerin Lise Düzeyleri ve Cinsiyetleri	31
Tablo 2: Mülakat Yapılan Öğrencilerin Okudukları Liseler	32

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
USA	: The United States of America
Vb.	: Ve benzerleri

ÖNSÖZ

Bu çalışma, risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları konusunda yeni bulgular elde etmek amacı taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmada lise öğrencileri ile yapılan mülakatlardan elde edilen veriler, değişen risk algısı, risk toplumu, korku kültürü ve güven gibi kavramlar ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. “Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları nelerdir ve sosyal korkular karşısında güvendiği kişiler kimlerdir?” temel sorusu bağlamında oluşturulan çalışma, 21. Yüzyıl gençlerinin sosyal korkularının türlerini ve gündelik yaşamlarına etkilerini sunmaya çalışmaktadır. Araştırmanın liseli gençlerin sosyal korkularına dair farklı bir bakış açısı sunması ve yeni bulgular ortaya koyarak sosyoloji literatürüne sosyal korkular ve risk toplumu bağlamında katkı sağlaması umulmaktadır.

Bu tez çalışmasının araştırma, geliştirme ve yazım sürecinde engin bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, benden desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Fahri ÇAKI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Yaptıkları katkılarla tezin daha nitelikli hale gelmesini sağlayan Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAN ve Doç. Dr. Süheyla SARITAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezin yazım sürecinde tezimin gelişmesine yardımcı olan, eleştirel bakış açısıyla değerlendiren babam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ALTUNDERE'ye, kardeşim Yrd. Doç. Dr. Merve Büşra ALTUNDERE'ye ve kıymetli oda arkadaşım Araş. Gör. Betül KIZILTEPE'ye çok teşekkür ederim. Araştırmanın saha aşaması esnasında desteklerini yakından gördüğüm amcam Bekir ALTUNDERE, arkadaşlarım Zeliha BEKÇİ ve Elifnur GÜVEN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca manevi desteğini esirgemeyen annem Latife ALTUNDERE'ye ve kardeşlerime; tez yazım sürecinde yanımda olup beni motive eden ve benden desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Neslihan AKILOTU, Büşra Gamze GENÇER, Kübra ECE ve Araş. Gör. Feyza KARA'ya teşekkürlerimi iletmek isterim.

1. GİRİŞ

Günümüz toplumu hızla değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Bu dönüşüm sadece bir alanda yaşanmamakta, sağlık, ekonomi, siyaset, teknolojik ve bilimsel yenilikler gibi birçok alanı da kapsamaktadır. Bireylerin gündelik yaşamlarını direkt ya da dolaylı olarak etkileyecek bu değişimler karşısında toplumsal düzendeki pek çok şey de geçmişten farklı olarak dönüşüme uğramaktadır. Geçmişin etkisindeki toplum yapısı, bugünün gerçekliğine uyum sağlamaya çalışmakta ve geleceğe dair ihtimallere karşı tedbirli davranış yapıları sergilemektedirler. Bu bağlamda bireyler yaşananların etkisinde kendilerine toplum içerisinde bir konum edinmekte ve sosyal ilişkilerini bu durumlar ekseninde şekillendirmektedirler. Son dönemde yaşanan yenilikler beraberinde “risk” konusunda da algısal bir değişime sebep olmaktadır. Yeni tehlikeler ile ilgili korkulu rivayetler, gündelik yaşamlarımızı yakından etkileyen “sosyal korkuların” etkisinin artmasına sebep olmaktadır. Modern toplumsal düzen riskler, tehlikeler, sosyal korkular ekseninde kendisine yeni kurallar koymaktadır ve toplumsal düzene katılım da bunlarla bağlantılı olarak şekillenmektedir. Bu sebeple, çağdaş toplumsal düzene dair değişimlerin incelenmesinde farklılaşan risk algısı, risk toplumu, korku kültürü bağlamında sosyal korkuların ele alınması gerekmektedir.

Risk toplumu bağlamında ele alınan “sosyal korkular”, akademik literatürde toplumsal dönüşümün bir parçası olarak ele alınmamaktadır. Yoğun risk korkusu altında bireyler toplumsal yaşamlarını buldukları dönemin “sosyal korkuları” doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu sebeple yenedünya riskleri ekseninde değişen sosyal korkuların ele alınması, incelenmesi ve etkilerinin ölçülmesi toplumsal ilişkilerin bugününe ve geleceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmada risk toplumunun ve korku kültürünün gençlerin gündelik yaşamlarına etkilerinin incelenmesi temel alınmıştır. Araştırma sürecinde risklerin dönemsel çeşitliliği ve etkilerinin birbirinden farklı olması, tezin geniş bir perspektiften “sosyal korkuları” ele almasını zorunlu kılmıştır. Bu sebeple, araştırmanın temel dayanağı günümüz “sosyal korkularının” çeşitliliğinin risk toplumu bağlamında incelemesidir. Ayrıca çalışma sosyal korkuların toplumsal değişim-dönüşüm ve güven ekseninde öğrencilerin gündelik yaşamlarının ne ölçüde etkilendiğini analiz etmektedir. Araştırma, gündelik yaşamın bir parçası olarak görülen “riskler” sebebiyle oluşan sosyal korkuların

günümüz toplumsal yapısında ne gibi değişimleri tetiklediğinin analiz edilmesi açısından önem arz etmektedir.

Liseli gençlerin sosyal korkularının türlerini tespit etmeyi, yaşam tarzlarını nasıl etkilediğini keşfetmeyi amaçlayan ve sosyal korkular karşısında güvendikleri kişileri incelemeyi amaçlayan bu çalışma, sosyoloji literatürüne risk toplumu bağlamında sosyal korkular konusunda yeni bulgular sunmayı amaçlamaktadır. Sosyal korkuların daha öncesinde makro ölçekli ele alınmamış olması ve konunun akademik olarak farklı bir perspektiften incelenmesi araştırmayı alanında yapılan çalışmalardan farklı kılmaktadır. Bu çalışmanın alanında yapılan çalışmalardan ayıran temel özelliği, araştırmının sosyal korkuların gençlerin yaşamlarına hangi açılardan etki ettiği ve risklerden kaçınma yolları hakkında daha geniş bilgi edinmenin hedeflenmesidir. Risk toplumu ve korku kültürü bağlamında Türkiye’de özellikle yakın dönemde teorik çalışmalar yapılmıştır. Bu konuyla ilgili 2000’li yıllarda “Korku Kültürü ile Kent İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Tartışma”¹, “Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı”², “Risk Toplumu ve Gıda Güvenliği”³ ve “Risk toplumu ve Din” başlıklı yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmıştır. Bunun dışında sosyal korkuların içerisinde yer alan “suç korkusu” hakkında da sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. “Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması”⁴, “Mağduriyet Risk Algısı ve Suç Korkusu: Odtü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama”⁵, “Ankara’nın İki İlçesinde Suç Korkusu Çalışması”⁶ gibi doktora tezleri yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda sosyal korkular genel olarak nicel boyutuyla ele alınmış, konu ile ilgili genellemeler ortaya konmuştur.

Bu tez toplumbilimcilerin sosyal korkuları henüz ele almadığı bir boyutuyla, gençlerin toplumsal düzen içerisindeki yaşamlarına sosyal korkuların hangi konularda etkili olduğunu ortaya konmaya çalışılmaktadır. Konunun makro ölçekli ele alınmasının yanı sıra nitel bir şekilde ele alınması da araştırmının alanda yapılan diğer

¹ Yıldız, Z. (2015). Korku Kültürü ve Kent İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Tartışma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

² Çuhacı, A. (2004). Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

³ Beyaz, İ. (2013). Risk Toplumu ve Gıda Güvenliği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

⁴ Kul, M. (2009). Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

⁵ Gökulu, G. (2011). Mağduriyet Risk Algısı ve Suç Korkusu: Odtü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

⁶ Çetin, D. (2010). Ankara’nın İki İlçesinde Suç Korkusu Çalışması. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

çalışmalardan farklılaştığını temsil etmektedir. Araştırma konusu, geniş bir perspektif sunması sebebiyle bu konuda yapılacak diğer çalışmalara da kaynak niteliğindedir. Araştırma süresinin kısıtlı olması ve koşulların yeterli olmaması sebebiyle örneklem Balıkesir ile sınırlandırılmış ve belirli bir yaş grubuyla yapılandırılmıştır. Bunun yanı sıra bu çalışmada öğrencilerin aileleri ile görüşülememiş olması araştırmanın kapsamını daraltmaktadır. Bu durum sosyal korkular ve güven konularında öğrencilerin fikirlerine odaklanma sağlamaktadır. Bu bakımdan araştırma farklı yaş gruplarıyla, farklı sosyal korku türleri merkeze alınarak, farklı şehirlerde uygulanarak yahut çocukların içinde buldukları toplumsal düzen ailelerin perspektifinden ele alınarak genişletilebilir. Böylece başka çalışmalarla toplumun sosyal korkuları ve sosyal korkularının gündelik yaşamlarına etkileri farklı boyutlarıyla değerlendirilebilir.

Lise öğrencilerinin sosyal korkularının risk toplumu bağlamında incelendiği bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde araştırmanın kuramsal altyapısı değişen risk algısı, risk toplumu, korku kültürü ve güven kavramları ile oluşturulmuştur. Risk toplumu kavramının temel yapısının anlaşılabilmesi için öncelikle “risk” kelimesinin geçmişteki ve şimdiki toplumsal düzen içerisindeki anlamları başta Anthony Giddens ve Ulrich Beck’in görüşleri çerçevesince ele alınmıştır. Modern öncesi dönemde bulaşıcı hastalıklar, doğal afetler, savaşlar, zorunlu göç gibi durumlar risk olarak algılanmaktayken, günümüzde özellikle teknolojik gelişmeler ile birlikte sosyal hayat içerisinde pek çok şey risk olarak sunulmaktadır. Bu sebeple, toplumsal düzende potansiyel tehlikeler kümesi durmadan genişlemekte olduğu; sağlık, teknoloji, eğitim, çevre ve sosyal hayata dair pek çok alanda bireylerin hayatlarına etki ettiği düşüncesi hâkimdir. Değişen risk algısı ile birlikte ilk defa Beck tarafından kullanılan “Risk Toplumu”nun genel özellikleri ele alınmıştır. Bu kısımda Beck’in ele aldığı risk türleri toplumsal düzende bir korku oluşturmaktadır. Bu sebeple olayın toplumsal yansıması Frank Furedi tarafından literatüre dahil edilen “Korku Kültürü” kavramı ile incelenmiştir. Gündelik hayatın bir parçası haline gelen korkular hakkında öncelikle Giddens, Beck ve Furedi’nin karşılıklı görüşlerine yer verilmiştir. Buna ek olarak, çalışmanın sosyal korkular konusundaki altyapısının ortaya konulduğu ve “sosyal korkuların” bireysel-psikolojik korkulardan ne şekilde ayrıldığına ele alındığı bir

bölüm bulunmaktadır. Ayrıca, araştırma sürecinde birbiriyle benzer olarak düşünülen korku, kaygı ve fobi kavramları arasındaki farklar ortaya konulmuş ve bu kavramların “sosyal” içerikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak bu kısımda, sosyal korkuların toplumsal hayat içerisindeki etkisinin net bir şekilde gözlemlendiği “güven” konusundaki literatüre yer verilmiştir. Bu bölümde “güven” konusunda farklı görüşlere değinilmiş, ek olarak Bourdieu ve Fukuyama ekseninde güven ile sosyal sermaye ilişkisinden bahsedilmiştir. Tüm bu literatür ile sosyal korkuların ana hatları, temelinde yatan düşünceler ve etkileri bilimsel bakış açısı ile sunulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm, araştırma yönteminin açıklandığı kısım olup, araştırmanın metodolojik altyapısı, araştırmanın amacı, araştırma soruları, evreni, örnekleme ve araştırmanın tekniği ve uygulama biçimi konusunda bilgileri içermektedir. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu tez, bireylerin sosyal korkularını, toplumsal düzen içerisindeki düşünceleri ve ifadeleri bakımından inceleyebilmek ve yerel koşulların sosyal korkulara etkisini anlamlandırabilmek için fenomenolojik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Araştırmada, mülakat yapılacak öğrenciler belirlenirken, Balıkesir’in merkezindeki prestij ve sosyal düzeyleri farklı okullarda eğitim görmeleri dikkate alınmıştır. Bu sebeple çalışmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formları ile derinlemesine mülakat yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtlarının çözümlemesi yapıldıktan sonra elde edilen veriler bulgular kısmında farklı başlıklar altında kodlanmıştır.

Üçüncü bölümde, görüşmelerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen sonuçlar, “Sosyal Korkum Yok”, “Yaşadım, Gördüm, Korkmuyorum”, “Sosyal Çevreye ve Sosyal Medyaya Dayalı Sosyal Korkular”, Sosyal Medya’nın Sosyal Korkusu”, “Geleceğe Dair Sosyal Korkular” ve “Güven Yoksunluğu” olarak altı ana başlık altında kodlanmıştır. Her bir bölüm kendi içerisinde öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda alt başlıklara ayrılmıştır. Tezin bu kısmında mülakatlardan elde edilen bulgular farklı alt başlıklar içerisinde analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonuç kısmında, lise öğrencilerinin sosyal korkularına dair değerlendirmeler yapılmış, elde edilen bulguların kavramsal çerçeve ile ortak noktaları ve ayrıştıkları bölümler değerlendirilmiştir. Aynı zamanda araştırmada, sosyal korkulara dair ortaya çıkan temel bazı özelliklere de değinilmiştir. Elde edilen veriler ve kavramsal çerçeve doğrultusunda, sosyal korkularla bağlantılı olarak oluşan yeni

toplumsal düzenin, “korku toplumu” mu yoksa “korkusuzluk toplumu” mu oluşturduğu tartışılmıştır. Sosyal korkuların ‘yapısal sosyal korkular’ ve ‘koşullu sosyal korkular’ olarak farklılaştığının gözlemlendiği bu çalışmada, sosyal korkuların gündelik hayatta bireyselleşmeyi hızlandırdığı tespitine varılmıştır. Bunun yanı sıra, araştırmada güven konusunda lise öğrencilerinin öncelikli tercihinin “baba”ları olduğu ortaya çıkmıştır.

2. DEĞİŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN RİSK ALGISI: RİSK TOPLUMU

Sosyal hayatımızda gitmek-kalmak, yapmak-yapmamak, susmak-konuşmak gibi birçok ikileme karşı karşıya kalırız. Günümüzde ‘risk almak veya almamak’ noktasında bireylerin yaşadıkları çelişki, onların seçimleri yaşam felsefelerinin temel ve etkin belirleyicilerinden birisi olmaktadır. Tehlikelerle dolu bir dünya algısı, hayat içerisinde alınan kararların ‘riskler’ temelinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Risklerin etki alanları ve gençlerin gündelik yaşamlarına etkileri öncelikle çevre ile ilgili konularda ortaya çıkmıştır. 2000’li yıllarda ise risklerle ilgili toplumsal düzende oluşan sosyal korkular, gençlerin ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarına da yön vermeye, yaşamlarını sınırlandırmaya başlamıştır. Bu bölümde, geçmişten günümüze ‘risk’ kavramının değişen ve genişleyen içeriği ele alınacak, daha sonrasında bu bağlamda ‘risk toplumu’nun özelliklerine ve sosyal hayattaki etkilerine değinilecektir.

2.1. Risk Toplumu ile Beraber Değişen “Risk” Algısı

Geçmişten günümüze “risk” kavramı pek çok anlamda kullanılmaktadır. Farklı dönemlerde değişik risklerin ortaya çıkması risk kavramının net bir tanımının yapılmasına imkân vermemektedir. En genel manasıyla ‘risk’ kavramı toplumsal-tarihsel süreç içerisinde 21. Yüzyılda ortaya çıkmamıştır. Modern öncesi dönemlerde de risk kelimesi tehlike ve macera gibi anlamlarda kullanılan bir denizcilik terimi olarak bilinmektedir. Türkçeye Fransızca “risque” kelimesinden geçen risk, “zarara uğrama tehlikesi, riziko” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Kelime olarak risk, son zamanlarda gündelik hayat içerisinde “riske girmek, risk almak, riske atmak, risk altında bulunmak ” vb. kalıplaşmış ifadeler ve “risk faktörü, risk yönetimi, kalite riski” gibi tamlamalar ile sıkça kullanılmaktadır. Rosa’ya göre risk, öncesinde sonuçları belirli olmayan ve insana dair bazı değerlerin tehlikede olduğunu düşündüren bir uyarı olarak gelişen olay ya da kurumdur. (2003: 56). Rosa’nın bu tanımı genel olarak risklerin zarara uğrama tehlikesinin yanında var olan tehlikenin bilinmezliğini de vurgulamaktadır.

Riskin bireysel etkisi kimisi için bir kazanç, kimisi için bir kayıp anlamı içerebilmektedir. Kristof Kolomb gibi kişiler ülkelerin ve kıtaların keşfedilmesi sürecinde yaşayabilecekleri, karşılaşılabilecekleri “riskleri” göze almışlardır. Ancak bu tarz riskler, bireylerin kendi tercihleridir ve bundan dolayı etkileri de kişisel (yaralanabilir, ölebilir, kaçırılabilir, vb.) olmaktadır. Ancak her zaman risk sadece bir eylem sorunu değildir. Bazı durumlarda büyük insan kitlelerini –ekolojik yıkım ya da nükleer savaş olaylarında olduğu gibi- yerküre üzerindeki herkesi topluca etkileyen ‘risk ortamları’ da vardır (Giddens, 2014a: 41). Toplumsal yaşam içerisinde var olan riskler, değişen sosyal koşullar ve gelişen teknoloji ile birlikte farklılaşmıştır. Giddens’a göre, salgın hastalıklar, açlık, deprem ve sel baskınları gibi doğal afetler modern öncesi dönemde risk olarak algılanmaktaydı. O dönemlerde yaşam koşullarının iklim şartlarına ve doğal afetlere karşı günümüzdeki kadar gelişmiş olmaması sebebiyle, toplum fiziksel dünyanın tehlikelerini risk olarak algılamaktaydı. Bu bağlamda modern öncesi dönemde risklerin yerelliğinden söz etmek mümkündür.

Diğer taraftan günümüzde risk algısı teknolojinin hızla gelişmesi ve küreselleşmenin öngörülemeyen yayılımıyla birlikte, daha geniş, belirsiz ve etkileri hesaplanamaz bir karakteristiğe sahiptir. Modernleşme ile birlikte gündelik yaşamda oluşturulan güvenli alanların tesisi sadece bireysel bazda tesir edecek risklerin etkisini azaltmaktadır. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sebebiyle imal edilmiş riskler ve küreselleşme temelli yüksek etkili riskler, modern dönemde risk parametrelerinin değişimini hızlandırmaktadır. Teknolojik eylemlerin sonuçlarının pozitif ve negatif etkilerini net olarak çizebilmek için “akıbeta ilişkin kehanete, eksiksiz mutluluk kehanetinden daha büyük önem verilmelidir” (Bauman, 2011: 227). Çünkü ihtiyatlı davranabilmemiz için ‘sistemik kötümserlik etiğine’ ihtiyacımız vardır.

Geleneksel dönemden farklılaşan riskler, bu dönemde etkileri uluslararası bir yapıda olan, sınırları belirsiz ve istikrarsız özelliklere sahiptir. Aynı zamanda yeryüzündeki tüm hayatın kendi kendini yok etmesi tehlikesini barındırmaktadır. Teknolojiye bağlı virüsler (internet virüsleri gibi), nükleer kazalar, doğanın tüketilmesine bağlı olarak oluşan riskler (küresel ısınma, buzulların erimesi) gibi daha birçok büyük çaptaki risk ortamları, modern dünyada var olan risk ortamlarından sadece birkaçını oluşturmaktadır. Özellikle son dönemlerde ‘teknolojik korku’ öğrencilerin sosyal yaşamlarını etkilemektedir. Teknolojik korkuların ortaya çıkış

amacı özellikle ekonomik ve politik amaçlı olmasına rağmen, bu korkuların kolektif bir boyut kazanması kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır (Santi, 2011: 67). Hakikat ile kurguyu birlikte sunan medya, zamanla toplumda risklere karşı bir gerçeklik duygusu oluşturmaktadır. Giddens'a göre “ bu tür riskler modernitenin karanlık yüzünün bir parçasıdır ve onlar veya benzer risk faktörleri modernite devam ettiği sürece yer alacaktır; toplumsal ve teknolojik değişim hızını devam ettirdiği sürece, beklenmedik sonuçlara yol açacaktır” (2014b: 159).

Modern dünyada ortaya çıkan yeni risk ortamları toplumsal yapının düzenlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu bağlamda “modernite bir risk kültürüdür” (Giddens, 2014b: 14). Var olan riskler hem teknik uzmanların dünyayı düzenleme ve yönetim biçimine etki etmekte hem de sosyal hayatın içerisinde bireylerin yaşam biçimlerini şekillendirmektedir. Önceki zamanlarda bilinmeyen yeni ve yüksek etkili risk parametrelerinin ortaya çıkışı, toplumsal düzende yeni bir yaşam biçimi oluşumunu tetiklemektedir. Sosyal hayat içerisinde, silahlanma ve nükleer silahlar konusunda alınan küresel kararlar, ebola virüsü, domuz gribi, kuş gribi gibi hastalıklara karşı alınan genel önlem politikaları, kitle iletişim araçlarının kullanımına dair alınan ortak kararlar gibi pek çok örnekler mevcuttur. Bu bağlamda risklerin küreselliği sosyal hayat düzeninin de yerelden kopuşuyla paralel şekilde değişmektedir. Giddens ile benzer olarak Beck de modern toplumların risk türlerince biçimlendiğini savunmaktadır. Bu bağlamda küresel risklerin üç boyutundan (mekânsal, zamansal, toplumsal) bahsetmektedir. Birincil olarak, iklim değişimi gibi yeni risklerin yerel boyutundan ziyade mekânsal sınır tanımazlığının var olduğunu vurgulamaktadır. İkinci olarak yeni risklerin etkilerinin gecikme durumu söz konusudur. Nükleer atıklar vb. risklerin etkileri belirli bir zamanla sınırlandırılmaz. Son olarak yeni risklerin karmaşıklığı ve barındırdığı belirsizliklerin toplumsal düzeyde oluşturacağı sorunların belirlenmesi mümkün değildir (Beck, 2011: 358). Modern toplumun ürettiği riskler gençlerin gündelik yaşamlarında neyi risk olarak algıladıklarına ve bunların yaşamlarını nasıl etkilediklerine dair bilgileri belirsizleştirmektedir. Gündelik hayattaki her eylemin sonucunun kesin olarak bilinmemesi durumu, alınan her kararı belirsiz ve her eylemde bulunma arzusunu değişken yapmaktadır. Bu anlamda Bauman son dönemdeki belirsizlikleri şu şekilde ele almaktadır:

Günümüzün belirsizliği bizatihi açıklığa kavuşturma dürtüsünün bir ürünüdür; keskin bir şekilde hissedilen müphemlik büyük oranda, seçilmiş, ayrı ve daima kapalı yerelliklerden belirsizliği elemek için günümüzde gösterilen farklı ve dağınk çabalardan kaynaklanır (2011: 90).

Bauman'ın belirsizlikler hakkındaki bu görüşü küreselleşme olgusunun beraberinde gelen 'güvensizlik, belirsizlik ve emniyetsizlik' kavramlarının hayatımıza etkilerini açığa çıkarmaktadır. İlk olarak akla gelen nükleer ve kimya sanayisinin, gen teknolojilerinin ortaya çıkardığı felaketlerin tesirleri ölçülememektedir. İleride ne boyutlarda etkileri olacağının da hesaplanabilir bir boyutu gözükmemektedir. Risklerin sürekliliği, genişlemesi ve içerisinde her zaman belirsizlik barındırması onun sınırlandırılmaması sorununu beraberinde getirmektedir.

En korkunç felaketler kurbanlarını artık tuhaf bir mantıkla ya da hiçbir mantık olmadan seçerek, darbelerini keyfi biçimde rastgele vurmaktadır; öyle ki kimin korkunç bir sona uğrayacağını, kimin kurtulacağını kestirmenin hiçbir yolu yoktur. Bugünkü belirsizlik etkili bir bireyselleştirici güçtür (Bauman, 2011: 36).

Bu bakımdan toplumsal düzen içerisinde küreselleşmenin de tesiriyle bireyselleşme, sosyal olan her şeyi akışkan koşulların yararına olacak şekilde parçalamaktadır. Bauman'a göre, akışkan hayatlar, sürekli belirsizlik içeren ve bu koşullar altında yaşanan kararsız hayatlardır (2005: 2). Gündelik yaşama dair sınırları belirli olmayan yeni riskler, toplumsal hayatta gençlerin risklere dair algılarının karmaşık bir yapıya dönüşmesine sebep olmaktadır.

2.1.1. Değişen Risk Algısının Toplumdaki Etkisi: Risk Toplumu

Risk kelimesi gündelik yaşamda kullanım alanının değişmesi ve gelişmesiyle birlikte, günümüzde önemli bir toplumsal düzen belirleyici bir role sahip olmuştur. Risk toplumu kavramı, Alman sosyolog Ulrich Beck'in 1986 yılında yayınlanan ve 1992 yılında İngilizceye çevrilen "*Risk Society: Towards a New Modernity* (Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru)" kitabında ilk defa kullanılmıştır. Beck'e göre "risk toplumu, kendi başına buyruk, sonuçlara kör, tehlikeler karşısında vurdumduymaz hale gelmiş modernleşme süreçlerinin kendiliğinden devinimi

sırasında oluşur” (2013: 34). Bu bağlamda, risk toplumu, 21. yüzyılın toplumsal yapısındaki kültürel, siyasal, ekonomik, teknolojik ve bilimsel gelişim ve değişim sürecinde oluşan “güvensizleştirilmiş bir toplum”u ifade etmektedir. Beck’e göre, risk toplumu kontrolden çıkmış bir dünyada yaşıyor olduğumuzu temsil etmektedir. Risk toplumu bağlamında ‘risk’ kelimesi üretilen yeni belirsizlikleri ifade etmektedir. Teknolojik yeniliklerin sürekli ve hızlı bir biçimde üretilmesi ve hızlandırılmış toplumsal tepkiler toplumun yapısını gerçek belirsizliklerin oluşumuna zorlamaktadır ve bu durum toplumsal düzende yeni küresel risk manzaraları meydana getirmektedir (Yates, 2003: 96-97).

Beck’e göre içinde yaşadığımız toplumsal süreç ağırlıklı olarak riskleri barındıran bir çağdır. Beck, risk kavramı modernliğin bir icadı olmadığı kadar, modernleşme öncesi – özellikle sanayi toplumunda- ve modernleşme sonrasında değişen risklere ve risk ortamlarına da vurgu yapmaktadır. Beck dönemsel olarak ayrımı “alınan kararların sonucunda meydana gelen tehlikeler karşısında güvenlik normları işlemez olduğu yerde ‘Risk Toplumu’ başlayacak” şeklinde çizmektedir (2013: 38). Beck günümüz risk toplumunda risklerin birkaç belirgin özelliği üzerinde durmaktadır. Öncelikli olarak, yeni toplumsal düzende riskler önceden öngörülemez ve tahmin edilemezdir. Bu sebeple de risklere karşı bir önlem almak, uzun vadeli etkilerini ulusal, yerel, sınıfsal vb. şekillerde sınırlandırmak mümkün olmamaktadır. İkincil olarak, risklerin ve risk ortamlarının belirsizliği beraberinde “sigortalanamazlık” ortamını tetiklemektedir. Özellikle ileri teknoloji ürünleri atomik tehlikeler, nükleer kazalar vb. durumlar “kaza” kavramı içerisine girmemektedir. Ayrıca etkileri de zamansal olarak sınırlandırılmamaktadır. Bu sebeple bireylerin kendilerini sigorta altına almalarına imkân bulunmamaktadır.

Bu özelliklerle bağlantılı olarak, Beck “Dünya Risk Toplumu” kavramıyla modern dünyada var olan risklerin sınıf ötesi bir tehdit oluşturduğunun altını çizmektedir. Bunun temelinde sınıfa özgü bir risk bölüşümünün inkâr edilemeyeceğini düşünen Beck’e göre, “riskler sınıflı toplumu ortadan kaldırmaz, aksine güçlendirir” (2011: 47). Bu bağlamda, zengin sınıflar risklere karşı güvenlik ve risk muafiyeti alabileceklerdir. Zengin bir insan “köy tavuğu yumurtası yeme, hormonsuz maruldan salata yapma” ayrıcalığına sahiptir. Ancak tüm bunlar sınıfsal bir ayrımın tam olarak bir göstergesi sayılmaz. Risk toplumunda sınıfsal ayrım olsa da Beck bunun sadece

“riskten etkilenenler” ve “riskten henüz etkilenmemiş olanlar” sınıfı şeklinde yapılabileceğinin altını çizmektedir (2011: 55). Diğer taraftan bazı sosyologlar, her durumda çağdaş risklerin gelişiminin sınıflı toplum yapısını daha da belirginleştirdiğini düşünmektedir. Risklerin üretiminin ve yayılmasının artması sürecinde sınıfsal eşitsizliklerin belirginliği daha da fazla ortaya çıkacaktır. Etkisi ve etki alanı artan günümüz riskleri, üst sınıfların çıkarlarını bir yandan destekleyecek bir yandan da onların daha az maruz kalmasına yardımcı olacak avantajlı durumlar oluşturmaktadır (Çelik, 2014: 96). Ancak Beck, her durumda solduğumuz kirli havanın demokratik olduğunun kaçınılmaz bir gerçek olduğunu savunmaktadır. Diğer bir deyişle, modern dünyada risklerin sınıfsal ayrımları etkisiz hale getiren “bumerang etkisi” mevcuttur. Zengin kişiler, gruplar ya da gelişmiş ülkeler, risklerin kaçınılmaz etkilerini kendileri için bir müddet geciktirseler bile süreç içerisinde onlar da risklerin etki alanına gireceklerdir.

Risklerin sınır-tanımaz ve her yerde etkili olabilme durumu yeni dönem risklerinin evrensel olma özelliğini desteklemektedir. Farklı yollarla yayılan riskler tahmin edilemeden tesir alanını genişletmektedir. Tarım ilaçları veya domuz gribi gibi pek çok farklı alanda evrensel risklerin yayıldığı görülmektedir. Risklerin toplumsal kabul görmesi, risk konumlarının “bilimsel olarak doğmak” zorunluluğundan ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Beck’e göre, risklerin barındırdığı gizli yan etkileri meşrulaştırmaktadır. Risklere dair oluşturulan bu yeni algıda iyi niyetle üretilen bilimsel bir gerçekliğin görünmeyen tarzdaki zehirlenerek ölme tehdidi gibi “gizli yan etkileri” kabul görülmelidir (Beck, 2011: 46). Üretilen her yeni şeyin bugüne ve geleceğe dair barındırdığı riskleri tam olarak tespit etmek çok güçtür. Bu sebeple Beck, öncelikle olabilecek yan etkileri yok saymak yerine, oluşabilecek yeni risklere ve risk ortamlarına yönelik tedbirlerin alınmasını gerekli görmektedir. “Yeni inşa edilen kimya fabrikasının yanındaki çiftçinin inekleri sapsarı kesilebilir, ama ‘bilimsel olarak kanıtlanana’ kadar kimse bu durumu sorgulayamaz” (Beck, 2011: 91). Böyle bir durumda azami risk sınırını aşana kadar tehlikenin yan etkilerini görmemek ileride daha büyük sorunlara yol açabilir. Devlet, üreticiler ve dağıtıcıların oluşan yeni risk ortamlarını yok sayması sebebiyle, süreç içerisinde risklerden korunma sistemi bireylerin kendisine bırakılmıştır. Bu da toplumda bireysel korunmayı önceleyen yeni bir düzen oluşturmaktadır.

Risk toplumunda ortaya çıkan yeni riskler ve risk konuları toplumsal düzende toplumsal sınıflar, cinsiyet farklılıkları, evlilik, aile, iş gibi kurumlarda da değişimlere sebep olmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan kavramlardan biri de ‘bireyselleşme’dir. Bauman, toplumun bireysel olarak ayrışmasını ve birey bazında görevlendirilmesini ‘modern toplumun alametifarikası (ayırıcı özelliği)’ olarak görmektedir. Ona göre, “modern toplum, bireylerin ‘toplum’ denilen karmaşıklıklar şebekesinin her gün yeniden müzakere edilmesinden ibaret olan etkinlikleri kadar, ‘bireyselleşme’ etkinliğinden de var olur” (Bauman, 2011: 61). Buradaki önemli bir nokta ise bireyselleşmenin bireylerin tercihleri olmadığı ve bundan kaçınamayacakları yönündeki görüştür: “Bireyselleşme bir seçenek değil bir kaderdir; bireysel seçme özgürlüğü alanında, bireyselleşmeden kaçma ve bireyselleşme oyununa katılmayı reddetme seçeneği kesinlikle gündemde değildir” (Bauman, 2011: 63).

Beck’e göre, modernleşme ile beraber gelenekten arınmalar toplumsal parametreler de çözülmeye sebep olmaktadır. Bu süreçte toplumda da bir “sosyal bireyselleşme dalgası” oluşturmaktadır:

İnsanlar kendi sosyal kimliklerini seçmek ve değiştirmek zorundalar, üstelik bunu yaparken risk alıyorlar. Bu bakımdan bireyselleşme, yaşam tarzlarının ve yaşam biçimlerinin çeşitlenmesi anlamına geliyor; büyük-grup toplumlarının geleneksel kategorilerinin ardındaki düşüncenin esaslarının – yeni sosyal sınıflar, zümreler ve toplumsal tabakaların- geçersizleşmesine yol açıyor (Beck, 2011: 132-133).

Toplumsallığın bireyselliğe dönüştüğü noktada, toplumsal sınıflardaki statüyle bağlantılı oluşan özgürleşme, cinsiyete dayalı bir özgürleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Beck, bu farklılaşmanın özellikle de kadınların sosyal yaşamlarında görüldüğünü düşünmektedir. Kadınların eş ya da ev kadını olarak gördükleri destek bireyselleşme sürecinde artık kaybedilmiştir. Özellikle kadının “aile” içerisindeki konumu ve aileye bakış açısı değişim göstermektedir. Artık ailenin sunmuş olduğu geleneksel destek ağından bir kopuş söz konusudur. Bireyselleşme ile ortaya çıkan “kişinin kendi hayatını yaşama arzusu” tek bir merkezi kaygıya, kişinin kendi parasını, zamanını, yaşam alanını ve bedenini kontrol etme talebine dönüşmektedir.

Modernliğin piyasa modeli, nihai sonuçları üzerinden düşünüldüğünde, ailesiz ve çocuksuz bir toplum anlamına gelir. Herkes bağımsız ve ekonomik

bakımdan varlığını teminat altına almak için piyasanın taleplerine açık olmalı. Piyasanın öznesi, en nihayetinde bir ilişkinin, evliliğin ya da ailenin “engellemediği” bekâr bireydir (Beck, 2011:176).

Artık aileyi ve evlilikleri bir arada tutan en önemli şeylerden birisi “yalnızlık” korkusudur. Kişinin bireyselleşme sarmalında geleneksel sosyal ağlardan ve sosyal ilişkilerinden kopuşu kişilerin yalnız kalma korkusunu tetiklemektedir. Bireyin ilişkiler sarmalındaki geleneksellikten kopuşu ve modern sosyal ağları, kişinin kendi tercihleri kapsamında oluşmaktadır. Bu sebeple de bir kişinin sınıfsal konumu onun kişisel bakış açısı, sosyal ilişkileri, aile yapısı, siyasi görüşleri veya kimliği hakkında bize net bir bilgi sunmamaktadır. Kişinin bireysel tercihleri ile kurduğu dünya sonucunda işsiz kalması, sınavlarda başarısız olması, boşanması vb. başına gelen her şey “bireysel başarısızlık” olarak görülmektedir (Beck, 2011: 206). İnsanların risklerle ve sebep olduğu korkularla tek başına mücadele etmesi beklenmektedir. Bu durum nedeniyle yenedünya düzeninde insanların “daha dirençli birey” olmaları beklenmektedir. Bir kadının çoklu kişilik problemi yaşamadan çoklu görevleri yerine getirmesi gibi beklentiler oluşmaktadır. Elliott ve Lemert, yenedünya düzeninde şiddetin varlık düzeyinin sosyal hayattaki etkilerinin diğer riskler kadar hatta belki daha bile fazla etkili olduğunu savunmaktadırlar:

Ölümcül dünyalar şiddet dolu dünyalardır. Bedenin derhal ölmesine yol açmazlar ancak şiddet yakın çevrede ya da tüm dünyada yaygın olduğunda, yaşanır ve etkileri vardır. Kişi risk altında hisseder, özellikle bu kişi sokaktaki silah seslerinin niçinleri ve nedenlerinin çok az farkında olan çocuksa. Şüphesiz risk var, ancak dünyada şiddetin her yerde olma durumu daha yaygın (Elliott ve Lemert, 2011: 195).

Bireylerin yaşadığı sürece karşılaştığı veya karşılaşılabileceği risklere dair bilgisi yeterli olmasa bile, bireyler gündelik yaşamlarında zarara uğrama korkusu hissedebilirler. Ancak Elliott ve Lemert burada hayatımızdaki nedenleri bilinen veya bilinmeyen riskler kadar özellikle artan şiddetin varlığından ve esaslı olarak bunun oluşturduğu tehlike ortamlarından bahsetmektedirler. Onlara göre günümüzde savaşlar ve ölümlerin artması, risk kelimesinden daha ağır ve etkili bir gerçekliktir. John Keane ise savaşların kanunsuzluk, baskı ve şiddet ekseninde içerdiği risklerle toplumsal bir korkuya sebep olduğunu düşünmektedir (2002: 232-233). O özellikle 2000’li yıllar ile birlikte nükleer savaş kazası veya saldırısına dair korkunun özgürleştiğini

savunmaktadır. Diğer bir deyişle, nükleer gücü elinde bulunduranlar –başta Amerika olmak üzere Avrupa, Çin, Rusya, Japonya gibi ülkeler- korkunun dağılımda ve yönetiminde etkin rol oynamaktadır. Genel olarak baktığımız zaman savaş, risk ve korku kelimeleri birbiriyle karşılıklı bir ilişki içerisindedirler. Savaşın bireysel etkilerinin yanı sıra toplumsal etkileri de mevcuttur. Hatta son dönemde toplumsal etkiler küresel bir sistemi içermektedir. Bu bağlamda savaş, küresel bir risk ortamı ve korku kültürü oluşturmaktadır.

Risk toplumu, üretilen yeni teknolojiler ve küreselleşmenin de etkisiyle geçmişteki sınırlı riskler ve risk ortamlarından farklılaşmaktadır. Öncelikle 2000’li yıllardaki risklerin etkileri kesin olarak bilinmemektedir. Süreç içerisinde yeni risklere sebebiyet verdiği gibi yeni risk ortamları da oluşturabilmektedir. Diğer taraftan yeni riskler dünyanın her yerine tesir edebilmektedir ve risk ortamları da bu sebeple uluslararası bir yapıya sahiptir. Yeni tehlikelerin ve risklerin ulus ötesi bir etki alanına sahip olması, beraberinde küresel bir korku kültürünün de temelini oluşturmaktadır.

2.2. Risk Toplumunda “Korku” ve “Korku Kültürü”

Risk toplumlarında oluşan yeni risklerin ve risk ortamlarının sınırlandırılmaması ve etkilerinin belirsiz oluşu sonucunda toplumsal hayatta zaman ile “korku” duygusu hâkim olmaktadır. Korkunun kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Özellikle son dönemlerde yapılan çalışmalarda varılan nihai nokta korkunun açıklanabilir olmamasıdır (Kuska, 2011:105-106; Matthen, 1998: 106). Matthen, gerçekte bilimsel alanda çalışanların korkunun biyolojik bir tanımlamasını yapabileceklerini ancak bu tanımın filozofların sezgileriyle uyumlu bir tanım olamayacağını düşünmektedir (1998: 132). Bireysel korkuların temellerinin çok boyutlu olması korkunun sadece bir duygu olarak tanımlanması ile açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bireysel psikolojiye dayalı korkulara ek olarak günümüz toplumsal yapısında kitle iletişim araçlarına yahut sosyal çevreye dayalı olarak yayılan pek çok korku bulunmaktadır. Bu sebeptir ki tek bir tanımla korkuyu açıklamak özellikle sosyal bilimciler açısından çok zor görünmektedir. Türk Dil Kurumu korkuyu “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı,

üzüntü” ve “kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara” şekillerinde tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Murphy (1985), McCathie ve Spence (1991) korkuyu, bireylerin tehdit olarak algıladıkları belirli bir uyarana verdikleri karmaşık tepkiler olarak açıklamaktadırlar. Burada bahsedilen korku, gerçek (sapık, hastalık vb.) ya da hayali (hayaletler vb.) olarak iki ayrı şekilde ele alınabilir. Bu bakımdan bireyler uyarıyı tehdit olarak algıladıkları, akılcı (virüs bulaşmasından korkmak) ya da akıldışı (kapalı yerde kalmaktan korkmak) olarak farklı şeylerden korkabilmektedirler.

Giddens’a göre ise “korku belirli bir tehdit karşısında sergilenen bir tepkidir” (2014b: 63). Bireyler istemedikleri tehlikeli bir durum yaşadıkları zaman, deneyimledikleri belirli bir nesneye ya da duruma karşı korku duyabiliyorlar. Bu bakımdan korkunun bilinen tehlikelere karşı bir tepki ve savunma işlevi mevcuttur. Bununla birlikte yaşadıkları deneyim beraberinde bireylerde gerginlik, huzursuzluk gibi duyguları da içermektedir (Kuska, 2011: 106). Diğer taraftan, günümüz korkularının temelindeki nedenleri açıklamaya çalışan Furedi ise korkuyu “beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşan insanın, zihnini yoğunlaştırmasını sağlayan bir mekanizma” olarak açıklamaktadır (2014: 8). “Korku” duygusunun temelinde gerçek ya da olacağını kurgulanan bir tehlike karşısında bireylerin doğal olarak verdikleri tepki yatmaktadır. Genel olarak korku duygusu, psikolojik temelli olarak ele alınsa da bireylerin toplumsal düzen içerisindeki ortak hisleri ve tepkileri bağlamında sosyalliği söz konusudur. Tarihin her döneminde toplumsal korkular, bireylerin sosyal hayatlarına etki etmektedir. Bu bölümde sosyal korkuların bireysel-psikolojik korkulardan farklarına değinilecek ve sonrasında korku kültürü bağlamında sosyal korku türleri ve toplumsal etkileri ele alınacaktır.

Gündelik hayat içerisinde risklerden ve tehlikelerden kaçınmaya yönelik oluşturulan kamuoyu sosyal korkuların temelini oluşturmaktadır. Beck’in ileri sürdüğü risk toplumu kavramı modernleşmenin sürekliliğinde yaşam içerisinde oluşan risklerden bahsetmektedir. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerin etkisiyle oluşan risklere gereken önemin verilmediğini savunan Beck’in aksine, Furedi “Korku Kültürü” ile risklere karşı toplumsal hayattaki olağanüstü hal etkisini azaltmak ve risk almaya karşı oluşturulmaya çalışan kurallar dizinine karşın “risk alma”nın olumlu ve yaratıcı tarafını göstermeye çalışmaktadır. Furedi’ye göre, Beck insanların teknolojinin yıkıcı etkilerini fark ettiğini savunmaktadır ve bu sebeple bilim gün

geçtikçe lanetlenmektedir: “Beck bilime güvensizliğin nasıl ortaya çıktığını incelemek yerine, bunun haklılığını savunmaya girişiyor” (Furedi, 2014: 187).

Furedi ve Beck’in günümüzdeki risk ortamlarına bakış açıları farklı olsa da ortaya çıkan bir “korku kütürü”nün varlığı noktasında benzer fikirleri paylaşmaktadırlar. Beck, sınıflı toplumun itici gücünün “açlık” olduğunu, diğer taraftan günümüzdeki risk toplumunun düzen belirleyicisinin “korku” olduğunu vurgulamaktadır (2011: 72). Gündelik yaşam içerisinde insan faaliyetlerinin tüm alanlarında yoğun bir şekilde “riskten kaçınma” duygusunun hâkim olduğu görülmektedir. Bireylerin ‘riskten kaçınmaları’, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı duyduğu korku sebebiyle oluşturduğu sınırlar ve bu sınırlar içinde kendini güvende hissettiği davranışları temsil etmektedir (Yalçinkaya ve Özsoy, 2003:8). Bu toplumsal yapı içerisinde var olan riskler geçmişte talihsizlik olarak algılanabilecekken artık büyük bir felaketin habercisi şeklinde yorumlanmaktadır. “Yeni tehlikeler ile ilgili korkulu rivayetler, insanların kaygı ve korkularını arttırmakla kalmıyor; bu rivayetler var olan korkuları iyice güçlendirip, insanların yaşam biçimini değiştiriyor” (Furedi, 2014, s. 11). Son dönemlerde tehlikeler ve risklerle ilgili yayılan tüm bilgiler toplumun yiyecek, ilaç yahut teknolojik her yenilik karşısında temkinli olmasını zorunlu kılmaktadır. Her an herkes birbirine karşı “dikkatli ol!” uyarısında bulunmaktadır. Böyle bir sosyal ortamda riskli olan her şeyden ve herkesten kaçınma duygusu bireylerin aralarındaki ilişkilerde de somut olarak değişimlere sebep oldu. Domuz gribi vb. hastalıklar üzerinden toplumda oluşan panik nedeniyle el sıkma davranışı bile bir tehdit olarak sunulmuş ve bu konuda uzmanlar tarafından sıkça uyarılarda bulunulmuştur. Çok basit gibi görünen bu riskten kaçınma durumları süreç içerisinde insani ilişkilere zarar veren bireysel ilişkiler oluşturmaktadır.

Bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen sosyal korkuların etki alanlarından birisi de bilinmezlik içeren geleceğe dair korkulardır. 2000’li yıllarda var olan korkular üzerinden geleceğin öngörülememesi, dünyanın tanınamayacak kadar garip bir yer olarak imgelenmesine sebep olmaktadır. Furedi’ye göre, “insanoğlunun karşısındaki risklerin gerçek boyutunun ancak ileride ortaya çıkacağı düşüncesi, bugün yaşadığımız korkuyu daha da artırıyor” (2014: 103). Gelecekteki risklerin ve yaşanacakların bugün aldığımız kararlar, kullandığımız çevre ve ürettiğimiz risklerin sonuçları olarak algılanması, bugünün bireyini sorumlu göstermektedir. Bu durum, bireylerin

davranışlarının “kısıtlanması” ve toplumsal üretimlerin “sınırlandırılması”nın gerekli olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Yaşamın her alanındaki davranışın, gelişmenin, üretimin bir tehdit barındırdığına dair oluşan hâkim kültür, insanı her alanda körleştirmektedir. Bu konuyla ilgili Beck ‘Risk Toplumu’nda artan tehlikelere dikkat edilmesi gerektiğini ve insanlığın bunlara yeteri kadar önem vermediğini vurgularken; Furedi “tehlikelerle dolu dünya” algısının küresel bir biçimde yayıldığını ve böyle bir yapının insanların hayatlarını sınırladığını düşünmektedir. Yine de Beck süreç içerisinde risklerin farkındalığını vurgularken oluşan korkuların yaşam içerisindeki etkisini gözlemlemiş ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Az çok üstesinden gelmeyi öğrendiğimiz statü kaybetme korkularının, sınıf bilincinin kariyer yapmaya odaklanmanın yerine, başka merkezi sorunlar ortaya çıkıyor: Payımıza düşen tehlike yazgıları ile bu yazgıların barındırdığı korku ve güvensizliklerle nasıl başa çıkacağız? Korkunun sebeplerinin üstesinden gelemiyorsak, korkunun üstesinden nasıl geleceğiz? (2011: 115)

Oluşan korku kültürü bireylerin sosyal yaşamlarını olabilecek en üst noktada sınırladığında, kişilerin yaşama dair üretim, gelişme-geliştirme, ileri düşünme gibi yetilerinin de zamanla zayıflamasına sebep olacaktır. Luhmann bu konuyla ilgili “eğer eylemden kaçınırsanız hiçbir riske girmezsiniz” anlayışının yanlış olduğunu eylemsizliğin çoğu zaman daha riskli olduğunu vurgulamaktadır (2000: 100). Her durumda istemesek de kaçınırsak da riskli, tehlikeli olaylarla karşılaşabiliriz. Bu sebeple, risklerden kaçınma durumu hayatı tam manasıyla güvence altına almamaktadır.

Günümüz sosyal korkularının en önemli özelliklerinden birisi özellikle geçmişle kıyaslandığında daha geniş kitlelere yayılmasıdır. Temel olarak sosyal yapıda görülen küreselleşme dalgası, gündelik yaşama dair pek çok şeyin uluslararası varoluşuna sebep olurken aynı zamanda sosyal korkuların da dünyanın her yerinde etkili olmaktadır.

2.2.1. Bireysel-Psikolojik Korkular ve Sosyal Korkular

Korku kültürü temelinde sosyal korkuları ele alabilmek için öncelikle bireysel-psikolojik korkulardan ayırımının yapılması gerekmektedir. Korku tarih boyunca hem

belirli uyaranlara verilen bir tepki olarak, hem de kültürel bir olgu olarak araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Korkunun tek bir şekilde tanımının yapılamadığı gibi, anlamlandırılmasında da tek boyutlu ele alınamamaktadır. Temel bir duygu olarak korku duygusunu ele alan Marks, Robinson, Izard ve Rowe gibi araştırmacılar, bireylerin hayatta kalmasını sağladığı için çok önemli bir değere sahip olduğunu düşünmektedirler (akt. Elmacı, 2008: 16). Garber ve Dodge gibi araştırmacılar ise korkunun korunma duygusu içermesi sebebiyle diğer grup üyeleriyle bağlanmayı sağladığını düşünmektedirler (akt. Elmacı, 2008: 17). Korkuya dair literatürlerde korku duygusunun negatif yönlerinin de bulunduğu düşünölmektedir. Izard'a göre, aşırı korku duygusu beynin bilgi işleme ve bellek kapasitesi azaltmakta, algılamayı etkilemekte, bunlardan dolayı da kişilerin öğrenme ve problem çözme yeteneği sınırlı olmaktadır (akt. Elmacı, 2008: 17). Ayrıca bunlarla bağlantılı olarak kişilerin sosyal ilişkilerini negatif şekilde etkilemekte, bireylerin deneyimler keşfetmesini sınırlandırmakta ve diğer insanlara güvenini zorlaştırabilmektedir. Bireysel-psikolojik korkular bireylerde terleme, titreme, çarpıntı, kas gerginliği, bulantı, kan basıncının artması gibi bedensel tepkiler içermektedir. Bu yöndeki fizyolojik tepkilerin yanı sıra korku duyulan şeye karşı bireylerin kaçma, kaçınma, uzaklaşma gibi davranışsal tepkiler ve gerginlik gibi duygusal tepkiler verdiği görölmektedir.

Sosyal korkular, toplumsal olaylar ve sorunlar bağlamında bireylerin özellikle kaçma, kaçınma, uzaklaşma istediği gibi davranışsal tepkilerini barındıran bir tepki olmaktadır. Kişiler, gündelik yaşamlarını sosyal korku türlerinden baskın olanına göre şekillendirebilmektedir. Temelde kültürlerin bireylerin duygularını önemli bir ölçüde etkilediği söylenebilir (Bar-Tal, 2001: 602). Bireysel-psikolojik korkulardan farklı olarak, sosyal korkular nedeniyle kişiler psikolojik durumlarının yanı sıra pasif de olsa fizyolojik tepkiler vermektedir. Sosyal korkular aynı zamanda bireylerde az da olsa duygusal tepkilere sebep olabilmektedir. Ancak sosyal korkuların ana noktası, bireylerin davranışsal tepkiler vermesine sebebiyet veren bir duygu olmasıdır. Toplumsal yaşam içerisinde sosyal korku türlerinin etkin oluşu, dönemsel olarak farklılık gösterebilmektedir. Bir dönem ekonomik krizler sebebiyle işsizlik korkusu yaşayan bireyler, 2000'li yıllara gelindiğinde sağlık, suç ve çevreye yönelik sosyal korkular da yaşamaktadırlar. Bu sebeple, sosyal korkuların aynı dönemde toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi, küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyada benzer zamanlarda tek bir sosyal korku türü de etkin olabilmektedir (domuz gibi salgını

korkusu gibi). Buna ek olarak, sosyal korkular bireylerin sosyal hayatını etkileyici bir yapıya sahiptirler. Domuz gribi korkusu insanların bir süre sıkça hijyen maddesi kullanmasına, kalabalık ortamlardan kaçınmasına, tokalaşmaktan bile imtina etmesine sebep olmuştur. Bu durum ve benzeri sosyal korkuların toplumu birçok yönden etkilediği ve sınırlandırdığı görülmektedir. Bu sebeple, sosyal korkular bağlamında önemli bir diğer nokta da sosyal korkuların bireylerin hayata bakışını nasıl etkilediği ve hayatlarını ne ölçüde değiştirdiğidir.

Gündelik yaşantımız üzerinde az veya çok bir şekilde etki eden, yaşantımızı sınırlandıran sosyal korkuların bireysel-psikolojik korkulardan ayrıldığı bir diğer önemli şey ise, korkuların üstesinden gelmek için başvurulan yollar ve yöntemlerdir. Özellikle günümüzde bireysel-psikolojik rahatsızlığı bulunan kişinin başvuracağı ilk adres psikolog yahut psikiyatristtir.

Diğer taraftan sosyal korkuların gündelik yaşamdaki baskısının azalması yine topluma bağlıdır. Bu süreç iki aşamalı düşünülebilir. Öncelikle, üretilen yeni risklerin ve tehlikelerin azaltılmasına yönelik yapılabilecek girişimler toplumdaki her birey tarafından desteklenmelidir. Söz gelimi çevresel tehlikelerden kurtulmak için her birey (devlet kademeleri ve üreticiler de dâhil olmak üzere) kendi üstüne düşen görevi yapmalıdır. Diğer taraftan var olan tehlikelere karşı bir korku endüstrisinin oluşumu engellenmeli ve risklerle dolu bir korku kültürünün gelişmesinin önüne geçilmelidir. Var olan her riski olağanüstü bir durum gibi topluma sunmak bireylerin hayatlarını kısıtlamakta, herkesin öncelikle kendini düşünmesini tetiklemektedir.

2.2.2. Sosyal Korkuların Sosyal Fobi ve Sosyal Kaygıdan Farkı

Bireylerin korkularına yönelik yapılan akademik çalışmaların birçoğu sosyal fobi ve sosyal kaygıları üzerine yapılmıştır. Anlamsal olarak birbirine yakın ifadeler olarak görülen korku, fobi ve kaygı kelimeleri aslında benzerliklerinin yanı sıra önemli farklılıklar da içermektedir. Bu sebeple öncelikle bu kelimeler arasındaki farklılaşmanın belirtilmesi, araştırmanın özelliğinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Türk Dil Kurumu fobi'yi "belirli nesnelere veya durumlar karşısında duyulan olağan dışı güçlü korku" olarak tanımlarken, kaygı'yı "üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa" olarak açıklamıştır (Türk Dil Kurumu, 2016). Giddens'a

(2014b: 64) göre “kaygı duygusu belirli nesnelere bağlı olmadığı için belirli nesnelere bağlı değildir”. Korku’nun tanımında ise önemli nokta kişinin kendini tehlikede hissetmesi durumudur. Temel olarak birbirleriyle iç içe açıklanan bu üç kavram, içeriğinde farklılaşmalar göstermektedir. Öncelikle korkuyu fobiden ayıran durum fobinin mantıkdışı, kontrol edilemeyen bir korkuyu temsil etmesidir. Kişilerin fobileri bir sebebe dayanmayabilir, açıklanamayabilir. Korkulardan farklı olarak fobilerin mantıklı bir açıklaması olmayabilir.

Korkular ve fobiler kavramsal olarak birbirlerine yakın anlamlar taşıyabilirler de içerik olarak aynı değildirler. Bu durum, ‘sosyal korkuların’ ve ‘sosyal fobilerin’ de birbirinden farklı boyutlarda bireylerin gündelik yaşamlarına etki ettiğini göstermektedir. Kişilerin sosyal fobileri onların topluluktan sebepsizce kaçınmalarına, kendilerinin toplum içerisinde kötü, akılsız gibi görüldüğünü düşünmelerine yol açmaktadır. Böyle bir durumda başkalarının önünde yemek yemek bile onlar için problem teşkil edebilmektedir. Diğer taraftan sosyal korkulardaki kaçınma hissi bir sebep içermektedir. Tacizden korkan bir insan bunu yaşamış olabilir, haberlerde görmüş olabilir, çevresinden duymuş olabilir ve bundan dolayı kendisine koruyucu bir kalkan oluşturur.

Sosyal korkuların en çok karıştırıldığı konulardan bir diğeri ise sosyal kaygılardır. Genel hatlarıyla korku ve kaygı kavramı birbiriyle iç içe olarak düşünülmektedir. Kaygı kelimesi duygusal bir tepki olarak endişe halini ifade etmektedir. Diğer taraftan, korku kelimesi içerisinde bir kaygı duygusunu taşımakla beraber davranışsal olarak kaçınma vb. tepkileri de barındırmaktadır. Kaygı ve korkuyu ayıran önemli özellik kaygının da kısmen fobi gibi kesin bir sebebi olmadan da bireyler tarafından hissedilmesidir. Sebebi belirsiz bir korku ya da kötü bir şey olacağına dair bir his duygusal olarak kişilerde kaygı duygusunu hâkim kılmaktadır. Bu bağlamda sosyal korkudan farklı olarak, sosyal kaygı hisseden kişiler sosyal ortamlarda kendilerini huzursuz ve endişeli hissetmektedirler. Sosyal kaygı taşıyan insanlar, toplum içerisinde kendileri hakkında kötü düşünüleceği, aşağılanacağı, dalga geçinileceği gibi fikirlere sahiptirler. Sosyal korku bu anlamda sosyal kaygıdan tamamıyla farklılaşmaktadır. Sosyal korku, bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen ve toplumsal bir problem olarak algılanan olaylarla ilişkilidir. Aynı zamanda sosyal korkular kişilerin gündelik yaşamlarını değiştirici ve sınırlandırıcı bir etkiye sahiptir.

Diğer bir deyişle, duygusal bir yapıya sahip olan sosyal korkuların toplumsal yapıyı yeniden düzenleyici –davranışsal etkisi- bulunmaktadır. Sonuç olarak baktığımız zaman yakın anlamları olan korku-fobi-kaygı kelimeleri sosyal sistemle birleştirildiğinde büyük farklılıklar barındırmaktadır. Bireylerin fobilerinin ve kaygılarının tam olarak belirli sebeplere dayanmasına gerek olmazken, korkuların sebepleri mevcuttur ve bireyler için gündelik hayatlarını sosyal korkulara göre şekillendirici bir etkisi bulunmaktadır.

2.3. Risk Toplumunda ‘Güven’

Risk toplumu bağlamında bireylerin sosyal korkularının türlerinin belirlenmesi ve bireylerin gündelik yaşamına etkilerinin gözlemlenmesi konusunda kişiler arası ilişkilerin temelini “güven” konusu oluşturmaktadır. Bireylerin ailesiyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla, komşularıyla yahut herhangi bir yabancıyla ilişkilerini şekillendiren en önemli etkenlerden birisi ‘güven’dir. Kişilerin sosyal ilişkilerinin temelini oluşturan güven öncelikli olarak nesne ya da olayların sürekliliği duygusuna dayanmaktan öte, kişisel güven ile bağlantılıdır. Yani kişilerin ana ihtiyacı ‘bir başkasına güven’ duygusudur. Giddens’a göre, “başkasının doğruluğuna beslenen inanç, benliğin doğruluğu ve sahiciliği duygusunun temel bir kaynağıdır” (2014a: 114) Gündelik yaşam içerisinde birçok olaya, duruma, kuruma, teknolojik alete, vs. güvenilmektedir. Ancak bu tarz bir güven duygusu, kişilerin birbirleriyle kurduğu güven ilişkisindeki karşılıklı olma durumu ve barındırdığı mahremiyet özelliklerinin yerini tutmamaktadır.

Gündelik yaşamın riskleri ve tehlikeleri söz konusu olduğunda kişilerin öncelediği duyguların başında “güven” gelmektedir. Bireylerin gündelik yaşamlarında, çevrelerindeki insanlara -eşlerine, çocuklarına, patronlarına, meslektaşlarına vb.- karşı güven duygusuna sahip olmaması sosyal hayatın sürdürülmesine zarar vermektedir (Erdoğan, 2012: 15). Bu bağlamda güven sosyal hayatın devamı için mihenk taşı niteliğindedir. Giddens, her türlü güvenin ‘körüne güvenmek’ ile ilişkili olduğu güven duygusunun en temelinde yatan inancı şu şekilde ifade etmiştir:

Güven, belirli bir sonuçlar ya da olaylar kümesi göz önüne alındığında, bir kişi ya da sistemin güvenilirliğine olan itimat olarak tanımlanabilir; buradaki itimat, başkasının dürüstlüğüne ya da sevgisine ya da soyut ilkelerin (teknik bilginin) doğruluğuna karşı beslenen bir inancı anlatır (2014a: 40).

Bireylerin sosyal ilişkilerinin temelinde var olan güven duygusu da risk ve korku kavramları gibi, modern çağda değişim yaşamaktadır. “Ortak yaşam arzusu” geçmiş dönemlerdeki sosyal ilişkilerin oluşumunun başlangıç noktası ve anahtar duygusuydu. Modern öncesi dönemler için arkadaşlık ilişkileri yerel topluluk ve akrabalık ile bağlantılıydı. Bu dönemde arkadaşlara güven duygusu da toplum için merkezi bir öneme sahiptir. Geleneksel dönem içerisinde tarıma dayalı devletlerdeki kentlerin büyük bir kısmında içeridekiler, dışarıdakiler/yabancı olan insanlar arasında derin bir bölünme söz konusu olmaktadır. Bu dönemde arkadaşlar, tanıdıklar ve yabancılar, düşmanlar şeklindeki ayırım toplumsal düzeni belirlemektedir. Ayrıca bu dönemde modern toplumsal düzene özgü olaraktan kişilerin düşmanca olmayan geniş kitlelerle iletişim kurması mümkün olmaktadır. Modern öncesi dönemlerde kan kardeşliği, silah arkadaşlığı gibi yoldaşlık içeren sosyal ilişkilerin karakteristik özelliği temelinde “içtenlik ve onur” değerleri barındırmaktadır. Giddens’a göre,

Duygusal sıcaklık ve içten kişisel bağlılık yoluyla sürdürülen dostluklar kuşkusuz her kültürde varolagelmiştir. Ama, modern öncesi dünyada arkadaşlıklar topluluğun ya da akrabalık bağlarının gerekli kaynakları sağlamakta yetersiz kaldığı yerlerde (ekonomik ilişkileri biçimlendirme, haksızlıkların öcünü alma, savaşa katılma ve diğer birçok etkinlikte olduğu gibi) riskli çabaların hizmetine adanmaya açık konumdaydı (2014a: 118).

Arkadaşlık ilişkisinin temelindeki “içtenlik, onur, erdem” gibi duygular kişilerin sosyal sermayesini güçlendirmekte ve ortaklaşa işbirliklerini teşvik etmekteydi. Bu bağlamda, modern dönem öncesinin sosyal sermayesini insanlar arasındaki ilişkiyi şekillendiren kurumlar, ilişkiler, davranışlar ve değerler oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye ekonomik ve toplumsal gelişmeyi sağlayan etkenlerden birisidir. Sosyal sermayeyi sınıf çatışmaları ile ilgili çalışmalarında ele alan Bourdieu’ye göre sosyal sermaye,

Az ya da çok kurumsallaşmış karşılıklı tanışıklık ve tanıma ilişkilerinden oluşan uzun ömürlü bir ağa sahip olmayla bağlantılı, kendi üyelerine

kollektivitenin sahip olduğu sermayenin desteğini, kelimenin farklı anlamlarıyla kredi hakkı tanyan bir ‘referans’ sağlayan fiili ya da potansiyel kaynaklar kümesidir (Şahin ve Ünal 2010: 60-61).

Bu bağlamda, sosyal sermayenin bireylerin toplumda sahip oldukları veya olabilecekleri sosyal ilişki kaynaklarıyla ilişkili olduğu görölmektedir. Bu bakımdan sosyal sermaye yapısı gereği sosyal ilişkileri, birliktelikleri ve bunların temelinde olması gereken ‘güven’ duygusunu temsil etmektedir. Toplumsal hayat içerisinde sosyal sermayenin güçlenmesi kişisel çıkarların ötesinde toplumun çıkarlarının öncelikli olmasını sağlamaktadır.

Güvenin sosyal düzenin en temelinde olduğunu vurgulayan Fukuyama ise sosyal sermayeyi “bir toplumda veya onun bir bölümünde güven duygusunun hâkim olmasından kaynaklanan bir yetenektir” şekilde tanımlamıştır (2005: 42). Bu bağlamda, Fukuyama toplumların karşılıklı güven temelinde olduğunu ve güven ortamı oluşmadan kendiliğinden ortaya çıkamayacağını düşünmektedir. Sosyal sermayenin oluşumunda ve varoluşunda göz ardı edilemeyecek olan kişiler arası güven konusunda Dünyada birçok çalışma yapılmaktadır. Bunların en önemlilerinden biri olan Dünya Değerler Araştırmasında insanlara güven konusunda sorulan soruda 1990 yılında Türkiye’nin oranı Brazilya (%7)’dan sonra en düşük orana sahip olarak %10 çıkmıştır. Diğer taraftan İsveç %66, Norveç %65 ve Finlandiya %63 oranları ile kişiler arası güven ilişkilerinin en kuvvetli olduğu ülkelerdir. Bu çalışma Türkiye’deki güven yoksunluğunun 1990’lı yıllarda diğer ülkelere kıyasla ne kadar düşük olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan ülkenin ekonomik ve siyasi konjonktürünün de temelinde hâkim olan bir güvensizlik duygusundan ve bununla paralel olarak sosyal sermaye değerlerinin gündelik yaşamdaki etkilerinin azalmasından söz etmek mümkündür (Şan, 2008: 82-83). Bireylerin sosyal hayatlarındaki karşılıklı güven içerisinde analizi sosyal sermaye değerlerinin toplumdaki değişim ve dönüşümünün ortaya konması açısından önem arz etmektedir.

Sosyal ilişkilerde sosyal sermayenin var olması, toplumsal normların alışkanlık haline gelmesini, sadakat, dürüstlük gibi karşılıklı ilişkilere dair güven sağlayıcı duyguların kazanılmasını sağlar ve toplumsal birlikteliği kuvvetlendirir. Bu bakımdan sosyal sermaye bireysellikten öte toplumsallığın hâkimiyetiyle oluşmaktadır. Geçmişte toplumsal birlikteliğin önemli olduğu, gündelik işlerin bile

imece usulüyle halledildiği bir sosyal hayat düzeni hâkimken, karşılıklı ilişkiler güven üzerine kuruluydu. Ancak risk toplumu bağlamında ele aldığımızda günümüz sosyal ilişkileri, Furedi'ye göre, "ihtiyat ilkesine" dayanmaktadır. İnsan davranışlarının sonuçlarının belirsiz olmasının ihtiyat ilkesinin temel etkeni olması, bireylerin risklere ve tehlikelere karşı korunması amacını taşımaktadır. İlişkilerdeki belirsizliğin birçok kaynağı olabileceğini belirten Furedi, günümüzdeki en baskın nedenin davranış kuralları konusundaki netliğin kaybolması olduğunu vurgulamaktadır. İnsan ilişkilerine dair neyin serbest neyin yasak neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair toplumsal kuralların belirgin olmayışı bireylerdeki 'her an her şey olabilir' duygusunu güçlendirmektedir. Bu durum, gençlerin olaylar ve kişiler karşısında çoğu zaman "tedbirli" davranmak zorunluluğu olduğu kanaatini güçlendirmektedir. Modern çağda bu tedbirli davranma toplumsal düzende bireylerin birbirlerine, üretilen her şeye yahut olan her olaya karşı "önyargılı" bir şekilde tutum almalarına sebebiyet vermektedir.

Gençlerin bu dönemdeki dışarıya yönelik düşüncelerini etkileyen önemli bir diğer durum ise "anne-babaların tutumları" olmaktadır. Gençlikte çocuğun anne-babası ile kurduğu destekleyici ve samimi bir ilişki, toplumsal hayat içerisinde çocuğun psikolojik, sosyal sağlığını olumlu yönde etkilemektedir ve aynı zamanda okul başarısı, eğitim hayatında uyumlu bir süreç geçirmesine destek olmaktadır (Hambemitoğlu ve Yıldırım, 2009: 9). Tam olarak aileden kopmadıkları, kendi ayakları üzerinde duramadıkları ve ailesine bağlı oldukları bir dönem olan lise döneminde, çocuklar karar mekanizmalarında ailelerin tutumları da etkili olmaktadır. "Anne ve babanın yargılama merciinin baskısı altında çocuk, neyi yapıp neyi yapmayacağını, neyin 'iyi' ve neyin 'kötü' olduğunu yavaş yavaş öğrenir" (Duhm, 2002: 28). Aileye bağımlı olduğu dönemde çocuk annesinin ve babasının vicdanını, normlarını, kurallarını tamamen veya kısmen içselleştirmektedir. Bu bakımdan çocuğun topluma karşı geliştirdiği güven duygusunda ailelerin davranış, tutum ve kararlarının etkisi kaçınılmazdır.

Sonuç olarak, öncelikle gençlerin sosyal korkularının neler olduğunun analizi sürecinde 2000'li yıllardaki risk kavramının toplumsal hayattaki karşılığının ne olduğunun ortaya konması önemlidir. Bu sebeple öncelikle literatür bölümünde değişen risk kavramı ve bu bağlamda Ulrich Beck'in Risk Toplumu kavramının temel özelliklerine değinilmiştir. Riskler ve tehlikelerle dolu bir dünya algısı beraberinde

toplumsal korkuların hâkimiyetinde bir korku kültürü oluşturmaktadır. Sosyal korkuların temelindeki korku kültürünü anlamak önem arz etmektedir. Bununla birlikte araştırma kapsamında sosyal korkunun bireysel-psikolojik korkulardan, sosyal fobi ve sosyal kaygıdan farkı ortaya konmaktadır. Öğrencilerin söylemlerinde bulunan korku ifadelerinin psikolojik temellerinin sosyal boyutlarından ayrılması açısından bu ayrım önemlidir. Son olarak sosyal korkuların toplumsal düzen içerisindeki değişimlerinin keşfedilmesi, değişimlerin ortaya konması açısından “güven” kavramı ele alınmaktadır. Sosyal korkular, gençlerin sosyal yaşamlarını değiştirirken, yeni kurallar, yeni sınırlılıklar oluşturmaktadır. Bu bakımdan, farklılaşan sosyal ilişkiler, sosyal sermayenin yitimi bağlamında ve güven duygusunun kaybının temel sebepleri açısından değerlendirilmektedir. Literatür bölümünde ele alınan bu kavramlar, öğrencilerin söylemleri ile desteklendikleri ve farklılaştıkları noktaların ortaya konması açısından büyük önem arz etmektedir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Risk toplumunda “korku ve güven” bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen en önemli duygulardandır. Risk algısının değişmesi zamanla bireylerin sosyal hayatlarını “korku kültürü”nün etkisiyle birlikte sınırlandırmaktadır. Toplumsal hayatın şekillenmesinde etkili olan korku kültürü bireylerin gıda, ilaç, çevre, kişisel güvenlik vb. birçok konuda paniğe kapılmasına sebep olmaktadır. Özellikle son dönemde cep telefonları gibi teknolojik aletlerin zararları, GDO’lu ve hormonlu yiyeceklerin etkileri, çocuklara yapılan karma aşuların tehlikeleri, çocuk kaçırma, tecavüz gibi konulardaki korku dolu haberler bireylerin sosyal yaşamlarını ve ruhi yapılarını derinden etkilemektedirler. Kitle iletişim araçlarında abartılı bir şekilde ele alınan konular zaman içerisinde bireylerin hayatlarında sürekli olarak ihtiyatlı davranma düşüncesinin yerleşmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra eğitim ve ekonomi gibi konular da bireylerin geleceğe dair devamlılık arz eden korku alanlarının başında gelmektedir. Bireylerin gündelik yaşam içerisindeki bu tür korkuları çevrelerindeki her şeye ve herkese karşı “güven duymama” duygusunu pekiştirmektedir. Bunun sonucu olarak kendini güvensiz hisseden bireyde ya var olan korkular kuvvetlenmektedir yahut yeni korkular ortaya çıkmaktadır.

Kişiler arasındaki güvenin yitimi bireylerin kendi yaşantılarını kontrol etme talebine sebep olmaktadır. Toplumsal yaşantı içerisindeki bu kişisel alan oluşumu süreci “bireyselleşme”nin toplumsal bir yaşam tarzı haline gelmesinin de temelidir. Bireyselleşme toplumsal ilişkilerde de kopuşa sebep olmaktadır. Sosyal ilişkilerde her bireyin kendi yaşantısını öncelmesi, kolektif davranış biçimlerinin tehlikelere yol açabileceği kaygısını oluşturmaktadır. Zaman içerisinde yaşanan bu parçalanmalar ve bireyselliğin etkisini arttırması aynı zamanda toplumsal düzende “güven yoksunluğu” oluşumunu tetiklemektedir. Toplumsal yaşamdaki bu dönüşüm ve değişim sürecinin temelinde olan sosyal korkular, son dönemde incelenmesi gereken en büyük sosyal problemlerden birisi haline gelmektedir. Günümüz sosyal korkularının ele alınıp bunların bireyler tarafından ne şekilde algılandığının ve gündelik yaşamı hangi konularda etkilediğinin analiz edilmesi, hem bugünün bireylerini bu konuda bilgilendirmek bakımından hem de “güven” temelinde oluşturulacak gelecek

nesillerin şekillenmesine toplum bilimsel bir katkı sunmak açısından büyük önem arz etmektedir.

Risk toplumu, korku kültürü ve güven kavramları bağlamında liseli gençlerin sosyal korkularını inceleyen bu çalışma, son zamanlarda liseli gençlerin gündelik yaşam, eğitim, ekonomi, aile ve diğer sosyal ilişkiler ve gelecek konularında sosyal korkularının neler olduğunu ve toplumsal düzen içerisinde yaşamlarına etkisini araştırmaktadır. Bununla beraber, sosyal korkular karşısında bireylerin “güven” kavramına bakış açıları ve güvendikleri kişiler irdelenerek geleceğe yönelik sosyal hayatın güven mekanizmaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bugünün gençleri toplumun geleceğini ifade etmektedir. Bu çalışmanın başlıca amacı, Risk toplumu bağlamında sosyal korkular alanında yapılmış sınırlı sayıdaki akademik literatüre katkıda bulunmaktır. Bunun için araştırma toplumsal hayat içerisindeki sosyal korkuları ve bu korkuların gençlerin yaşamlarını etkilediği, sınırlandırdığı, değiştirdiği noktaları keşfedici bir yaklaşım ile ele alınmıştır.

Çalışmada öncelikle sosyal korkular “eğitim ve ekonomik temelli”, “aile ve diğer sosyal ilişkiler bağlamında” ve “Türkiye’nin ve Dünya’nın geleceği üzerine” bölümleri altında değerlendirilmiş, mülakatlardan elde edilen veriler üzerinden yeni kategoriler elde edilmiştir. Ayrıca gençlerin sosyal korkuları noktasında gündelik hayatlarında risklere karşı aldıkları önlemler ve güven konusunda düşünceleri ve sınırlılıkları keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla toplumsal düzen oluşturucu olarak, sosyal korkuların türleri ve etkilerinin belirlenerek gelecekteki tesirlerine karşı olasılıkları irdelenmeye çalışılmıştır. Toplumda yaygın olan sosyal korkuların ardındaki etkilerin analizi aynı zamanda bizlere toplumun bu dönemdeki korkularının temelindeki sebeplerini sunmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızla bugün içinde sosyologların, psikologların, mimarların, iktisatçıların, polislerin ve devlet yönetiminin toplumsal yapıdaki sosyal korkuların farkına varması ve bu konuyu –pekiştirici değil de- önleyici çalışmaların yapılması konusunda farkındalık oluşturması hedeflenmektedir.

Son zamanlarda risk toplumu ve korku kültürü kavramları kapsamında yapılan çalışmalar genellikle suç, sağlık ve haberler konularında yapılmaktadır. Ancak sosyal korkuları sadece bu konularla sınırlandırmak toplumsal düzendeki değişimi gözlemlemek ve korkuların sosyal yaşamdaki etkilerini belirlemek için yeterli bir bilgi

sağlamamaktadır. Bu çalışma gündelik yaşamda bireylerin algıladığı şekli ile sosyal korkuların çeşitliliğini incelemektedir. Bu nedenle çalışmanın temel sorusu şudur:

Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları nelerdir ve sosyal korkular karşısında güvendiği kişiler kimlerdir?

Bu temel soru ve oluşturulan kavramsal çerçeve ile birlikte ele alınan alt sorular ise şöyle tespit edilmiştir:

1. Lise öğrencilerinin sosyal korkuları cinsiyetlerine ve okul türlerine göre anlamlı bir çeşitlilik göstermekte midir?
2. Sosyal korkuları öğrencilerin yaşam tarzlarını, gündelik yaşantılarını hangi konularda ve nasıl sınırlandırmaktadır?
3. Öğrencilerin sosyal korkuları ‘güven’ kavramına bakış açısını nasıl etkilemektedir?

Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışmada, yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan derinlemesine mülakatlar üzerinden konu ele alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın toplumbilim araştırmaları bakımından 6 özgün boyutu mevcuttur:

- Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkularının ele alınması,
- Sosyal korkuların eğitim, ekonomi, aile ve diğer sosyal ilişkiler ile Türkiye’nin ve dünyanın geleceği üzerinden değerlendirilmesi,
- Literatürde ‘risk toplumu’ ve ‘korku kültürü’ gibi kavramlar teorik olarak veya sağlık, suç ve çevre bağlamında ele alınırken; bu çalışmada toplumsal hayat içerisindeki sosyal korku türlerinin tespit edilmeye çalışılması,
- Sosyal korkuların lise öğrencileri üzerinden analizinin yapılması,
- ‘Korku’ kavramının “sosyal korkular” bağlamında sosyolojik olarak incelenmesi.
- Araştırmanın İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropol şehirlerde yapılan çalışmalardan farklılaşarak Balıkesir şehrinde yaşayan öğrencileri kapsamaması.

3.2. Metodolojik Yaklaşım

Balıkesir’de yaşayan lise öğrencilerinin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışma, bireylerin sosyal dünyalarını, gündelik yaşam içerisinde oluşturdukları kavramları anlamak ve anlam dünyalarının yerel koşullarını gözlemleyebilmek için fenomenolojik bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Öncelikle araştırma verileri oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan derinlemesine mülakatlar neticesinde elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, mevcut kuramlar ve düşüncelerle beraber değerlendirilmiştir.

Ayrıca bu araştırmada, gündelik yaşam içerisinde var olan sosyal korkular bireylerin anlamlandırdığı ve ifade ettikleri boyutları ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bu sebeple, çalışmanın yaklaşımı fenomenolojiktir. Kümbetoğlu’ne göre, sosyal bilimlerde fenomenolojik yaklaşım “bireylerin yaşadıkları sosyal çevre içinde ve kurdukları ilişkiler içinde ‘bu anlamları’ oluşturduklarını, bireyleri kendi öznellikleri ile sosyal dünyalarını yeniden yaratanlar olarak değerlendirmek gerektiğini ileri sürer” (Kümbetoğlu, 2012: 28). Sosyal dünya, doğası gereği anlamlarla oluşturulmuş bir dünyadır, bu sebeple objektifliğinden önce bireylerin ona yüklediği anlamlar önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada bireylerin sosyal hayatlarında var olan sosyal korkularını anlamak için öncelikle bireylerin düşünceleri ve günlük yaşantıları genel hatlarıyla sorulmuş; korkularını özelleştirdikleri noktalarla beraber değerlendirilmiştir. Sosyal korkuların yaşamlarındaki anlamlarını ortaya çıkarmak için derinlemesine görüşmenin araştırmacıya sunduğu etkileşim, esneklik ve sondajlar yoluyla irdeleme özelliklerinden yararlanılmıştır. Görüşmeler sırasında lise öğrencileri ile öncelikle güven ortamı oluşturulmasına gayret gösterilmiş, böylece özellikle aile veya diğer sosyal ilişkileri sonucunda oluşan sosyal korkuları temellendirilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan araştırmada bireysel algı boyutunun yanı sıra toplumsal davranış, yapı, işleyiş ve değerler gibi konularındaki boyutunun yerel ölçekli etkileri irdelenmiştir. Araştırmanın öncelikli olarak Balıkesir ilinde yapılması sebebiyle korkuların ve güven konusundaki fikirlerinin yerel boyutlarını ve etkisini göz ardı etmek eksik veya hatalı sonuca sebep olabilirdi. Bu ihtimali en aza indirebilmek için bireylerin sosyal ilişkilere dair söylemleri yerel koşullar dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmada sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemlerinden nitel (kalitatif) araştırma teknikleri tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin tercih

edilmesinin sebebi, insan davranışlarını bireylerin içinde buldukları ortam içerisinde ve çok yönlü olarak anlamaya çalışmasıdır. İnsan davranış ve tutumları incelenen çalışmalarda araştırmacının açık görüşlü ve esnek olması önemlidir. “Araştırmanın sınırlarını katı bir biçimde çizen ve dar kapsamlı değişkenleri incelemeye çalışan yöntemler yerine, araştırma sürecinde biçimlenen, keşfetmeye ve anlamaya öncelik veren yöntemleri benimsememiz gerekmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 44). Nitel veriler bireylerin gündelik yaşam pratiklerini ve bunlar hakkındaki düşüncelerini, duygularını, deneyimlerini vb. içermesi sebebiyle standart bir sayısal veri imkânı sunmamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinde elde edilen karmaşık ve belirsiz bilgilerin, anlatıların içerisinde anlamlı temalar ve kategoriler çıkarılması gerekmektedir. Nicel verileri basit istatistiksel yüzde ve hesaplarından ziyade, bireylerin fikirlerini, düşüncelerini ve dünyayı anlama ve algılama biçimlerini yansıtan zengin bir veri içeriğine sahiptir. Nitel veriler “bireyin içinde yer aldığı koşullara, sosyal olguların bağlamsal özelliklerine, tarihsel, sosyal, mekânsal varoluşlara ve simgesel anlam dünyasına duyarlı, esnek bir yöntem anlayışı” ile oluşturulmaktadır. (Kümbetoğlu, 2012: 44-45). Araştırmada, sosyal korkuların bireylerin gündelik yaşam pratiklerine, sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkilere, kitle iletişim araçlarının etkilerine göre farklılaşması sebebiyle, görüşmecilerin söylemleri derinlemesine bir veri sağlamaktadır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Lise öğrencilerinin sosyal korkularını araştıran bu çalışma, literatür taraması ve saha çalışması olmak üzere iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma evrenini Balıkesir’de yaşayan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında lise öğrencilerinin seçilmesinin beş temel sebebi bulunmaktadır. Öncelikle, lise öğrencileri yaşları itibarıyla çevreden gelen her türlü şeye karşı duyarlı oldukları bir dönemdedirler. İkinci olarak bu yaş grubu öğrencileri kendilerini daha küçük yaş gruplarına göre daha iyi ifade edebilmektedirler. Üçüncü olarak, lise öğrencileri üniversite veya iş sebebiyle –çoğunluğu- farklı yerlere gitmemişler, farklı şehirleri uzun süreli ve kalıcı olarak deneyimlememişlerdir. Dördüncü sebep olarak, bu yaş grubu gençler kitle iletişim araçlarını çok iyi bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu durum onların sosyal çevreye karşı farkındalık düzeylerini arttırmaktadırlar. Aynı

zamanda bu yaş grubu diğer yaş gruplarına nazaran sosyal olaylardan, değişimlerden, duyumlardan etkilenmeye daha açıktırlar. Son olarak, lise dönemi öğrencileri hem korkusuzluk –“delikanlılık”- çağlarında hem de duygularını –korku duygusu da dâhil- en uçlarda ve en yoğun olarak yaşadıkları dönemlerindedir.

Toplumsal hayattaki sosyal korkuların ve sınırladığı sosyal hayat ritüellerinin keşfi için tercih edilen lise öğrencileri, yaşadıkları dönemin sosyal korkularını net bir şekilde ifade etmektedirler. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında öğrencilerin lise düzeylerinin, cinsiyetlerinin ve okul türlerinin çeşitliliğine dikkat edilmiştir. Çalışma sürecinde görüşmeciler belirlenirken Balıkesir merkezindeki okullara kayıtlı olmalarına özen gösterilmiştir. Merkezdeki okullarda okuyan öğrencilerin tercih edilmesinin sebebi, sosyal ilişkilerin şehrin merkezinde çeşitlilik ve farklılaşma gösteriyor olmasıdır. Bu anlamda bizlere farklı sosyal ilişkiler sarmalında, sosyal korku türlerini irdeleme imkânı sunmaktadır.

Ayrıca araştırmada, okulların farklı başarı düzeyindeki ve değişik içeriklerdeki okullar olmasına da dikkat edilmiştir. Bunun sebebi yapılan çalışmanın bir genelleştirme yapmak değil, öncelikli olarak çeşitli sosyal korkuları ve bunların yaşam tarzlarına etkisini keşfetmektir. Balıkesir’de bu çeşitliliğin merkezde bir arada bulunması sebebiyle bölgesel anlamda sınırlandırma getirilmiştir. Ayrıca bu sınırlandırma zaman, erişim ve imkânlar açısından araştırmaya avantajlar da sağlamıştır. Seçilen öğrenci grubu maksimum çeşitlilik örneklemini oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada örneklem grubununun 24’ü kız, 21’i erkek öğrencidir. Lise seviyelerine göre, 14 kişi dokuzuncu sınıf, 10 kişi onuncu sınıf, 11 kişi on birinci sınıf, 10 kişi de on ikinci sınıf öğrencisidir.

Tablo 1: Mülakat Yapılan Öğrencilerin Lise Düzeyleri ve Cinsiyetleri

LİSE DÜZEYİ /CİNSİYET	KIZ	ERKEK	TOPLAM
LİSE 1	8	6	14
LİSE 2	4	6	10
LİSE 3	6	5	11
LİSE 4	6	4	10
TOPLAM	24	21	45

Ayrıca örneklem grubu okulları oluşturulurken öğrencilerin sosyal çevreleri de göz önüne alınarak, birbirinden farklı prestijlerdeki okullardan öğrencilerle çalışmanın yapılmasına öncelik verilmiştir. Bu kapsamda Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Kız ve Erkek Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerden toplam 45 öğrenci ile mülakat yapılmıştır. Yapılan çalışmada katkı sunan öğrencilerin okulları şunlardır:

Tablo 2: Mülakat Yapılan Öğrencilerin Okudukları Liseler

Fen Lisesi: TC Ziraat Bankası Fen Lisesi
Anadolu Liseleri: Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi Rahmi Kula Anadolu Lisesi Gaziosmanpaşa Anadolu Lisesi
Anadolu İmam Hatip Liseleri: Şule Yüksel Şenler Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Balıkesir Anadolu İmam Hatip Lisesi
Mesleki ve Teknik Liseler: Hüma Hatun Kız Meslek Lisesi Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama

Liseli gençlerin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışmamızda görüşmeler aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Nitel araştırma tekniklerinden en sık kullanılan veri toplama aracı olan “görüşme”, araştırmacıya “esneklik, yanıt oranı, sözel olmayan davranış, ortam üzerindeki kontrol, soru sırası, anlık tepki, veri kaynağının tespit edilmesi, tamlık ve derinlemesine bilgi” gibi pek çok imkân sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 151). Görüşmelerde öğrencilerin sosyal korkuları konusunda ayrıntılı bir şekilde veri elde edebilmek için “derinlemesine mülakat” tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat, “diğer kişilerin gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamak için, onlara sormamız ve (katı bir biçimde ve a priori olarak bizim tarafımızdan dayatılmasından ziyade) kendi terimlerini kullanmalarına izin verecek bir

biçimde ve kendi anlamlarının özü olan zengin içeriği en iyi şekilde ifade edebilecek bir derinlikte” bilgi sağladığı için tercih edilmiştir (Punch, 2005: 166). Ayrıca derinlemesine görüşme sosyal dünyadaki görünür bir çok olgunun, sürecin ve ilişkilerin görünümünden çok özüne inmeye, bunların ayrıntılarını kavramaya ve bütüncül bir biçimde anlamaya imkân sunmaktadır (Kümbetoğlu, 2012: 72) Öğrencilerin kendi düşüncelerinin, söylemlerinin, ifadelerinin sağlıklı bir şekilde alınması sosyal korkuların türlerini ve sosyal korkularının temel sebeplerini belirlemede derin bir analiz imkânı sunmaktadır.

Araştırmada çeşitliliğin analiz edilmesi önemli olduğundan, öğrencilerin sınıflarının, cinsiyetlerinin, okullarının çeşitliliğine de dikkat edilmiştir. Araştırma sürecinde oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak lise öğrencileri ile yüz-yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunun içeriğindeki sorulara mülakatlar esnasında katılımcıların verdiği cevaplar ile çalışmanın içeriği daha da zenginleştirilmiştir. Araştırmada görüşmecilerin isimlerinin kullanılmaması bunun yerine kod isim veya şifreleme yapılması önkoşulu ile görüşme esnasında ses kayıtları alınmıştır. Mülakat ses kayıtlarının çözümlemesi yapılarak, görüşmelerden elde edilen veriler tezimizde analiz edilmiştir.

Araştırmanın temelini oluşturan görüşmeler 2015 Mart-Nisan ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Balıkesir’deki lise türlerinin listesi çıkartılmış, çeşitlilik sağlamak önkoşuluyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlemesi yapıldıktan sonra kodlanmıştır. Oluşturulan kodlar belirli başlıklar altında toplanmış, literatürle bağlantıları kurularak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bu çalışma liseli gençlerle yapılan mülakatlar ile onların toplumsal hayattaki sosyal korkularına ve sosyal korkularının yaşamlarına etkilerine yönelik yeni bilgiler elde etmek amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin sosyal korkuları “Eğitim ve Ekonomik Temelli Sosyal Korkular”, “Aile ve Diğer Sosyal İlişkiler Bağlamında Sosyal Korkular” ve “Türkiye’nin ve Dünya’nın Geleceğine Yönelik Sosyal Korkular” başlıkları altında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Tezimizde mülakatlardan elde edilen veriler ‘değişen risk algısı, risk toplumu, korku kültürü ve güven’ kavramları ile ilişkilendirilerek analiz edilmektedir.

4. BULGULAR

Risk toplumu bağlamında liseli gençlerin sosyal korkularının incelendiği bu çalışmada, sırasıyla kavramsal olarak değişen risk algısından, risk toplumunun ve korku kültürünün temel özelliklerinden ve tüm bunların toplumsal hayat içerisindeki bireylerin güven ilişkilerine etkilerinden literatür kısmında bahsedilmiştir. Bu bölümde bahsi geçen konuların gençlerin gündelik yaşamlarına olan etkilerini incelemek ve yeni bilgiler elde etmek için mülakatlardan elde edilen veriler analiz edilecektir. Bu bölümde araştırma bulguları “Sosyal Korkum Yok”, “Yaşadım, Gördüm, Korkuyorum...”, “Sosyal Çevreye ve Medyaya Dayalı Oluşan Sosyal Korkular” ve “Geleceğe Dair Sosyal Korkular” ve “Güven Yoksunluğu” olmak üzere beş ana başlık altında incelenmektedir.

4.1. Sosyal Korkum Yok

Verilerin gösterdiği üzere sosyal korkular konusunda Balıkesir’de yaşayan lise öğrencilerinin ilk tepkileri korkularının olmadığı yönündedir. Bu bölümde gençlerin bu düşüncelerinin temelinde yatan sebepler “Tanıyorum, Korkmuyorum” ve “Balıkesir: Küçük bir yer” başlıklarının altında ele alınmıştır.

4.1.1. *“Tanıyorum, Korkmuyorum”*

Bireylerin sosyal korkuları aile, sosyal ilişkiler, kitle iletişim araçları gibi pek çok kanal aracılığıyla oluşabilmektedir. Balıkesir’de öğrenim gören lise öğrencileri üzerine yapılan bu çalışmada öğrencilerin yarısı gündelik yaşamlarında özellikle suç, taciz, tecavüz gibi korkularının bulunmadığını dile getirmişlerdir. Bunun temel sebebinin çevrelerindeki kişilerin tanınması ve ‘küçük bir şehir’ olarak herhangi bir sıkıntı durumunda insanların onların yardımına geleceklerine dair inançlarının olduğu dikkat çekmektedir. Gündelik yaşantılarında herhangi bir korkusunun olup

olmadığına dair bir öğrenci şu şekilde cevap vermektedir: “Balıkesirlilerin çoğu beni tanıyor. Başıma bir şey gelmez. Yani tanıdık çok o yüzden” (görüşmeci 3, kız,15)⁷.

Görüşmeci 3 ile benzer ifadelerde bulunan görüşmeci 19 okula taksi dolmuş veya minibüs ile gittiğini, düzenli olarak aynı araçları kullandığından dolayı şoför ‘abi’leri iyi tanıdığını dile getirmiştir. “Mahallede falan da pek çok minibüsçüyü, taksiciyi tanıyorum zaten. O yüzden pek korkum yok” (görüşmeci 19, erkek,16).

Kendi mahallesinin çok güvenilir bir bölge olarak anılmadığını, özellikle yankesicilerin, esrarcı ve hapçuların çok fazla olduğunu dile getiren görüşmeci 9, mahallenin dışarıdan gelenler için çok güvenli olmamasına karşın, çevrede tanındığı için kendisi ve yakın çevresi açısından sıkıntı bulunmadığını şu şekilde dile getirmektedir:

Sakarya civarında dolanıyorsan kesin vardır. Sakarya da zaten serserinden başka bir şey yok. Biz de Sakarya tarafındayız. Vicdaniye Sakarya ile zaten bitişik. Abim Sakarya’da... Abimden biliyorum zaten. Abimin arkadaşları uyuşturucu, içki ne varsa kullanıyor. Buna abimde dahildi ama abim şimdi evlendi, askere gitti. Yani ot her bi şey kullanıyorlar... Onun için yani başka Bahçelievler gibi bir yerde otursak çok iyi olurdu da... Ama kendim bizim oralarda tedirgin olmuyorum. Tanıyorlar beni. O yüzden bir şey yapmazlar, yapmıyorlar da... Tanımasalar korkarım (görüşmeci 9, kız, 15).

Öğrencilerin suç, taciz, tecavüz gibi konularda Balıkesir bir büyük şehir olmasına rağmen, yerel koşulların ve ‘tanıdık olma’ durumunun avantajlarını vurguladıkları görülmektedir. Bu fikirlerin oluşmasında özellikle dönemsel sosyal korkularının ve medya tesirinin yanı sıra sosyal sermayelerinin de etkili olduğu görülmektedir.

⁷ Bu çalışma kapsamında yapılan mülakatlarda görüşmecilerin mahremiyetlerine dikkat edilerek isimleri kullanılmamıştır. Görüşmecilerin birbirinden ayrılması için görüşmecilere kod numaralar verilmiştir. Öğrencilerin konuşmalarına atıf yapılırken adlarına binaen numara, sonra cinsiyetleri ve son olarak da yaşları belirtilmiştir.

4.1.2. “BALIKESİR: Küçük bir yer”

Sosyal korkuların toplumdaki etkinliği çevresel etkenlere bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Araştırmada, görüşmeciler tarafından yerelliğin vurgulanması tehlikelerle dolu dünyada kendilerini güvende hissetmelerinin sebebi olarak sunulmaktadır. Özellikle büyük şehirlere dair söylenen “tehlike senaryolarında” lise öğrencileri kendilerini Balıkesir gibi küçük bir şehirde güvende hissetmektedirler. Bu sebeple de suç, taciz, tecavüz gibi olaylara ek olarak terör olaylarında da Balıkesir’in Ankara, İstanbul, İzmir gibi karma bir yapıya sahip metropol şehirlerden daha düşük riskli olduğu düşünülmektedir.

Balıkesir’de yaşamının çok büyük bir tedirginliği yok bence, çünkü çok büyük bir şehir değil. Fazla alan yok yani sosyal paylaşım için falan. O yüzden çok bir şey olacağını çok sanmıyorum. Mesela bu bomba olayları falan olduğunda Balıkesir küçük bir yer, patlatsa bile sesini duyuramayacağı için herhangi bir şekilde tedirginlik veya korku olmadı (görüşmeci 15, erkek, 18).

Gündelik yaşamlarına dair sosyal korkularını tanımlarken, lise öğrencileri Balıkesir’i sıklıkla diğer büyük şehirlerle karşılaştırmakta ve korkular yerel sosyal güvenlik mekanizmaları bağlamında ele almaktadırlar. Bununla birlikte lise öğrencileri terörizm gibi ulusal ve uluslararası olaylar bağlamında küçük bir şehirde olmanın riskleri azalttığını vurgulamaktadırlar.

4.2. Yaşadım, Gördüm, Korkuyorum...

Sosyal korkuların oluşumunda etkili olan durumlardan birisi bireyin tehlikeli durumla karşılaşmış olması yahut bireysel olarak var olan sosyal tehlikeyi yaşamış olmasıdır. Özellikle suç korkusu ve taciz-tecavüz konusunda daha önceden bireyin durumu yaşamış, tecrübe etmiş olmasının toplumun genelinde var olan sosyal korkuları içselleştirmesine sebep olduğu görülmektedir.

4.2.1. Suç Korkusu

Liseli öğrencilerle yapılan mülakatlarda söylemlerin bazıları sosyal korkuların bireysel olarak belirlenmesinde kişisel tecrübelerin etkili olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin suç konusundaki genel algısının Balıkesir’de çok ciddi suç olayların bulunmadığı yönünde olmasına rağmen öğrencilerin bir kısmı yaşadıkları hadiseler sebebiyle kendilerinin risk altında olduklarından ve bu sebeple gündelik yaşantılarında yaşadıkları korkulardan bahsetmişlerdir:

Maltepe Mahallesi dediğim taraf, belki biliyordur bilmiyorum, orası biraz tehlikelidir. Mesela kenarda köşede falan torbacılar oluyor. Bali çekenler falan olabiliyor. Gündüz de oluyor. Mesela bir kere babamla karşılaştık. Bir daha o sokağa girmedim. O sokağın adı öyle bir şeymiş. Onu ben bilmiyordum. Ordan babamla geçtik. Önümüze çıktılar işte babam varken yanımda. Bağırıyorlar falan. Bir tanesinin elinde bıçak vardı. Korktum hadi gidelim falan dedim. O yüzden onlardan korkuyorum. Önüme çıkarlar falan diye (görüşmeci 2, kız, 18).

Yaşadığı olay ile bağlantılı olarak görüşmeci 2, Balıkesir’in bazı bölgelerinin suç potansiyeli yüksek bölgeler olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeci 3 ise yaşadığı hırsızlık girişimi sebebiyle Balıkesir’de de bu konularda dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

Suçla alakalı... Bazen tedirgin oluyorum acaba olur mu olmaz mı diye. Kendimi sağlama alıyorum. Paralarımı falan sıkıştırıyorum bir yerlere. Yani belli olmaz. Geçen otobüse bindim telefonumu çantamın suluk yerine koymuştum düşmesin diye. Adam elini çantamın içine soktu. Ne yapacağımı bilemedim bende çantamı önüme aldım. Korkudan tedirgin oluyorum öyle (görüşmeci 3, kız, 15).

Bu tür durumlarla karşılaşan çok fazla öğrenci olmamasına rağmen, sosyal korkuların sadece varsayımlardan kaynaklanmadığı; şehre, bölgelere, halka karşı oluşan bireysel korkularda sosyal hayatlarında yaşadıkları tecrübelerin “sosyal hayatlarını kısıtlayıcı bir sosyal korku”ya sebep olabildiği görülmektedir.

4.2.2. Taciz – Tecavüz Korkusu

Taciz ve tecavüz konuları toplumun genelinde çok açık bir şekilde konuşulan konulardan değildir. Toplumun bu konulardaki tutumu bireylerin olayları anlatmalarına, yaşadıklarını paylaşmalarına imkân vermemektedir. Mülakatlar sırasında öğrenciler ilk olarak anlatmayı tercih etmemişler, gerekli güven ortamı oluşuktan sonra var olan sosyal korkularının ve yaşadıkları güven yoksunluğunun sebeplerinden biri olarak başlarından geçen olayları anlatmışlardır. Görüşmeci 8 (kız, 17) bakıcısının eşi tarafından yaşadığı taciz olayından sonra bu konuda oluşan korkularından bahsetmiştir. Yaşadığı olayla bağlantılı olarak, görüşmeci 8, erkeklerin bakışlarının ve davranışlarının kendisini rahatsız ve tedirgin ettiğini dile getirmiş ve yakın dönemde matematik öğretmeninden duyduğu tedirginliğini şu şekilde ifade etmiştir:

Yaşadığım olayla da bağlantılı olarak erkek öğretmenlerden çekiniyorum. Vücut olarak şey olduğum için ister istemez ne giysem yakışıyor. Matematik hocamız erkek mesela... Bakışlarını yakalıyorum. Ama bunu kanıtlayamam. Kamerayla çekemem çünkü derste telefon kullanmak yasak (görüşmeci 8, kız, 17).

Yaşadığı durumu ailesiyle paylaşmayan görüşmeci 8, internetteki fotoğraflarının da bu konuda erkekler tarafından benzer şekilde algılandığını dile getirmiştir. Görüşmeci 8 ile benzer bir deneyimi, görüşmeci 34 (kız, 16) mahalleden tanıdığı bir kişi sebebiyle yaşamış ve bunu ailesiyle paylaşmamıştır. Kendisine inanmayacaklarını düşünen görüşmeci 34, olaydan sonra erkeklerden karşı çekinmeye başladığını dile getirmiştir. Erkeklerin bakışlarından ve davranışlarından rahatsız olan görüşmeci 34, sadece kadınların çalıştığı bir yerde kendisini daha güvende hissedeceğini ve daha rahat olacağını vurgulamıştır.

Geleceğe yönelik yaptığı bu planlama tecrübe ile edinilmiş sosyal korkuların “süreklilik” arz edebileceğinin de bir göstergesidir. Ancak bu çalışmanın kapsamı bu yargıya direkt olarak varılmasına imkân sunmamaktadır. İleride aynı kişiyle ve benzer şekilde deneyimler yaşamış bireylerle yapılacak daha kapsamlı bir çalışma bu konuda bizlere farklı perspektifler sunabilecektir. Görüşmeci 8 ve görüşmeci 34’in yaşadıkları

ortak deneyimden sonra güven konusunda insanlarla olan ilişkilerinde öncelikli olarak “güven duymayarak” ilişki kurduklarını dile getirmişlerdir.

Taciz ve tecavüz konusunda öğrenciler sadece fiziksel tecrübelerinden değil, sosyal medya üzerinden de benzer durumlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin üçte biri bu konuyla alakalı yollanan mesajların bazılarında “cinsel bölge içerikli” paylaşımlar bulunduğunu anlatmıştır. Bu durumun sosyal medyaya dair var olan korkuların sebeplerinden biri olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu tarz mesajları yollayan kişileri engellediklerini dile getirseler de, görüşmelerde medya temelli sosyal korkularının oluşumunda ve bunun hayatlarına etkisinde bahsi geçen durumların etkili olduğu görülmektedir. Kendisinin fotoğraflarının kötü içerikli videolarda kullanıldığını gören görüşmeci 9 (kız,15) bu konuda korkusunun olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

Face’imi çalacaklar diye çok korkuyorum. Face’i çalıp fotoshoplatıp insanların çıplak fotolarını koyuyorlar ya ondan korkuyorum. Benim bir kere fotoğrafımı fotoshop yapıp kötü bir video da kullanmışlar, oraya koymuşlar. O yüzden tekrar başıma gelirse diye korkuyorum (görüşmeci 9, kız,15).

Taciz ve tecavüz konusunda özellikle kız öğrencilerin korkularını pekiştiren bir durum da mahalle, komşu, tanıdık ilişki etkisinin tam anlamıyla yok olmamasıyla bağlantı olarak “laf olur, söz olur” düşüncesinin bulunmasıdır. Özellikle Balıkesir’in erkeklerinden çok korktuğunu dile getiren görüşmeci 40 (kız, 18) “Yapmadığın bir şey konusunda falan iftira atıyorlar. Mesela komşuları falan sevmiyorum ben. Herkes birbirini tanıyor ve yorum yapıyor” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Görüşmecinin yaşadığı bölgenin müstakil evlerin yaygın olduğu ve mahalle kültürünün devam ettiği göz önüne alınırsa bu tarz korkuların sosyal ilişkiler bağlamında oluştuğu ve öğrencinin de bunu vurguladığı görülmektedir. Bu durumda güven sağlayıcı ve öğrencilerin büyük çoğunluğu için sosyal korkuların oluşumunu engelleyen “birbirini tanıma” ve küçük bir şehir” olma avantajı farklı tecrübeler yaşamış öğrenciler için bir sosyal korku düzeneği oluşturmaktadır.

4.3. Sosyal Çevreye ve Medyaya Dayalı Oluşan Sosyal Korkular

Günümüzde sosyal korkuları tetikleyen bir diğer alanın da sosyal medya ve sosyal çevre olduğu düşünülmektedir. Burada özellikle kitle iletişim araçlarının toplumsal hayattaki kullanımının artması ve bu korkuların gündelik yaşamda yayılmasını destekleyen sosyal çevrenin etkisi ön plana çıkmaktadır. Korku kültürü bağlamında sosyal korkuları ele aldığımızda medyanın ve çevrenin etkisinin aslında var olan sosyal korkuların hepsinde bulunduğu dikkati çekmektedir. Risk toplumunda gençlerin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışmada özellikle “Tehlikeli Bölge” ve “Kızların Sosyal Korkusu: Özgecan Aslan Olayı” konularında oluşan duyguların medya ve çevre ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir.

4.3.1. “Tehlikeli Bölge”

Lise öğrencileri ile yapılan mülakatlarda Balıkesir’in tehlikeli ve riskli yerleri ile ilgili korkuların dörtte üçünün yaşanılan bir deneyimden ziyade sosyal çevrelerinden aldıkları duyular üzerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Öğrenciler “tehlikeli bölge” addedilen mahalle ve sokaklara gitmediklerini dile getirmektedirler. Görüşmeci 41(erkek, 18) bu konu ile ilgili olarak düşüncelerini “Tehlikeli bölge olarak duyduğum yerler var. Gündoğan, Sakarya, Gümüşçeşme Mahallelerinin tehlikeli olduğunu söylüyorlar. O yüzden oralara hiç gitmedim. Buraların dışında Balıkesir güvenli bir yer bence” şeklinde ifade etmiştir. Mülakatlarda özellikle ortak olarak söylenen bölge Sakarya Mahallesi olmuştur. Bahsedilen tehlikeli bölgelere tek başına gitmenin riskli olduğunu düşünen görüşmeci 33 (erkek, 16) “Sakarya falan diyorlar genelde. Özellikle Başçeşme mezarlığının oralar. Bir de Toygar tarafları için tehlikeli diyorlar. Ama o taraflar bana çok ters olduğu için hiç uğramıyorum bile” sözleriyle düşüncelerini paylaşmıştır. Bunun yanı sıra merkezde bulunan bir köy için ise duyularını şöyledir:

Macarlar diye bir köy yeri varmış. Ama duyduğum kadarıyla çok kötü bir yermiş. Kız kaçırımları, hırsızlık falan hep onlar yapıyormuş. Ben de yeni geldim 2-3 senedir burdayım. O yüzden pek bilmiyorum. Ama yine de gitmem o taraflara. Oradan olan okuldan kişiler var mesela. Pek konuşmuyorum ben. O kız hakkında da söylentiler var okulda. O

bölgede yaşıyor sonuçta. Ben arkadaşlarımı dikkatli seçmeye çalışıyorum (görüşmeci 30, kız, 17).

Mülakatlarda söylenenler literatürle de bağlantılı olarak göstermektedir ki sosyal medya ve çevreye dayalı oluşan korkuların kişilerin toplumsal hayatlarını düzenleyici etkileri söz konusudur. Yapılan görüşmelerde gençlerin “tehlikeli bölge” olarak duydukları yerlere tedbirli olmak maksadıyla gitmemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Yine bununla ilişkili olarak tehlikeli bölgede yaşayan kişilerle dahi iletişim kurmaktan imtina edebilmektedirler. Fakat bu durum zamanla toplumsal dışlanmayı tetiklemektedir.

4.3.2. Kızların Sosyal Korkusu: Özgecan Aslan Olayı

Son dönemlerde medyada büyük etki uyandıran Özgecan Aslan olayı (Şubat 2015) sonrasında ülkenin çeşitli yerlerinde gösteriler yapıldı. O dönem elektro şok cihazı, biber gazları gibi koruyucu aletlerde satış patlaması yaşanmıştır. Sürecin devamında taciz ve tecavüz konusunda hem kızlar hem de aileler dışarıdaki yaşamlarına sınırlandırmalar getirmiştir. Taciz ve tecavüz konusunda bireysel korkular sadece yaşanmış olayların ardından oluşmamakta toplumda geniş etki uyandıran, medyada geniş yer alan hadiseler de bu korkunun sosyal olarak oluşumunu tetiklemektedir. Görüşme yaptığım kız öğrencilerin üçte biri özellikle Özgecan Aslan olayı üzerinden örnek vererek taciz-tecavüz konularındaki sosyal korkularını dile getirmişlerdir. Görüşmeci 11 (kız, 18) bu konudaki korkusunu şu şekilde belirtmiştir:

Bu en son Özgecan olayları oldu ya. Olaylar olduktan sonra, onlardan çok şey yaptım. Özellikle olayların sonrasında çok korktum. Kim korku hissetmez ki. Sonuçta başımıza ne geleceğini bilmiyoruz. Ben mesela kafamda kurarım, böyle bir şey olursa ben naparım diye. Biber gazıdır, bıçaktır hepsini taşıyım ben. Ama biber gazı, bıçak taşımadım Özgecan olayında patladı korkum. O olaylardan sonra o konuyla alakalı olarak taşımaya başladım (görüşmeci 11, kız, 18).

Görüşmeci 11 ile benzer düşünceleri paylaşan görüşmeci 6 (kız, 16) da bu olay sonrasında hayatında önemli değişikliklere gitmiş ve dışarı çıkma saatlerini düzenlemiştir. Bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Akşamları zaten dışarda bir sürü erkek oluyor şey oluyor. Çıkılmayacak zaten akşamları çıkılmıyor, çıkılmaz yani. Çıkıyorum zaten... Korkuyorum. Haberlerden falan görüyoruz. Geçen sene Özgecan Aslan olayı vardı. Ben de kız olarak korkuyorum. Baya etkiledi beni o olay. Özellikle ondan sonra hava karardıktan sonra çok tedirgin oluyorum özellikle kışın falan... (görüşmeci 6, kız, 16)

Haberlerde ve diğer sosyal medyada bu ve buna benzer olayların çok etki uyandırması sosyal korkuların gündelik yaşamda panik oluşturmaya ve toplumsal hayatı düzenleyici bir etkiye sahip olmasına neden olmaktadır. Haberlerde gördüklerinden etkilendiğini ifade eden görüşmecilerin görüşleri aşağıdadır:

Haberlerde falan illaki görüyoruz. Başıma gelir diye korkuyorum. Uyuşturucu olsun şiddet olsun taciz olsun hepsinden aynı derecede korkuyorum. Zaten nasıl korkmıcaz ki sürekli haberlerde görüyoruz. İnsan unutamiyor bile. Bazen unutuyorum sonra bir olay oluyor ben yine korkuyorum. Korktuğumu hatırlıyorum (görüşmeci 4, kız, 17).

Taciz ve tecavüz gibi konularda korkularım var. Korkuyorum yani... Sürekli televizyonlarda falan görüyoruz. Bu konudaki olaylarla ilgili bir ara sürekli haberler vardı. Özgecan olayı falan vardı. Onları görünce başıma gelebilir diye çok korkuyorum (görüşmeci 7, kız, 15).

Taciz haberlerde ve diğer sosyal medyada bu ve buna benzer olayların çok etki uyandırması sosyal korkuların gündelik yaşamda panik oluşturmaya ve toplumsal hayatı düzenleyici bir etkiye sahip olmasına neden olmaktadır. Haberlerde gördüklerinden etkilendiğini ifade eden görüşmecilerin görüşleri ise şu şekildedir:

Tacizle ilgili korkularım var. Duyumsal olarak... Başıma hiç böyle bir şey gelmedi ama gelir diye korkuyorum. Sosyal medyadan duyduklarım... Haberler falan benim psikolojimi baya bozdu (görüşmeci 5, kız, 18).

Akşamları “kız başıma”yım o yüzden tek başıma gezmekten korkarım. İlla başıma bir şey gelir eder diye... Okuduklarımdan ve arkadaş çevremden çok etkileniyorum bu konuda. Sürekli olarak düşünmemeye çalışıyorum ama dışarıda hava karardığında falan çok tedirgin oluyorum (görüşmeci 40, kız, 18).

Mülakatlarda öğrencilerin verdiği cevaplardan anlaşılmaktadır ki çevrenin bu konuya bakış açısı ve yaklaşımları gençlerin sosyal korkularına etki etmektedir. Ayrıca mülakatlarda dikkat çeken bir diğer durum da öğrencilerin bir kısmının var olan sosyal korkularının özellikle Özgecan olayının olduğu dönem ve sonrasında arttığını ancak zamanla korkularının azaldığını dile getirmeleri olmuştur. Bir görüşmeci bu konuyla ilgili “Korkum vardı da... Onlar da unutuluyor ya bir zaman sonra. Sonrasında biraz daha şey yaptım, unuttum yani fazla aklıma gelmiyor artık eskisi kadar tedirgin olmuyorum, korkmuyorum” (görüşmeci 30, kız, 17) diyerek duygularını anlatmıştır.

4.3.3. Sosyal Medya'nın Sosyal Korkusu

Sosyal medyanın sosyal korkuların oluşumunda ve küresel bir etki oluşturmasında etkisi büyüktür. Ancak bireylerin de bunun bir yansıması olarak sosyal medyaya dair korkuları bulunmaktadır. Genel olarak sosyal medya hesapları kişilerin kimlik bilgilerini ve özel hayatlarından birçok kesiti içermektedir. Yine bu bağlamda, sosyal medya özellikle 2000’li yıllarda gençlerin sosyal ortamlarını temsil etmektedir. Mülakat yaptığım öğrencilerin hemen hepsi başta twitter, facebook, instagram ve snapchat olmak üzere birçok alanda kişisel hesaba sahiptir. Yaptığım görüşmelerde öğrencilerin üçte ikisinden daha fazlası sosyal medyayı sürekli olarak takip ettiklerini dile getirmişlerdir. Genel olarak günlük erişim ve kullanımlarının uyku saatleri dışında yemekte bile süreklilik arz ettiği yönündedir. Bazı öğrenciler genellikle akşam saatlerinde hesaplarını kontrol ettiklerini ifade etmişlerdir. Fakat bunu ifade eden öğrenciler lise son sınıf öğrencileridir ve sosyal medya hesaplarına kısıtlı vakit ayırmalarının sebebi sınava çalışmaları gerekliliğidir. Ayrıca bu konuda dikkat çekici bir diğer nokta, bu kısıtlamada ailenin etkin bir role sahip olmasıdır. Çalışmada her ne kadar öğrenciler kendi yaşamlarını ve tercihlerini odak noktası olarak alsalar da, gençlerin kararlarında ailelerin kısıtlamaları göz ardı edilemez. Gençlerin sosyal

hayatlarındaki sınırlamaların oluşumunda ailelerin kararlarının ve korkularının etkili olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin sosyal medyaya dair korkularının en başında “fotoğraflarının çalınıp kötü yerlerde kullanılması” gelmektedir. Genel olarak sosyal medyayı bilinçli kullandıklarını söyleyen öğrenciler, bazı öğrencilerin fotoğraflarının bu şekilde kullanıldığını duyduklarını ve kendi fotoğraflarının bu şekilde kullanılmasından korktuklarını dile getirmişlerdir. Görüşmeci 44’ün (erkek) bu konuyla ilgili “Sosyal medyaya alakalı daha önce hiç korkum yoktu. Son zamanlarda oluşmaya başladı. Kötü birileri resmimi çalarlar bir şey yaparlar, fotoğraflarımı alıp başka bir yerlerde yayınlarlar gibi korkum var sıralar” düşüncesine benzer olarak görüşmeci 9 da konuyla ilgili düşüncelerini “Face’imi çalacaklar diye çok korkuyorum. Bu aralar çok duyuyoruz insanların face’indeki fotoğraflarını çalıp, fotehoplatıp çıplak fotoğraf olarak koyuyorlarmış. İşte ben ondan çok korkuyorum” şeklinde ifade etmiştir. Sosyal medyadan ve çevresinden duyduklarından etkilenen bir öğrencinin de bu konudaki anlatımı şöyledir:

Sosyal medyaya dair korkularım şu: bu aralar fotomontaj falan çıkmış. Her zaman söylerler fotoğrafını atarken kimin bakacağına kimin ne edeceğine dikkat et falan. Millet bakıyor hani fotoğrafları alıp milleti çıplak hala getiriyorlar falan. Ondan biraz korkuyorum. Tehdit ediyorlar falan. Hiç yaşamadım ama televizyonda da görüyoruz. Fotoğraf alıp tehdit ediyorlar kızları falan. Korkuyorum yani. (görüşmeci 1, kız, 17)

Sosyal medyaya dair “fotoğraflarının kullanılmasından” korkan görüşmeci 7 (kız,15) ve görüşmeci 1 (kız, 17) benzer şekilde duyduklarının bu korkunun oluşumunda etkisi olduğunu dile getirmiştir. Tüm bu düşüncelerle paralel olan başka bir öğrenci bu konuda yaygın olan söylemlere benzer bir deneyiminden şu şekilde bahsetmektedir:

Sosyal medyaya dair korkularım var yani şöyle... Fotoğraf falan paylaşıyoruz. Ortada hasta beyin çok tabi... Fotoğrafımı kırpar, alır, kullanabilir falan. Tehditte almıştım. Dikkat çekince insanlar ister istemez faydalanmaya çalışıyor. Resmini oraya buraya koyarım diye.

Sonra polise falan şikâyet etmişim tabi. Bu sefer başına bir şey gelebileceğini bildiği için korkuyor. Koyduğumuz fotoğraflardan şehvet duyguları falan şey oluyor sanırım hemen bir taraflarının fotoğrafını çekip yolluyorlar. Aslında öyle açık saçık fotoğraflarım da olmuyor. Ama işte hemen yazıyorlar şöyle yapalım böyle yapalım. Ben hemen şikâyet ediyorum hesabı kapanıyor zaten. Öyle... (görüşmeci 8, kız, 17)

Sosyal medyadaki alanlarını koruyabileceklerini düşünen diğer lise öğrencileri gibi görüşmeci 8 (kız, 17) de yaşadığı tecrübeye sosyal medyanın “engelleme/şikâyet etme” seçeneğini kullanarak kendi güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak bu durumda dahi sosyal medyaya dair var olan korkuları süreklilik arz etmektedir. Özellikle fotoğrafları üzerinden taciz edilmesine karşı söylemlerindeki netlik, daha öncesinden de yaşamış olduğu fiziksel tacizle bağlantılı olarak hayata bakış açısını göstermektedir. Lise öğrencileri sosyal medyaya dair tehlikelerden korunmak için ilk yöntemin kişileri “engellemek” olduğunu düşünmektedirler. Ancak öğrencilerin yarısından fazlası kişisel hesaplarını öncelikli olarak kısıtlamak yerine, başlarına geldikten sonra kişiye özel engelleme yöntemini kullanmaktadırlar. Bunun birinci sebebinin de sosyal medya takipçilerinin sosyal çevrelerindeki popülerliği etkilediklerini düşünmeleridir. Bir kısmı için fazla takipçi sayısı önemlidir ancak tanımadığı kişilerin ekli olmasını istemelerinin tam olarak bir sebebinin açıklayamamaktadırlar. Gençlerin sosyal medyaya dair en büyük korkularının “fotoğraflarının başka sitelerde veya videolarda kötü bir şekilde kullanılması” olmasına rağmen, popülerliklerinin devamı için fazla takipçi sayısı edinmekten vazgeçemedikleri anlaşılmaktadır.

Sosyal medyaya dair en büyük korkuları –kız, erkek veya lise düzeyi fark etmeksizin- “fotoğraflarının çalınıp, izinsiz kullanılması” olan gençlerin bununla paralellik gösteren ikincil bir korkuları da “hesaplarının çalınması”dır. Hesaplarında çok önemli bilgiler bulunmadığını iddia eden gençler, bu korkularının en büyük sebebinin “takipçilerini kaybetmek” olduğunu dile getirmişlerdir. Yüksek takipçi sayıları bulunan öğrenciler bunu oluşturmanın kolay olmadığını ve kaybetmek istemediklerini açıklamışlardır. Bazı öğrencilerin ise hesaplarının çalınması ile kişisel

bilgilerinin kullanılmasından dolayı tereddütleri bulunmaktadır. Bu konudaki düşüncelerini bir öğrenci şöyle ifade etmiştir:

Fotoğraflar olarak falan alınır mı diye korktuğum oluyor. Şimdi gizli hesabım ama şimdi heklenenler falan oluyor, benim de öyle olur mu diye korkuyorum. Sosyal medyanın tehlikeli olduğunu düşünüyorum zaten. Sonuçta oraya bütün bilgilerimizi yazıyoruz. Biri alıp kullanabilir sonuçta çok güvenli değil yani ama kullanıyoruz genel olarak. (Görüşmeci 25, erkek, 15)

Genel olarak gençlerin sosyal medyaya dair korkuları bulunmakta ancak bu hayatlarını sınırlandırmamaktadır. Özellikle sosyal medya kullanımı çok yüksek olan lise gençliği için tehlikelerine rağmen sosyal medya kendilerinin sosyal ortamlarını temsil etmektedir. Özetle, mülakat yapılan öğrencilerde sosyal medyaya dair sosyal korkuların öğrencilerin hayatlarını sınırlandırıcı etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

4.4. Geleceğe Dair Sosyal Korkular

Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda lise öğrencilerinin geleceğe dair düşüncelerinde genel olarak çok fazla düşünmemeyi tercih etme durumu söz konusudur. Özellikle Türkiye'nin ve Dünya'nın geleceğine dair sahip oldukları düşüncelerinin ve korkularının yaşadıkları toplumsal süreç ile doğrudan bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmecilerin kişisel ve toplumsal geleceklerine dair sosyal korkuları bu bölümde "kişisel geleceğin bilinmezliği", "Türkiye'nin geleceğine dair sosyal korkular" ve "Dünyanın Geleceğine Dair Sosyal Korkular" başlıkları altında incelenmiştir.

4.4.1. Kişisel Geleceğin Bilinmezliği

Öğrencilerin sosyal hayata dair korkularının yanı sıra kendi kişisel geleceklerine dair belirsizlikler de onların farklı korkular duymalarına sebep olmaktadır. Öncelikli olarak akademik başarısızlık durumu konusunda korkuları bulunan gençler, bununla ilişkili olarak gelecekteki meslekleri ve iş hayatları

konusunda endişe duymaktadırlar. Tüm bu geleceğe yönelik belirsizlikler onların evliliğe dair bakış açılarında da temkinli davranmaları gerektiğini vurguladıkları sosyal korkulara sebep olmaktadır. Bu bölümde bu konular “Akademik başarısızlık – ya kazanamazsam?”, “KPSS – ya atanamazsam?” ve “Evlilik – Ya evlenemezsem?” alt başlıklarında ele alınmaktadır.

4.4.1.1. Akademik başarısızlık – ya kazanamazsam?

Lise öğrencilerinin sahip olduğu akademik düzeydeki korkular okudukları okullara göre çeşitlilik göstermektedir. Özellikle eğitim kalitesi yüksek liselerdeki öğrenciler (Fen Lisesi ve yüksek puanlı Anadolu Liseleri gibi) ileriye yönelik kendilerine yüksek hedefler koymakta ve başaramamaktan korkmaktadırlar. Diğer taraftan prestiji düşük olan Anadolu liselerindeki öğrencilerin söylemlerinde akademik anlamda üniversite ve sonrasına dair bir kazanamama korkusu bulunmaktadır. Üniversiteyi kazanma ihtimalinin çok düşük olduğunu düşünen görüşmeciler kişisel geleceklerine dair en başta “kazanamazsam” korkusu taşımaktadırlar. Okuduğu okuldan dolayı istese bile başarılı olamayacağını düşünen görüşmeci 2 (kız, 18) şunları dile getirmiştir:

Yani neyi seçeceğimi bilmediğim için belki de yapamam diye korkuyorum. Seneye YGS var. Onu yapamam diye korkuyorum. Çünkü çoğu kız barajı geçememiş. Okuldaki en yüksek puan 330. Bu okuldaki en yüksek puan 330 ise ben ne kadar üstüne çıkabilirim diye düşünüyorum sadece. (Görüşmeci 2, kız, 18)

Diğer taraftan, Meslek Liseleri ve Teknik Lisesi öğrencilerinden farklı bölümlerde okumak isteyenler akademik olarak kazanamama korkusu taşıdıklarını dile getirmektedirler. Ancak bu öğrenciler lise bitiminde dahi olsa –üniversiteyi kazanamamalar bile- geleceğe yönelik okudukları bölümlerle bağlantılı olarak çalışabileceklerini düşünmektedirler. Görüşmeci 4 (kız, 17) ve görüşmeci 28 (kız, 18) ileride üniversiteyi kazanamazlarsa meslek lisesinde okudukları ‘pastacılık bölümü’ ile ilişkili işler yapabileceklerini açıklamıştır. Görüşmeci 4 kendisinin çok başarılı bir öğrenci olmadığını ancak okuduğu bölümü sevdiğinden kazanamazsa bile bir pastanede çalışabileceğini dile getirmiştir.

Genel olarak baktığımız zaman, öğrencilerin genelinde ‘akademik başarısızlık’ korkusunun bulunduğu görülmektedir. Eğitime verilen toplumsal önem kişilerin bu konudaki korkularını pekiştirmektedir. Görüşmeci 16 (erkek, 15) derslerinin başarı durumunun çok iyi olmaması sebebiyle eğitim hayatına dair korkusunu şu şekilde ifade etmiştir:

Bir korkum işte kazanamazsam falan diye. Başka bir korkum yok. Ders durumlarım pek parlak değil. Önümüzde sınavlar var. Napcam bilemiyorum. Bazen bir şekilde okurum gibime geliyor bazen okumazsam nolcak diye düşünüyorum. Bizim Peder de başımda. Sürekli dersleri soruyor falan. Sürekli ders çalış diyorlar. Sanki çalışınca oluyor da. Olmayınca olmuyor be abla (görüşmeci 16, erkek, 15).

Yapılan mülakatlarda öğrencilerin yarısından fazlasının eğitim hayatına dair korkusunun başarısızlık ile ilgili olduğu görülmektedir. Böyle bir durumu aileleri ile ilişkileri, evlilik yaşamları vb. pek çok konuyla ilişkilendirmektedirler. Bir başka öğrenci eğitim hayatıyla ilgili şunları söylemiştir:

Yani başaramamaktan korkuyorum. Üniversiteyi kazanamayabilirim. Ya da iyi bir yerde okuyamayabilirim. O zaman da işim, mesleğim ona göre olur. Çok para kazanamazsam ben de evlenmem, kendi kendimi idare ederim olur biter diye düşünüyorum (görüşmeci 11, kız, 18).

Akademik başarısızlıklarının gelecekteki iş yaşamlarını ve evlilik hayatlarını etkileyebileceğini düşünen öğrencilerin kendilerini bu konuda şimdiden sınırlandırdıkları görülmektedir. ‘Yeterliliğini sağlayamadığını’ düşündükleri noktalarda öğrencilerin sosyal ilişkilerden kopmaya meyilli oldukları söylenebilir. Öğrencilerin böyle bir başarısızlık karşısında almayı düşündükleri ilk tavrın ‘bireysel yaşamlarını’ sürdürmek, kendi kendine yetebilecek bir düzen kurmak olduğu görülmektedir. Bu noktada aslında risk toplumu ve korku kültürünün etkin olma durumunun kişileri “bireyselleştirme” dalgası içine hapsedmekte olduğu görülmektedir. Bu konuda gençlerin akademik başarısızlık karşısında bireysel yaşamı sürdürme düşüncesini benimsemeleri “bireyselleşmenin” gelecek dönemlerde daha da etkili olacağına bir göstergesidir denilebilir. Bu nedenle gençlerin şu anki

düşüncelerinin yeniden düzenlenmesine yardımcı olunmadığı ve konunun farkındalığı oluşturulmadığı takdirde gelecekte kendi kendine yetinmeye çalışan insanların oluşturduğu bir sosyal düzen görülebilecektir.

4.4.1.2. KPSS – ya atanamazsam?

Akademik anlamda başarı sağlayamama korkusunun hâkim olduğu lise öğrencilerinde, gelecekteki meslekleri ve geçimlerini sağlama konusunda tam temellendirilmemiş, çevreden duyduklarıyla bağlantılı olarak oluşan korkuları bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerin yarısında öğrenciler henüz gelecekteki meslek, iş ve geçim konularında çok fazla düşünmediklerini dile getirmişlerdir. Bir öğrenci şunları söylemiştir:

Ben ne yapacam bilmiyorum. Evet, son sınıfım ama çok da üzerine düşünmedim. Nereyi kazanırsam onu yaparım herhalde. İlerideki geçim konusu da... Bir şekilde para kazanırım ya... Aç kalacağımı düşünmüyorum (görüşmeci 41, erkek, 18).

Buna benzer şekilde öğrencilerin ortalama beşte üçü konuyla ilgili “düşünmedim”, “henüz bunları düşünmüyorum ben ya”, “pek fikrim yok. En azından kendimi geçindiririm herhalde” vb. şekillerde düşüncelerini paylaşmışlardır. Bunun yanı sıra, çevresinden duyduklarıyla bağlantılı olarak memur olabilmek için atanmanın zor olduğunu bu yüzden de korktuklarını dile getiren öğrenciler de olmuştur:

İş bulabilir miyim? Bu aralar hep duyuyoruz atanma falan... Atanabilir miyim? Bunlarla alakalı çok korkum var. Hep bir şeyler duyuyoruz KPSS gibi sınavlar varmış. Çok zormuş. Ben naparım bilemiyorum. Derslerim çok iyi değil zaten. N’olur bilmem acaba yarı yolda mı bırakırım yoksa devam edebilir miyim hayatıma? Bu iş konusu cidden çok karışık... Uff... Öyle işte... (görüşmeci 1, kız, 17)

Görüşmeci 1 ile kısmen benzer olarak bir öğrenci (görüşmeci 17, erkek, 17) de “Yani işle ilgili olarak atanabileceğim konusunda hiçbir fikrim yok. Kimse bir şey bilmiyor o konuda. Çok zor diyorlar. Yaşayıp görürüz herhalde biz de... Bilmiyorum yani...” şeklinde düşüncelerini aktarmıştır. Genel olarak bakıldığı zaman öğrencilerin

özellikle iş ve gelecekte geçimlerini sağlama konusu üzerine çok düşünmediklerini dile getirdikleri görülmektedir. Ancak konuşmalarda dikkat çekici nokta öğrencilerin iş bulma, memur olma gibi konuların zor olduğunu duyduklarını sıklıkla ifade etmeleridir. Bu konuda öğrenciler toplumdaki iş bulamama gibi korkuları kesin ifadelerle anlatmasalar da belirsizlik içeren cümleler ile korkularını kısmi bir şekilde ifade etmektedirler. Ancak mülakatların yapıldığı dönemde medyada trend bir konu teşkil etmiş olsaydı -“ekonomik kriz” dönemleri gibi- öğrencilerin konu hakkında daha net bir şekilde korkularını dile getirebilecekleri öngörülmektedir.

4.4.1.3. Evlilik – Ya evlenemezsem?

Öğrencilerin evlilik konusundaki düşüncelerinde haberlerin, dizilerin, sosyal çevrelerinde yaşadıklarının etkisi görülmektedir. Yapılan mülakatlarda erkek öğrenciler ortalama 30 yaş civarında kız öğrenciler ise ortalama 25 yaş civarında evlenmeyi düşünebileceklerini dile getirmişlerdir. Evliliği hayatlarını oturtuktan sonra düşündüklerini ifade eden görüşmeciler, evliliğe dair bazı korkularının bulunduğunu vurgulamışlardır. Öğrencilerin üçte biri ileride bir ailenin geçimini sağlayabilecek noktada olmazsa evlilik yapamayabileceklerini ifade etmişlerdir. Bir ailenin geçimini üstlenmek konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilerle benzer sorumluluk duygusuna sahip söylemlerde bulunması, toplum yapısında “evin geçimini erkek sağlar” modelinin değişim yaşadığının göstergelerinden biri sayılabilir. Maddi anlamda ortak yaşam paylaşım algısının kız öğrencilerin evliliğe bakış açısını değiştirdiği görülmektedir. Bu konuyla bağlantılı olarak bir öğrenci aile kurmak konusunda endişelerini şu şekilde belirtmiştir:

Şuan ailemin bana sunduğu imkânı en ileride çocuklarıma sunamazsam. Günümüzdeki imkânlar 10 sene sonrasında olmayacak. Daha zor olacak her şey. Daha zor iş sahibi olunacak. O yüzden korkuyorum. Ben çalışabilir miyim? İyi bir yaşam sunabilir miyim? Kafamda bu konuyla ilgili pek çok soru var açıkçası... (Görüşmeci 10, kız, 16)

Görüşmeci 10'un evliliğe dair olan korkularının evlenmemesine sebep olabileceğini düşünmektedir. Bu konuda erkek öğrencilerin bir kısmının da kız

öğrencilerin düşüncelerine benzer fikirleri bulunmaktadır. Yaptığım mülakatlarda erkek öğrencilerden üniversite ve iş konusunda başarısızlık korkusu yaşayanların evlilik konusunda da sosyal korkulara sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerden biri bu konudaki fikrini şöyle ifade etmiştir:

Açıkçası evliliğe dair korkularım var. Gülmenizi istemem ancak öncelikle çocuğum olmazsa diye korkuyorum. Bununla birlikte aileme yeterli imkânı sunmak isterim. Aslında her işte çalışırım ama yeterli olur mu bu endişeliyim. Okul hayatımın çok iyi gittiği söylenemez bu sebeple ilerde güzel para kazanamazsam evlenemeyebilirim. Sadece kendimi idare etmem gerekebilir. Bu anlamda korkularım var (görüşmeci 33, erkek, 16).

Aile ve evlilik üzerine gençlerin üzerinde durdukları bir başka korku ise eş seçimiyle alakalıdır. Öncelikle, eş seçiminde dikkat çeken husus, öğrencilerin doğru eş adayını seçemeyeceklerine dair var olan endişeleridir. Bu konuyla ilgili bir öğrenci “Doğru kişiyi seçemem diye korkuyorum. Evlenirken her şey iyi oluyor. Evlendikten sonra değişiyorlar falan. Evlilik mi değiştiriyor artık neyse...” (Görüşmeci 5, kız, 18) şeklinde düşüncesini ifade ederken, benzer korkusunu görüşmeci 9 (kız,15) “Eş seçiminden dolayı bir korkum var. İçki içen, kumar oynayan, çalışmayan biri falan olursa diye... Televizyonlarda falan görüyoruz. Adamlar sonradan şiddet falan uyguluyorlar. Öncesinden bilmek de çok zor erkekleri...” diyerek ifade etmiştir. Bir öğrenci de televizyondaki diziler sebebiyle evliliğe dair korkularının değiştiğini şu sözlerle açıklamıştır:

Evlenemeyeceğimi düşünüyorum. Çünkü erkeklere dair güvenmiyorum. Dizilerde sürekli görüyoruz mutlu evlilik yok gibi bir şey... Aldatıyorlar falan... Bir de hep problemler falan oluyor. Ben zaten ancak kendime bakarım bence. Evliliğe dair korkularım var. Mutlu olmayacaksam neden evleneyim, evlenemem yani (görüşmeci 40, kız, 18).

Gençlerin evliliğe dair korkularının içerisinde özellikle “aldatılma” korkusu yer almaktadır. Evlilik konusunda aldatılma durumu ile karşılaşabileceğini düşünen ve bu yüzden de evliliğe dair korkuları olduğunu düşünenler görüşmecilerin yarısından

fazlasını oluşturmaktadır. Öğrenciler evliliğe dair düşüncelerini dile getirirken yaşamaktan endişe ettikleri en büyük korkunun ‘aldatılmak’ olduğunu ve aldatılmanın en geçerli boşanma sebebi olduğunu vurgulamışlardır. Aldatılmaya dair olan korkularının temelinde bu konunun çok yaygın olduğuna inanmaları bulunmaktadır. Gençler sosyal medyada, televizyonda ve sosyal çevrede bu durumun sıklıkla karşılaştıkları bir konu olduğunu dile getirmişlerdir. Mülakatlarda dikkat çekici bir husus da aldatılma konusunda kız öğrenciler kadar erkek öğrencilerin de benzer fikirleri paylaşmasıdır. Günümüzde “aldatma” mevzusunun sadece erkeklerin yaptıkları bir hadiseden farklılaşmış olduğu, erkeklerin de bu konuda korkularının bulunduğu görülmektedir.

4.4.2. Türkiye’nin Geleceğine Dair Sosyal Korkular

Mülakatların yapıldığı süreç genel itibariyle Türkiye siyasetinin karmaşık olduğu ve terör örgütü olaylarının arka arkaya yaşandığı bir dönemi kapsadığından, öğrencilerin sosyal korkularında bunların etkisi görülmektedir. Bu bölümde gençlerin Türkiye’nin geleceğine dair sosyal korkuları, “Tenhadan gitme tecavüz var, kalabalığa da girme ki bomba var.”, “Etnik Ayrımcılık & Kutuplaşma” ve “Siyasi ve Ekonomik İstikrarsızlık” bölümlerine ayrılarak ele alınmıştır.

4.4.2.1. “Tenhadan gitme tecavüz var, kalabalığa da girme ki bomba var.”

Liseli gençlerin Türkiye’nin geleceğine dair korkularında son dönemde yaşanan terör olaylarının etkisi net bir şekilde görülmektedir. Araştırma kapsamında yapılan mülakatların çoğunda görüşmecilerin Türkiye’nin geleceğine dair korkularının var olduğu gözlenmektedir. Türkiye’nin geleceğine dair korkular başta terör eylemlerinin kötü etkileri olmak üzere etnik parçalanma, siyasi istikrarsızlıklar, gelişmemek gibi çeşitlenmeler göstermektedir.

Türkiye’nin geneline yayılan terör eylemlerinin mülakatların yapıldığı dönemlere denk gelmesi görüşmecilerin özellikle bu konu hakkındaki korkularını pekiştirmektedir. Terör eylemlerinin ülkenin parçalanmasına, bölünmesine sebep olacağına inananların sayısı görüşmecilerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Terörist şeyleri falan var ya... Kürdistan falan kurulacak diyorlar ya. Onlardan çok şey yapıyorum. Parçalanır diye korkuyorum. Türkiye'nin geleceğine dair başka korkum yok. (görüşmeci 43, kız, 18)

Türkiye yok olacak sonunda. Zaten hepimizi öldürmeye çalışıyorlar. Parçalanır yani ülke. Türkiye diye bir şey kalmayacak bence. (görüşmeci 20, erkek, 16)

Gençlerin terör olayları ile bağlantılı olarak var olan korkularının temelinde gündelik yaşamdaki panik ortamlarının etkileri görülmektedir. Terör eylemlerinin yaygın olduğu bir dönemde Balıkesir merkezdeki alışveriş merkezine gidilmemesini öğrencilerden birisi şu şekilde açıklamıştır:

Var. Terör saldırıları. 15 yaşındaki çocuğu canlı bomba yapıp Ankara'ya mı İstanbul'a mı ne salmışlardı. O gün çok kişi ölmüştü. Balıkesir'e de gelecek dediler. Hatta hep yalan haberler falan çıktı. Yayılda'ya iki gün kimse gitmedi korkudan. Öyle şeyler çıkıyor o yüzden korkuyorum. Bir gün bizde birilerinin emri altında yaşayacak diye korkuyorum (görüşmeci 2, kız, 18).

Halkın genelinde sosyal hayatı etkileyen eylemler dizisi gençlerin de hem bugüne dair korkularını hem de geleceğe dair korkularını tetiklemektedir. Bu konuyla ilgili bir öğrenci düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Savaş çıkacak az kaldı yani. Balıkesir'e dahi geldiler. Biz batı yerdeyiz. Burası böyleyse doğuyu hiç düşünemiyorum. Herhalde bir iç savaş çıkacak ve bizler de gümbürtüye gitcez (görüşmeci 36, erkek, 15).

Görüşmeci 36 ile benzer şekilde diğer öğrenciler de "Zaten savaş çıkmaya başladı ilerde de savaş çıkabilir ülke bölünebilir" (görüşmeci 7, kız, 15), "önceden sadece doğuda kalıyordu problemler, şimdi Ankara'ya, İstanbul'a geldiler. Yakında Balıkesir'e de gelirler. Yaşamımızın garantisi yok" (görüşmeci 30, erkek, 17), "En büyük korkum PKK'luların basması... Topraklarımız bölünür diye korkuyorum." (görüşmeci 9, kız, 15) gibi ifadelerle Türkiye'nin geleceğine yönelik korkularını belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler son dönemde yaşanan eylemler sebebiyle dışarıya çok fazla çık(a)madıklarını, çıktıkları zaman ise çok kalabalık ortamları tercih

etmediklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler dışarıya çıkma konusunda özellikle ailelerinin kendilerini çok fazla sınırlandırdıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarını korumak için oluşturdukları güvenlik çemberi bu araştırma kapsamına girmemesine rağmen, bu konuda çalışmalar yapılmasının gerekli olduğu görülmektedir.

4.4.2.2. Etnik Ayrımcılık & Kutuplaşma

Türkiye'nin geleceğine dair öğrencilerin ifadelerinde dikkat çekici husus prestijli okullarda okuyan öğrencilerin okul ortamında var olduğunu düşündükleri etnik ayrımcılık ve kutuplaşma konularını dile getirmeleridir. Genel olarak terör olaylarının da etkisiyle öğrencilerin geleceğe yönelik korkuları terör olayları ile bağlantılı olarak oluşmaktadır. Öğrencilerin okul ortamlarında “etnik farklılıklara” kötü gözle bakıldığını vurguladıkları ve bu sebeple de geleceğe yönelik de endişe duydukları görülmektedir. Kürt asıllı öğrencilerden bir tanesi yaşadıklarını ve geleceğe yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Açıkçası ben kendi yaşadıklarımı düşününce Türkiye'nin geleceğinden korkuyorum. Kürt olduğum için sokakta yürürken bile tedirgin oluyorum. Sınıf ortamında da bazı öğrencilerle kutuplaşmalar mevcut. Benim gibi olan arkadaşlarla konuşmuyorlar. Kendileri bilir. Her Kürt kötü olacak diye bir şey yok. Benim ne alakam olur PKK'la. Ama böyle giderse onlar olmadan da parçalanmalar olacak gibi gözüküyor (görüşmeci 37, erkek, 16).

Diğer taraftan başka bir öğrenci de çevresinde olanları ve okuldaki öğrencilerin etnik ayrımcılık konusundaki tutumlarını şu şekilde dile getirmiştir:

Ben Urfa'dayken bir süre orada yaşamıştık, orada kimse bana Arap demedi, Kürt demedi, Türk demedi, Laz demedi, Alevi demedi... Bir kere bile ben öyle bir şey duymadım arkadaş ortamında olsun genel olarak da olsun. Ama ben bir Balıkesir'e geldim. Sen Türksün sen Kürtsün sen Arapsın sen Alevisin Aleviler gebersin hepsi bunların şerefsiz bunlar böyle bunlar şöyle.. ben daha önce böyle bir şey

görmedim. Lise ortamında oluyor bir de bu muhabbet biz daha lise 2'yiz. Sen daha ne biliyorsun yani. Ama aşırı derece ön yargılılar. Sınıfa kürt gelse var ya parçalara ayıracaklar. “Ben Kürt’üm” diye girsen sınıfa seni parçalarlar. Ama benim yok böyle bir şeyim yok. Urfadaki arkadaşlarım Kürtlerdi. Mardin'deki arkadaşlarım Araplar. Biz zaten Arap'ız. Benim tüm medeniyetlerden arkadaşım var (görüşmeci 32, kız, 15).

Okul ortamında benzer bir ayrışmanın olduğunu dile getiren görüşmeci 12 düşüncelerini şu şekilde paylaşmıştır:

Farklı görüşteki iki insan bizim ülkemizde hemen tartışmaya başlıyor. Biz okulda genel olarak konuşmamaya dikkat ediyoruz. Tartışma olmuyor ama şöyle olaylar oluyor. Biri gruba bir ırka yönelik hakaretlerde bulunuyor. Diyelim sen o ırktan bir parça tanışıyorsundur. Mesela bir örnek vereyim. Suriyelilerle ilgili bir münazara oldu. Suriyelilere kucak açalım ya da Suriyelilere kucak açmayalım diye iki görüş var. Mantık ile duygu gibi bir şey oldu. Bununla ilgili işte insanlar bu mantığa aykırı gibi şeyler söylüyor ama böyle düşünmeyen insanlar mesela bence böyle değil diyemiyor. Burada aslında şey var korkak taraf ve cesur taraf. Cesur derken aslında salak taraf demek daha doğru olur. Çünkü sen böyle davranmamalısın. Mesela bir ırka küfür etmiş saldıracak sana bekliyor. O yüzden cevap bile vermiyoruz onlara (görüşmeci 12, kız, 16).

Genel olarak öğrencilerin kendilerinin tutumları bu şekilde olmasa bile çevrelerinden gördükleri tepkiler lise'nin ilk düzeylerinde başlayan bir ayrımcılık olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin şimdiki durumunda böyle ayrışmaların olması öğrencilerin geleceğe yönelik korkularını da temellendirmektedir.

4.4.2.3. Siyasi ve Ekonomik İstikrarsızlık

Türkiye'nin geleceğine dair korkulara ilişkin mülakatların yapıldığı dönemde terör olaylarının etkin olduğu bir süreç olması sebebiyle öğrenciler genel olarak bu

bağlamda cevaplar vermişlerdir. Ancak öğrencilerin ortalama beşte birinin değindiği konulardan birisinin de “siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar” olduğu görülmektedir. Siyasi ortama dair temelde çok derinlemesine bilgileri olmamasına rağmen bazı öğrencilerin geleceğe yönelik korkularından birisi de “iktidardaki istikrarsızlıklar”dır. Bu konuda görüşmeci 19 “Önceden beri 80’lerden 90’lardan beri iktidardaki istikrarsızlar, kayırmalar falan öyle tedirgin ediyor beni. Korkuyorum yani. Ne olur ne biter bilmiyorum” (görüşmeci 19, erkek, 16). şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. Diğer bir öğrenci ise “siyasette bir türlü istikrar sağlanmadığı” görüşünü savunmaktadır. Diğer taraftan bazı öğrenciler siyasetle bağlantılı olarak “ekonomik olarak ülkenin uzun zamandır çok iyi durumda olmadığını” ve bu durum sebebiyle gelecekte “gelişmemek”ten dolayı korkusunu dile getirmişlerdir. “Geri kalmış ülkeler gibi olmak”tan korktuklarını dile getiren bir öğrenci şunları söylemiştir:

Benim Türkiye’nin geleceğine dair en büyük korkum gelişmemek. Geri kalmış ülkeler gibi oluruz gibi geliyor. Uzun zamandır ne siyasette ne ekonomi de iyi şeyler olduğunu düşünüyorum. Eğer gelişemezsek bu bizim sonumuz olur bence. Bu sebeple ileride Amerika’ya falan gidip yaşayabilirim. Bence orada hayat daha güzel... (görüşmeci 15, erkek, 18)

Öğrencilerle yapılan derinlemesine mülakatlarda, Türkiye’nin geleceğine dair görüşmecilerin fikirlerini etkileyen temel faktörlerin başında aile ortamında konuşulanlar gelmektedir. Bununla beraber televizyonda izlediklerinden de etkilendikleri ve bu sebeple de geleceğe yönelik “gelişmemek” korkusu taşıdıkları değerlendirilebilir.

4.4.3. Dünya’nın Geleceğine Dair Sosyal Korkular

Yenidünya düzeni geçmişteki yerel ve sınırlı alana tesir eden bir düzenden ziyade etkilerin, bilgilerin, yaşamların daha küresel olduğu bir şekle devinmiştir. Bu durumda bireylerin geleceğe yönelik korkularının yanında ayrıca küresel savaş, küresel ısınma, iklim değişimleri vb. birçok konuda başkaca küresel korkular da söz konusu olmaktadır. Bu bölümde mülakat yapılan lise öğrencilerinin dünyanın geleceğine yönelik sosyal korkuları “bilgim yok”, “Üçüncü dünya savaşı çıkacak”,

“teknoloji sonumuz olacak” ve “küresel ısınma ve iklim değişimleri” başlıkları altında incelenecektir.

4.4.3.1. “Bilgim de yok fikrim de yok”

Lise öğrencilerine ait sosyal korku türlerinin incelendiği bu çalışmada, görüşmecilerin ortalama üçte biri dünyanın geleceğine dair sosyal korkular konusunda bir “fikrinin bulunmadığını” ve özellikle küresel ısınma, iklim değişimleri gibi konularda “bilgilerinin bulunmadığını” dile getirmişlerdir. “Bu konuları daha önce hiç düşünmedim” diyen görüşmeci 6 (kız, 16), “Genel olarak dünyanın geleceğine dair hiçbir fikrim yok” diyen görüşmeci 4 (kız, 17) ile benzer düşünceleri paylaşmaktadır. Sosyal korkuların üretiminde ve toplumsal düşüncelerin bireye etkisinde medyanın ve ailenin etkisi olduğu kadar belli konularda ortak fikir bulunmamasında “arkadaşlık” ilişkisinin de etkili olduğu söylenebilir. Görüşmeci 6 ve görüşmeci 4 yakın arkadaşlardır ve mülakatlarında gündelik yaşamlarında veya arkadaş ortamlarında böyle şeyleri konuşmadıklarını özellikle vurgulamışlardır. Görüşmeci 4 bu konuyla ilgili “bazen sınıftakiler falan konuşuyorlar ama biz 3 kişilik grubuz okulda. Konuşmuyoruz onlarla böyle şeyleri. Kafamıza takmıyoruz yaşayıp gidiyoruz işte” şeklinde arkadaş ortamının kendisine etkisini belirtmiştir.

Bazı görüşmeciler özellikle “küresel ısınma ve iklim değişimlerine dair hiçbir bilgilerinin olmadığını dile getirmişlerdir. Görüşmeci 20 (erkek, 16) “ben bilmem küresel ısınma falan... Onlar bize etki edene kadar yaşlanır ölürüm ben” derken, başka bir öğrenci “küresel ısınma, iklim değişimleri onları hiç bilmiyorum ben.” (görüşmeci 3, kız, 15) diyerek benzer düşünceleri paylaşmıştır. Dünyanın geleceğine dair korkusunun olmadığını dile getiren bir öğrenci şunları demiştir:

Korkum yok çünkü ben siyasetle falan ilgilenmiyorum o yüzden böyle konuları da pek bilmiyorum. Türkiye’de de haberleri falan görüyoruz da oradan şey yapıyorum. Küresel ısınma ne bilmiyorum. Teknolojinin zarar veriyor şimdi bile. İlerde de zarar verir herhalde (görüşmeci 38, erkek, 17).

Dünyanın geleceğine dair korkular konusunda bazı öğrenciler ise düşünmemeyi tercih ettiklerini, düşünmenin bir faydası olmayacağını dile getirmişlerdir. Bu durumu, “Kafama takmıyorum böyle şeyleri”, “yapılabilecek bir şey yok yaşayıp gidiyoruz işte”, “düşünsem nolcak ki” gibi cümlelerle ifade etmişlerdir.

4.4.3.2. “Üçüncü Dünya Savaşı Çıkacak”

Lise öğrencilerinin dünyanın geleceğine yönelik en yaygın korkularında birisi “üçüncü dünya savaşının çıkması”dır denilebilir. Özellikle erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla bu konuda daha çok korkuya sahiptir. Genel olarak üçüncü dünya savaşından korkmalarını temellendiren şey teknoloji ile bağlantılı bir üçüncü dünya savaşı çıkması ihtimali ve nükleer silahlar ve atom bombaları sebebiyle dünyanın sonunun geleceği düşüncesidir. Bir öğrenci bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Dünyanın geleceğine dair korkum var ama tam ne olur bilmiyorum. Savaş çıkar diye düşünüyorum. Herkes birbirine zarar verecek diye düşünüyorum (görüşmeci 20, erkek, 16).

Görüşmeci 20 ile ortak fikre sahip olan başka bir öğrenci ise şunları demiştir:

Benim dünyanın geleceğine dair en büyük korkum savaş çıkması. Bence ilerde üçüncü dünya savaşı çıkacak. Zaten şuan dünyanın her yeri karışık, her yerde problem var. Zaten savaş çıkarsa da hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Çünkü atom falan patlatırlar. O da dünyanın sonunu getirir zaten (görüşmeci 37, erkek, 16).

Öğrencilerden birisi de savaş ve teknoloji ile ilişkili düşüncesini “3.Dünya savaşı. Çünkü yaşam kalmaz. Teknolojiyle bağlantılı... Nükleerler havada uçacak tabi savaş çıkarsa... Çıkmasın da...(görüşmeci 15, erkek, 18)” şeklinde ifade etmiştir. “Üçüncü dünya savaşı çıkabilir ve dünyanın sonu gelebilir” düşüncesine sahip görüşmeciler bu ihtimalin yakın bir zamanda olabileceğinin de altını çizmişlerdir. Günümüzde dünyanın pek çok yerinde var olan toplumsal huzursuzluk gelecekte sıkıntılar yaşanacağını bir göstergesi olarak anlaşılmaktadır. Bugün var olan problemler, gelecekte teknolojik gelişmelerin de etkisiyle “küresel ve kötü bir sonuca

sebepl olacak” korkusunu üretmektedir. Öğrencilerin dünyanın sonunun geleceğine dair sosyal korkuları ilerisi için –yine de yakın tarihte bir gelecekten bahsedilebilir- umutsuz söylemler oluşturmaktadır.

4.4.3.3. *“Teknoloji Sonumuz Olacak”*

Teknolojiyi hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak gören günümüz gençliği aynı zamanda teknolojinin dünyanın sonunun gelme sebebi olacağını da düşünmektedirler. Teknolojinin hayatımıza negatif etkileri ve öğrencilerin geleceğe dair korkuları konularında iki problem karşımıza çıkmaktadır. Öncelikli olarak, “üçüncü dünya savaşı çıkacak” bölümünde de bahsedildiği gibi özellikle atom bombası ve nükleer silahlanma gibi konulardaki teknolojik ilerleme güçlü ülkelerin bunu kullanması neticesinde dünyanın sonunun geleceğine dair gençlerde bir korkuya sebep olmaktadır. Bir öğrenci bu konu ile ilgili fikrini “Teknoloji bence sonumuz olacak. Dünyanın tamamını etkileyebilecek silahlar, bombalar üretilecek bence. Nükleer silahlar havada falan uçacaktır” şeklinde dile getirmiştir. (görüşmeci 39, erkek, 15).

Teknoloji ve savaş ile bağlantılı korkuların yanı sıra bazı öğrenciler için teknoloji geliştikçe insanların birbiriyle iletişim kurmaktan uzaklaşacağını ve herkesin tek başına kalacağına dair korkularının olduğunu dile getirmişlerdir. Bir öğrencinin bu konudaki düşüncesi şu şekildedir:

Belki bir gün herkes çocuklarıyla ilgilenmeyi bırakıp telefonlarıyla bilgisayarlarıyla ilgilenirler diye korkuyorum. Çocuklar ilgisiz bir şekilde büyür diye korkuyorum. Şimdi bile herkes sürekli telefonu ile falan ilgileniyor. Gelecekte bu konuda çocuklar ilgisiz kalacak diye korkuyorum (görüşmeci 2, kız, 18).

Teknolojik aletlerin yüksek oranda kullanımının gelecekte bireylere zarar vereceğine dair görüşmeci 2 ile paralel fikre sahip olan başka bir öğrenci ise şimdiki durum ve gelecekte olabileceklerle ilgili korkusunu şu şekilde dile getirmiştir:

İlerde teknolojinin çok zararı olacak gibi... Şuan kimse başını telefondan kaldırmıyor. İlle telefon ille telefon... Telefondan başka bir

şey olmayacak gibi. Mesela şimdi bile biz arkadaşlarla oturuyoruz. Hiç konuşma falan olmuyor. Grup kuruyoruz. Başka arkadaşlar falan da oluyor onlarla konuşuyoruz ama birbirimizle konuşmuyoruz. Ama biz yan yanayız yine de konuşmuyoruz, gruptan yazıyoruz. İleride olabilecekleri hayal bile edemiyorum. Kimse birbiriyle yüz yüze konuşmayacak falan herhalde. Zaten aile içinde de konuşma olmuyor. Teknoloji hayatımızı ele geçirecek gibi. Şuan çok kullanıyorum ama gerçekten gelecekte çok korkuyorum (görüşmeci 9, kız, 15).

Başka bir öğrencisi ise geçmiş ve şimdiki teknoloji-insan ilişkisini kıyaslamış ve geleceğe dair düşüncesini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Valla dünya kötüye gidiyor, insanlık kendi sonunu getirecek bence. Teknoloji çok hızlı geliyor ve hayatımızı ele geçiriyor. Mesela önceden insanların yaptığı birçok şeyi şimdi teknoloji yapıyor. Gelecekte insanlardan daha etkili bir teknoloji üretileceği kesin. O zaman insanlar ne yapacak nolacak ben bilemiyorum. Korkuyorum açıkçası... (görüşmeci 23, erkek 18)

Sonuç olarak baktığımız zaman, lise öğrencilerinin teknolojiye dair fikirlerindeki ortak nokta, teknolojinin aşırı gelişmesi sonucu bir şekilde insanlığa zarar verecek bir tehlike olarak görülmesidir. Bu tehlike devletler düzeyinde birbirine zarar verme teknolojisi de olabilir yahut toplumsal düzende bireyler arasındaki ilişkiyi zedeleyecek düzeyde de olabilir diye düşünülmektedir.

4.4.3.4. Küresel Isınma & İklim Değişiklikleri: “Dünyanın sonu gelecek”

Dünyanın geleceğine dair korkular öğrenciler tarafında genel olarak savaşlar ve teknolojik tehlikeler bağlamında düşünülse de öğrencilerin bazıları –çok azı da olsa- küresel ısınma ve iklim değişikliklerinin geleceğimize zarar verebileceğini düşünmektedirler. Bu konu ile alakalı, öğrencilerden bir tanesi “geleceğe yönelik en büyük korkularımdan birisi küresel ısınma... Parfümler yüzünden kalmıcaz biz. Sonumuz bence çok yakında gelecek” (görüşmeci 21, kız, 17) diye düşüncelerini

aktarmıştır. Benzer bir şekilde dünyanın sonunun geleceğini düşünen görüşmeci 17 şunları dile getirmiştir:

Kaynaklar falan hızla tükeniyor. İnsanlar dünyayı çok kötü kullanıyorlar. Bunların etkisini de görmeye başladık işte bir küresel ısınma falan... Dünyanın sonu bir şekilde gelecek yani ama böyle giderse bu şekilde gelecek... Biz tüketeceğiz dünyayı... (görüşmeci 17, erkek, 17)

Öğrencilerden bir diğeri ise geleceğe dair korkuları hakkında şunları dile getirmiştir:

Açıkçası Dünya'nın geleceğine dair korkum çok, ileride neler olacak... Dünya 100 yıl sonra falan yaşanmayacak hale gelecek bence. Doğal kaynaklar sıkıntısı falan ara sıra aklıma gelmiyor değil. Şimdi bile çok kötü kullanıyoruz dünyayı. Şimdi bile yaptıklarımızın etkilerini görüyoruz. Geçenlerde Van'da kar yağıyordu, burası günlük güneşlik. Dünya'da denge kalmadı (görüşmeci 19, erkek, 16).

Öğrencilerle yapılan mülakatlarda dikkat çekici bir diğer nokta ise, öğrencilerin yarıdan fazlasının bu konu hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını dile getirmeleridir. Bunun bir nedeni bu tür konuların dernekler, vakıflar veya bilimsel kanallar aracılığı ile bahsedilmesine rağmen haberlerde, gazetelerde ve liselilerin sosyal medya ağlarında yeteri kadar ele alınmaması olabilir. Özellikle gündelik yaşamda yaptıklarımızın dünyanın geleceğine dair etkilerini bilmeyen öğrenciler bu sebeple böyle konularda herhangi bir korkularının da bulunmadığını özellikle belirtmişlerdir.

4.5. Güven Yoksunluğu

Bu çalışmada, risk toplumu ve korku kültürünün toplumsal düzendeki en büyük etkisinin görüldüğü “güven” kavramı ile bağlantılı olarak öğrencilerin görüşlerine yer verilmiştir. Yapılan mülakatlar göstermektedir ki ele alınan grupta güven kavramı günümüz toplumunda en önemli bir o kadar da en fazla olumsuzluk içeren kavramlardan biri olmaktadır. Bu bölümde öğrencilerin güven ile ilgili düşünceleri

“herkes herkese güvenmek zorunda değil”, “ilk görüşme güvensizlik” ve “bir tek babam olsun bana bir şey olmaz” başlıkları altında ele alınacaktır.

4.5.1. “Herkes herkese güvenmek zorunda değil”

Güven konusunda öğrencilerin genel düşüncesi bireylerin herkese güvenmek zorunda olmadığı yönündedir. Sosyal hayattaki ilişkilerinde herkese güvenmediklerini belirten öğrencilerin çoğunluğu, özellikle yakın arkadaşlarına “arkadan konuşulması, yalan, ihanet, başkalarıyla birlikte kuyunu kazma” gibi sebeplerden dolayı tam olarak güvenmediklerini vurgulamışlardır. Bu konu ile ilgili öğrencilerden birisi şu şekilde düşüncelerini ifade etmiştir.

Birisine güvenmek çok zor... Tam güvendim diyorsun bakıyorsun arkadan bin bir türlü iş çevirmiş. En yakın arkadaşım dediğim insan birileri hakkında konuştuğumuz sırada sesimi kaydetmiş sonra onu bütün okula servis etti. Ben daha nasıl güveneyim insanlara. Şimdi mesela onunla hala konuşuyorum ama güvenmiyorum yani (görüşmeci 42, erkek, 15).

Mülakatlarda öğrencilerin özellikle bir kısmı yaşadıkları olaylar üzerinden temellendirdikleri güven duymama sebeplerini dile getirmişlerdir. Güven kaybı konusunda babaları ile yaşadıkları olaylar ile bağlantılı olarak görüşmeci 8 (kız, 17) ve görüşmeci 1 (kız, 17) şunları dile getirmişlerdir:

Babam dâhil birçok erkek tanıdım. Güvenmem yani. Hepsinin bir açığı var. Babamın bile annemi aldatmışlığı var yani. Bu devirde babana bile güvenmeyeceksin sonuçta. Bunları yaşadktan sonra ben, insanlara nasıl güveneyim ki... Hele de ilk tanışmada falan... (görüşmeci 8, kız, 17)

Ben kimseye güvenemiyorum. İllaki arkamdan konuşurlar. Mesela evleneceğim insana güvenmem lazım. Başta güveneyim ki sonunu getirebileyim, sürdürebileyim değil mi? Şuan hiç kimseye güvenmiyorum. Her şey yalan yani herkesin beyaz bir yalanı vardır... Senin arkandan iş çevirenler, yüzüne gülüp arkadan iş çevirenler

falan... İnsan gerçekten deli oluyor. Mesela benim babam annemi aldatan bir tip. Annemin tek dediği şey ‘ben yine de güvenmiyorum yine de güvenmiyorum sırf iki tane çocuğum var diye birlikte yaşıyorum’ ve ben babamın hadi kendi gözlerimle görmesem dicem belki yapmamıştır ama ben kendi gözlerimle gördüm. Kalkıp bunu yalanlaman, iftira atıyorsun demen baya bir gurursuzluk karaktersizlik. İnsanlara güvenebilmem için öncelikle Allah korkusu olacak. Ne yaparsa yapsın kimse görmüyorsa bile yukarda Allah görüyor demesi lazım. Bir insanın Allah korkusu varsa o insana her şeyini adayabilirsin güvenini, sevgini... Ama dediğim gibi şimdiye kadar öyle kimse göremedim, güvenmiyorum insanlara... (görüşmeci 1, kız, 17)

Anlatılanların gösterdiği üzere yaşanan olaylar sonucunda kişisel bir güvensizlik olasılığı yüksektir. Ancak buradaki dikkat çekici nokta öğrencilerin genel olarak güven konusundaki düşüncelerinin temeline “insanlara güvenmeme” bariyerini koymuş olmalarıdır. Bir öğrenci kendi duvarları hakkında şunu dile getirmiştir:

İnsanlara güvenmiyorum, güvenemiyorum. Herkes herkese güvenmek zorunda da değil bence. İnsanlar genelde karşısındakilerin kötülüğünü istiyor. İyi niyet diye bir şeyin kaldığına inanmıyorum ben. İnsanın en yakınındaki de en uzağındaki de zarar verebiliyor. O yüzden en başta sınırlarını çizmesi gerekir bence insanın. Benim duvarlarım var mesela. Böylece kimse bana kolay kolay zarar veremez. Bence olması gereken bu... (görüşmeci 43, kız, 18)

Öğrencinin cümlelerinde görülmektedir ki güven konusu negatif bir anlam içermektedir. Mülakatların geneline bakıldığı zaman öğrencilerin oluşturdukları güvenli insan kümesinin sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bu durumun temel sebeplerinden birisi risk toplumu ve korku kültürü bağlamında “yeryüzündeki her şey ve herkes tehlikeli olabilir” düşüncesidir. Toplumsal düzendeki “tehlikeli dünya” algısının bireylerin sosyal ilişkilerine de etki ettiği görülmektedir. Toplumsal birliktelik olgusu, öğrencilerin ifadeleriyle de görüldüğü üzere, zamanla bireysel hayatta kalma ve toplumsal sistemde kendi kendine var olma düşüncesine dönüşmektedir.

4.5.2. “İlk görüşte güvensizlik!”

Güven konusunda, öğrencilerin söylemlerindeki en ilginç ifadelerden birisi kişilere karşı ilk başta hissettiklerini söyledikleri güvensizlik duygusudur. Sosyal hayatlarında iletişim kurdukları herkese karşı güven duymadıklarını dile getiren öğrenciler, mülakat yapılan öğrencilerin ortalama üçte ikisini oluşturmaktadır. Bu demek oluyor ki bireyler kişisel ilişki kurmadıkları, tanımadıkları insanları “potansiyel güvenilmez” kişi olarak kodlamaktadırlar. İlk görüşte insanlara karşı ‘önyargılı’ olduğunu dile getiren bir öğrenci (görüşmeci 35, erkek, 16), “kimseye ilk başta güvenilmemesi gerektiğini” düşünen görüşmeci 40 (kız, 18) ve ilk başta güvenmenin ‘salaklık’ olduğunu söyleyen görüşmeci 8 (kız, 17) gibi pek çok öğrencinin ortak vurguladıkları şey ‘ilk başta güvenirse ilerde zarar görebiliriz’ ifadesi olmuştur. Tehlikelerden, ihanetlerden, iftiralarından kendilerini bu şekilde koruduklarını düşünen öğrencilerden görüşmeci 13 (erkek, 18) şunları dile getirmiştir:

İnsanlarla ilk tanıştığında falan güvenmem. Şuan bile çevremdeki insanlara pek güvenmiyorum. Yalan söyleyeni var, iftira atanı var... Okul ortamında özellikle çok oluyor. O yüzden kimseyle bir şey paylaşmam. Bir derdim falan olduğunda yakınlarıma bile söylemiyorum. Onlarda gün gelir yüzüme vurabilir. Tanımadığım insanlara hiç güvenmem. Önce bir bakmam lazım. Bana yaklaşımı nasıl? Laf taşıyor mu? Yalan söylüyor mu? İnsan ilk olarak nasıl güvenebilir ki? Güven çok önemli bir şey (görüşmeci 13, kız, 18).

İnsanlara öncelikli olarak temkinli yaklaşmak, onlardan gelecek tehlikelere karşı dikkatli ve tedbirli olmak gerektiğini düşünen öğrencilerden birisi,

İlk görüşte ön yargılı olabiliriz. Olmalıyız da bence. Tanımak gerek öncelikle. Biraz test etmek gerekiyor. Halini tavrını görmen gerekiyor. Mesela özel bir konuyu konuşuyoruz biz başkalarına anlattı ya da bir hainlik yaptı şey yaptı güvenmem ondan sonra yani. Mesafemi korurum (görüşmeci 23, erkek, 18).

Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Diğer taraftan başka bir öğrenci de güven konusunda şunları demiştir:

Bence kimse kimseye güvenmemeli. Hele de ilk tanıştığım insana asla güvenemem. Kendine güveneceksin sadece. Bir erkeğe sevgi bakımından güvenirsin. Sonra güven kırıklığı yaşarsın. Sonra diğerine güvenirsin, güven kırıklığı yaşarsın. Bir yere kadar gider bu. Kız arkadaşına mesela bir şey paylaşırsın gider söyler o başkasına. Ailemde bile ben mesela bir keresinde anneme bir şey söyledim. Annem bile gidip abime söyleyebiliyor. Ben abime söylememişim oysaki. Bu bile bana güvensizlik veriyor. Sadece bu da değil. İnsanlar genelde karşısındakinin kötülüğünü istiyor. Bazen benim bile oluyor. Kıskanıyorum bazen mesela. Niye karşımdaki de öyle düşünmesin ki benim hakkımda. Hep kötü düşüneyim ki iyi olduğunda mutlu olayım (görüşmecisi 11, kız, 18).

Genel olarak bakıldığında zaman öğrencinin söylemlerinde kendi “bireyselliğini” vurguladığı görülmektedir. Çevreye karşı duyduğu güvensizliğin sonucunda aradığı güveni sadece kendinde bulabileceğini ifade etmektedir. Öğrencilerle yapılan mülakatlarda bu tarz söylemlerle sıkça karşılaşmıştır. Bu düşünce yapısını irdelediğimiz zaman görülmektedir ki risk toplumunun temel noktalarından birisi olan “bireyselleşme” sosyal hayatın içerisinde kişilerin hayata bakış açısını etkileyebilmektedir. Toplumsal düzende oluşan korku kültürü bireylerin herkese ve her şeye karşı ihtiyatlı davranması gerektiğini telkin ederken, kişilerarası “güven” yitirilen kavram olmaktadır. Öğrencilerin hayata dair bakış açısında öncelikle kötü şeyleri düşünmesi başlarına gelebilecek olumsuz ve tehlikeli şeyleri olağanlaştırdıklarını göstermektedir. Böylece birey hayatında olumlu şeyler yaşamayı ve birilerine karşı güven duymayı ekstra bir şey olarak algılamakta ve bunlara artı değer vermektedir.

4.5.3. “Bir tek BABAM olsun bana bir şey olmaz!”

Bu çalışmanın en ilginç ve önemli noktalarından birisi, mülakat yapılan lise öğrencilerinin –hem kızlar hem de erkekler için geçerli- güven konusunda akıllarına gelen ilk insanın ‘baba’ları olmalarıdır. Öğrencilerin babalarını tercih etmelerini üç aşamalı olarak ele alabiliriz. Öncelikle, Balıkesir’de bir yere giderken kendini güvende

hissetmek için eşlik etmesini istedikleri kişilerin başında “babaları” gelmektedir. Bir öğrenci şunları dile getirmiştir:

Bir yere giderken tabii ki de öncelikle babam yanımda olsa güzel olur. Özellikle uzak bir yere gideceksem kendimi daha rahat hissederim o olursa. Yakın yerlerde de akşam saatlerinde falan arkadaşşımdan döneceksem babam alır zaten beni (görüşmeci 6, kız, 16).

Babasını seçmeyen kişiler –araştırmanın çok azını kapsamaktadırlar- “kimse olmasa da olur” yahut “sohbet için bir arkadaşım olabilir” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Burada bireylerin babalarını “fiziksel bir koruyucu” olarak gördükleri söylenebilir. Bu kısımda dikkat çekici bir başka husus ise, güven konusunda “babalarının aldattığını” ifade eden yahut “bu devirde babana bile güvenmeyeceksin” (bkz. “Herkes herkese güvenmek zorunda değil” bölümü görüşmeci 8, bu kısımda yanında babasının bulunmasını tercih etmiştir) diyen gençlerin dahi koruyucu bir figür olarak babalarını seçtikleri görülmektedir.

İkincil olarak dikkat çeken bir diğer husus ise öğrencilerin yarıdan fazlası “yanında kendini en güvende hissettiği kişiler kimlerdir?” sorusuna da birincil tercih olarak “baba”larını seçtiklerini belirtmişlerdir. “Baba” seçimlerinden sonra ikinci olarak anne, sonra arkadaşlar ve diğer kişiler gelmektedir. Bu kısımdaki seçimlerinde de kısmen fiziksel güvenliği önceledikleri düşünülebilir. Ancak buradaki dikkat çekici husus öğrencilerin kendileri için oluşturdukları güven halkasını öncelikli olarak en yakın anne-baba-en yakın birkaç arkadaş olarak sınırlandırmalarıdır. Mülakatlara bakıldığı zaman gençlerden sadece üç tanesi kendi güven çemberinin içerisine akrabalarını almıştır. Tehlikeler ve riskler konusunda Balıkesir’in yerel koşulları ön planda tutulurken (bkz. “Korkum Yok” bölümü), güven konusunda akraba, komşu, mahalle arkadaşı, esnaf vb. eskilerin sosyal güven mekanizmalarının hiçbirisi önemli ölçüde –bir kısmı hiç bahsedilmedi- dile getirilmemiştir. Bunun temel sebeplerinden birisi “bireyselleşme” denilebilir ancak bunun dışında sosyal medyanın da etkili olduğunu söylemek mümkün gözükmektedir. Çünkü sosyal ilişkilerde yaşanan kopuş evrensel olarak yaşanmaktadır. Bu durumun güven mekanizmalarını ve güven ortamlarını da bazı durumlarda dolaylı ama çoğu zaman direkt olarak etkilediği söylenebilir.

Son olarak, bireylerin problem yaşadıkları zaman sığındıkları liman ilk olarak annelerine veya arkadaşları olsa bile genel kanı sığınılacak kişinin baba olduğu yönündedir. Aslında öğrenciler problemlerinin çözümünü babalarının sağlayacağını düşünmekle beraber, yaşadıkları durum karşısında verebilecekleri tepkiyi tam olarak bilemediklerinden öncelikle başka kişilere danıştıklarını anlatmışlardır. Özellikle babalarıyla paylaşmadan önce anneleri ile paylaştıklarını dile getirmişlerdir. Bu konuyla ilgili bir öğrenci şunları söylemiştir:

Yani durumun ciddiyetine bağlı ama önce anneme ya da arkadaşlarıma anlatırım. Onların tepkilerini görmek, düşüncelerini öğrenmek için. Ancak zaten anneme söyleyince olay babama gider. En son noktada bir şekilde babama söylerim. O yardımcı olur diye düşünüyorum (görüşmeci 42, erkek, 15).

Görüşmeci 42 ile benzer şekilde görüşmeci 11 de bir derdi, problemi olduğunda izleyeceği yolu şu şekilde ifade etmiştir:

Önce anneme söylerim herhalde. Sonra babama nasıl söyleyeceğimizi düşünür. Bir şekilde durumu anlatırız. Babam da ne gerekiyorsa yapar. Halleder problemi diye düşünüyorum (görüşmeci 11, kız, 18).

Görüşmeci 5 (kız, 18), görüşmeci 15 (erkek, 18), görüşmeci 16 (erkek, 15), görüşmeci 21 (kız, 17), görüşmeci 30 (erkek,17), görüşmeci 36 (erkek, 15), görüşmeci 39 (erkek, 15) ve görüşmeci 43 (kız, 18) bir problemleri olduğunda olayı direkt olarak babalarına anlatabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak görüşmeci 16 şunları demiştir:

Bir sorunum olsa direkt babama giderim. Anlatırım böyle böyle... Napmam gerekiyor diye sorarım. Babama bir tek kız meselelerini anlatamam. Anlatmam yani... O konuda çekiniyorum. Belki zamanla o durumları da anlatırım tabi... (görüşmeci 16, erkek, 15)

Sonuç olarak öğrenciler güven konusunda tehlikelerle ve risklerle dolu dünyada fiziksel koruyucu olarak öncelikli kişi olarak “babalarını” görmektedirler. Ayrıca her ne kadar aile içi problemlerde, dertlerde ilk olarak “anneleri” ile iletişim kursalar da, dış dünyaya karşı yaşayabilecekleri her türlü sorun, problem, çatışma

durumunda gidecekleri kapının “babaları” olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum babanın fiziksel koruyuculuğunun yanı sıra kişisel sorun çözücü olarak algılandığının da bir göstergesidir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bireylerin toplumsal düzen içerisindeki davranışlarını, seçimlerini, düşüncelerini etkileyen faktörlerden birisi sosyal korkulardır. Risk toplumu bağlamında lise öğrencilerinin sosyal korkuları üzerine yapılan bu çalışmada, sosyal korkular eğitim ve ekonomik temelli sosyal korkular, aile ve diğer sosyal ilişkiler bağlamında sosyal korkular ve Türkiye'nin ve dünyanın geleceğine yönelik sosyal korkular olarak üç boyutlu ele alınmıştır. Mülakatlardan elde edilen veriler değişen risk algısı, risk toplumu, korku kültürü, bireylerde var olan sosyal korkular kavramsal çerçevesinde incelenmiştir.

Bu çalışma kapsamında sosyal korkuların risk toplumu bağlamında ele alınmasının sebebi, günümüzdeki sosyal korkuların temelinde toplumdaki risk ve tehlikelerle ilgili doğrudan bir bağlantının bulunmasıdır. Değişen risk algısı bireylerin gündelik yaşamlarındaki pek çok tutum ve davranışlarına etki etmektedir. Bu çalışmanın temel amaçlarından birisi, toplumda var olan yahut yeni oluşan sosyal korkuların analiz edilip, gelecekteki etkilerini ve olabilecek durumları tespit etmektir. Bu bağlamda akıllara öncelikle “sosyal korkular uzun süreli mi yoksa kısa süreli mi?” sorusu gelmektedir. Öğrencilerin mülakatlarda verdikleri cevaplar neticesinde görülmektedir ki sosyal korkuların çeşitliliği sosyal düzenin işleyişinde de çeşitliliğe sebep olmaktadır. Aslında sosyal korkular toplumsal düzen içerisinde var olma süreleri bakımından “yapısal sosyal korkular” ve “koşullu sosyal korkular” olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Yapısal sosyal korkular olarak, özellikle eğitim ve iş alanında var olan sosyal korkular ele alınabilir. Burada bahsedilen yapısal durum toplumda eğitim ve iş alanında devam eden sıkıntıların bir “sorun” ve bir “problem” olarak görülmesi ile bağlantılıdır. Devletin temel yapısında çözümleyemediği bu tarz problemlerin çözülmesi süreci uzun yılları kapsadığı için “yapısal sosyal korkular” statüsünde görülebilir. Bu korku türünün temel özelliği sorunun bazı konularda uzun süreli hatta daimi bir problem olarak görülmesidir. Hem kız hem de erkek öğrencilerin yapısal sosyal korkuları bulunmaktadır.

Özellikle eğitim konusunda lise öğrencilerinin en önemli korkusu öncelikle üniversiteyi kazanamama üzerinedir. Prestijli okullarda okuyan öğrenciler hedeflerine ulaşamamaktan, daha düşük prestijli okullardaki öğrenciler ise kazanamamaktan

korkmaktadırlar. Eğitim sistemleri üzerine yapılan birçok araştırma, öğrencilerin bireysel özelliklerinin değerlendirilmesine ve kariyer gelişimine katkı sağlayacak programların olmadığını savunmaktadır. Süreç içerisinde öğrencilerin bu konudaki korkuları sosyal yaşamlarını da etkilemektedir. Diğer taraftan bu korkuları yaşayan gençler beraberinde geçim sağlama endişesi taşımaktadırlar. Bu konularda çok derin bir bilgiye sahip olmamalarına rağmen (üniversitedeki dersler, üniversite sonrası iş bulma, bu süreç içerisinde girmesi gerekli olabilecek ALES, KPSS gibi sınavlar hakkında) ileride bir aileyi geçindirememeye korkusunu içlerinde taşımaktadırlar. Bu durumla bağlantılı olarak da evliliği erteleyebileceklerini yahut imkânları çok iyi olmazsa evlenmeyip, kendi kendilerine bir yaşam sürdürebileceklerini dile getirmişlerdir. Burada evlenebilmek için bahsettikleri imkân ölçüsü bazı erkek öğrenciler için evinin, arabasının ve kenarda birikmiş bir miktar parasının olmasıdır ve bu ölçüyü de –elde edebilirlerse- en erken otuzlu yaşlarında elde edebileceklerini düşünmektedirler. Bu koşulların bir kısmı geçmişte de belli bir kesim için aranmasına rağmen önceleri aile destekli elde edilen bu durum şimdilerde bireysel kazanılmaya çalışılmaktadır. Bu durum gençlerin evliliği kızlarda en erken 25, erkeklerde ise ortalama 30’lu yaşlarda düşünmelerine sebebiyet vermektedir. Bu süreç toplumsal düzende özellikle de demografik yapıda büyük değişimlerin olabileceğini göstermektedir.

Yapısal sosyal korkuların yanı sıra, bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen ve değişken bir yapıya sahip olan koşullu sosyal korkular da mevcuttur. Koşullu sosyal korkuların temel özelliğinin kısa süreli ve geçici olmalarıdır. Belli dönemlerde sosyal hayatta çok etkili olan ve büyük korku alanları oluşturan bu korku türü belirli bir dönem bireylerin sosyal hayatlarını şekillendirici bir etkiye sahiptir. Ancak sonrasında tesirini kaybedebilmekte, toplum tarafından unutulabilmektedir. Öncelikle sosyal medyaya dayalı korkular koşullu sosyal korkular olarak ele alınabilir. Mülakat yapılan öğrencilerin son dönemdeki popüler korkusu direkt sosyal medya ile ilişkili olarak “fotoğraflarının çalınıp kötü yerlerde kullanılması” ve “kişisel hesaplarının çalınması” gelmektedir. Mülakatların yapıldığı dönemde gerek bu olayları tecrübe edenler olsun, gerekse kulaktan kulağa yayılan bir haberler dizisi olsun, gençlerin başlarına gelebileceğini düşündükleri en büyük olaylardan birisi “sosyal medyaya dayalı sosyal korkular”dır. Sosyal medyayı en etkin biçimde kullanan gençler için bu korku türü kısmi bir geçicilik içermektedir. Çünkü bu durumdan korktuklarını dile getiren

gençler, sosyal medyayı hala kullanmaktadırlar ve bu konuda kendilerine –bu korkuya rağmen- bir sınırlandırma getirmemişlerdir.

Diğer taraftan, araştırma kapsamında suç, taciz ve tecavüz gibi olaylara karşı da toplumda koşullu sosyal korkuların hâkim olduğu görülmektedir. Belirli dönemlerde bu konulardaki haberlerin gündemi çok fazla meşgul etmesi, bahsedilen zaman dilimi içerisinde bireylerin temkinli davranmasına, kendilerini koruyucu önlemler almasına sebep olmaktadır. Ancak sonrasında toplum bu korkulara dair duyarlılıklarını yitirmektedirler. Öğrencilerin sadece bir kısmı televizyondaki haberleri hatırladıkları belirtmiş, bunlar içerisinde “o dönem biraz korkmuştum” gibi söylemlerde bulunmuştur. Bu durum göstermektedir ki medya tarafından sosyal bir kaos olarak sunulan olaylar belli bir süre geçince sosyal hayat içerisinde eski etkisini yitirmektedir. Ancak bu konuda çok yönlü bir çalışma yapmak daha doğru bir bilgi imkânı sunabilir.

Araştırma grubunun liseli öğrencilerden oluşması, araştırmada koşullu sosyal korkuların baskınlığının temel sebeplerinden birisi olabilir. Bu çalışma aileler üzerinde yapılmış olsaydı bazı koşullu sosyal korkuların yapısal sosyal korkulara neden olup- olmadığı daha detaylı incelenebilirdi. Ancak araştırmada koşullu sosyal korkuların oluşumunu ve toplumsal hayattaki etkisinin düzeyini belirleyen temel etken medyanın olayı ne kadar süreli ve ne kadar ‘abartılı’ olarak ele aldığıyla yakından ilgilidir. Çünkü sosyal korkuların çeşitliliği, bireylerin söylemleri ve hayatlarına dair paylaşımları yaşanan dönemdeki sosyal medyadaki haberlerle birebir paralellik göstermektedir.

Sosyal korkuların türlerinin ve etkilerinin tespitine dayanan bu çalışmada, dikkat çekici bir diğer husus ise öğrencilerin belli konularda yerelliğin de etkisini vurgulayarak sosyal korkularının bulunmadığını dile getirmeleridir. Bu durum araştırmanın Balıkesir ile sınırlandırılmasıyla ilişkilidir. Balıkesir 2012 yılında değişen yasa ile nüfusuna bağlı olarak “büyük şehir” statüsünü almıştır. Ancak İstanbul, Bursa, İzmir gibi karmaşık bir yapıya günümüzde tam manasıyla sahip değildir. Balıkesir merkezde hala yerel etkiler görülmektedir. Bu durum bireylerin riskler ve tehlikeler karşısında sosyal güven mekanizmalarının oluşumunda kısmen de olsa etkisini göstermektedir. Balıkesirlilerin kendisini tanıdığını ve bu sebeple başına bir şey gelmeyeceğine inanan öğrenciler, özellikle de suç, taciz ve tecavüz gibi konularda toplumsal güvenin hâkim olduğunu dile getirmişlerdir. Bu noktada son dönemde

taksici, dolmuşçu, minibüsçülere dair oluşan korkular, buradaki öğrenciler için henüz bir korku arz etmemektedir. Onları “abileri” olarak tanımlamaktadırlar. Bununla bağlantılı olarak, Balıkesir’in “küçük bir yer” olduğu düşüncesi toplumsal güveni temellendiren bir olgudur. Bu bağlamda tanınırlığı arttıran “küçük şehir algısı” büyük şehirlerdeki “tehlike senaryolarından” olayı farklılaştırmaktadır. Giddens modern kentsel ortamların sıklıkla saldırıya uğrama ya da gasp tehdidi yüzünden tehlikeli yerler olarak algılandığını dile getirmektedir (Giddens 2014a: 107). Bu çalışma kapsamında özellikle çocukluğundan beri burada yetişmiş gençler için şehir şuan hızla gelişmekte olmasına rağmen diğer büyük şehirlerin tehlikelerini tam manasıyla taşımadığından, özellikle bu şehirde yaşayan yabancılardan gelebilecek tehlikelere karşı çok fazla uyarı barındırmadığı görülmektedir.

Araştırmada sosyal korkular kapsamında dikkat çekici bir diğer husus ise belirli bölgelerin öğrenciler tarafından “tehlikeli bölge” olarak adlandırılmasıdır. Öğrencilerin dile getirdikleri bölgelere dair oluşan sosyal korkularının sadece çevreden duyduklarına dayandırması sosyal korkuların toplumsal boyutunu göstermektedir. Bunun yanı sıra mekânlara yüklenen değerler üzerinden bakıldığında mekânların toplumsal değerlere ve anlamlara dayalı olarak mekânsal algı ve uygulamaları şekillendiren toplumsal bir ürün olduğu görülmektedir. Mekânlara ve oralarda yaşayan insanlara dair oluşan sosyal korkular bireylerin o bölgelere gitmekten kaçınmalarına sebep olmaktadır. Kaçma ve kaçınma duygusu sosyal korkunun içerisinde var olmasına rağmen, buradaki önemli noktalardan birisinin sosyal korkuların oluşturduğu “önyargı” sebebiyle şehrin içerisinde bölünmelere, ayrışmalara sebep olmasıdır. Mekânın kullanımı ve sosyal korkular arasındaki derinlemesine ilişki bu tez kapsamında ele alınmamakla birlikte, buradan yola çıkarak başka araştırmalara gereklilik olduğu kanaatini değerlendirebiliriz.

Bu çalışmada elde edilen veriler üzerinden varılan bir diğer sonuç ise özellikle geleceğe yönelik sosyal korkuların temelinde teknolojiye dayalı sosyal korkular gelmekte olduğudur. Günümüzde teknolojik ürünleri çok fazla tüketmelerine rağmen gençler teknolojinin etkilerini tam olarak kestirememekten endişe duymaktadırlar. Gençlerdeki “bir süre sonra teknoloji insanların önüne geçebilir” düşüncesi özellikle geleceğe dair negatif düşünceler ve sosyal korkular üretmelerine sebep olmaktadır. Yapılan çalışmada gençlerin teknolojik gelişmeleri iki yönlü ele aldıkları

görülmektedir. Bunlardan ilki, insanların birbirleriyle yüz-yüze iletişim kurmaktan vazgeçeceklerine dair var olan sosyal korkularıdır. “Bireyselleşmenin” etkilerinin görüldüğü yeni toplumsal düzende bu dediklerinin şimdiki toplumsal hayat ile ilişkili olduğu görülmektedir. Beck, Giddens, Furedi gibi düşünürler risklerin ve korkuların hâkim olduğu yeni toplumsal düzende bireyselleşmenin kaçınılmazlığını vurgulamaktadırlar. Toplumsallığın parçalanması, bireylerin kendi istek, arzu ve tercihlerini ön plana alması teknoloji ile birlikte sadece teknolojik ürünler üzerinden kurulan iletişimlere yol açmakta, yüzyüze görüşmelerin ve iletişimlerin eskisi kadar tercih edilemeyeceğine dair düşünceyi de pekiştirmektedir. Beck bireyselleşmenin en temelde kişilerin kendilerini öncelikle aile ve evlilikler konusunda toplumu etkileyeceğini düşünmektedir. Öğrencilerin geçim konusundaki düşüncelerini açıklarken kendi yaşam standartlarının kalitesine ve evliliğe vurgu yapması bu konuda bir çözümlenin başladığının önemli birer göstergesidir.

Bireyselleşme ile birlikte ele alınabilecek bir diğer dikkat çekici husus ise riskler, tehlikeler ve korkuların etkisinin kaçınılmaz olduğu sosyal korkuların neticesinde öğrencilerin “güven” konusundaki endişeleridir. Günümüz toplumsal hayatında bireyselleşmenin de etkisiyle eskisi gibi dışarıya dönük, sosyal ilişkilerle genişleyen bir toplum yapısı görülmemektedir. Geçmişteki ortak yaşama duygusunun kaybolması beraberinde sosyal sermayenin de parçalandığını göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal hayatın devamını sağlayan toplumsal normlar, ortak duygular yerini bireyselleşmeye bırakmıştır. Geçmişteki “imece” gibi iş birliğini temsil eden kavramların yerini “bireysel” tercihler, istekler, amaçlar ve uğraşların yer aldığı görülmektedir.

Risk toplumunda “risk” kelimesinin anlam değiştirmesi ve negatif bir ifade olarak sunulması gibi güven konusunda da kişilere karşı güven konusunda negatif çağrışımların arttığı görülmektedir. Bireyler başka kişilere karşı öncelikli olarak “güven duyulmaması” gerektiğini sürekli vurgulamaktadır. Ayrıca çevrelerindeki güven çemberlerindeki insan sayısı ise bir elin parmaklarını geçemeyecek kadar küçülmüş durumdadır. Öğrencilerin sosyal dünyası anne-baba-kardeş ve birkaç arkadaşı ile sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple özellikle aileye bağımlılık döneminde çocuğun korku dünyasını şekillendiren etkenlerin başında aile ve ailenin korkuları gelmektedir. Araştırma sonucunda görülmektedir ki çocukların güven çemberlerini

son dönemlerde oldukça küçülttüğü görülmektedir. Gençlerin içerisinde buldukları “güvenli koza’lar kendilerini korumak için geliştirdikleri bir kalkan mıdır yoksa ailelerinin onları dış dünyadaki tehlikelerden korumak için oluşturdukları bir kafes midir” sorusu dikkatle incelenmesi gereken önemli bir konudur. Bu çalışmanın sınırları aileleri ve ailelerin çocukları için sahip oldukları korkuları içermemektedir. Ancak benzer bir çalışmanın aileler üzerinde yapılması bu konuda sosyal korkuların ve güven mekanizmalarının farklı bir yönünü ortaya çıkaracaktır.

Güven konusunda bu çalışmada elde edilen en ilginç nokta ise hem kız hem erkek öğrenciler için “baba”ların en güven duyulan kişi olmasıdır. Bu konuda babalar sadece fiziksel bir koruyucu anlamı taşımamakta, aynı zamanda kişisel sorunlarının çözümü noktasında danıştıkları kişi konumundadır. Genel olarak son dönemlerde yapılan babalık çalışmalarında çocuklar ile babaların ilişkilerinde bir kopma olduğu dile getirilse bile yapılan bu çalışma ile çocukların “güven” duygusunu eşleştirdiği kişilerin başında “babaları” gelmektedir. Araştırma kapsamında güven konusunda bireylerin öncelikli olarak güven duymamayı” tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Bu durum bireyselleşme ve sosyal sermaye ile de bağlantılı olarak toplumsal düzende yaşayan bireyler arasındaki ilişkilerdeki kopuşlarla ilişkilidir. Hiç tanımadığı bir kişiye önyargılı ve temkinli yaklaşması tehlikelerle dolu bir dünya algısından kaynaklanmaktadır. Tehlikelerin belirsizliği ve ne zaman ne şekilde insanların karşısına çıkacağına bilinmemesi öğrencilerin kendisi dışındaki herkese karşı güven duymamasına sebep olmaktadır. Bu güvensizlik Furedi’nin dile getirdiği gibi sosyal ilişkilerde “ihtiyat ilkesini” tetiklemektedir. Böyle bir toplumsal yapıda ihtiyatlı davranmama gibi bir durumda toplum bireylerin başına gelebilecek bir tehlikeden zarar vereni değil yine bireyi suçlamaktadır. Bu süreç zamanla bireylerin her durumda kendilerini ve kendi güvenliklerini öncelemesini temellendirmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre tartışılması gereken bir durum da şudur: Bireylerin sosyal hayatları bağlamında sosyal korkular “korku toplumunu” mu oluşturmaktadır, yoksa tüm bunlar “korkusuzluk toplumunu” mu tetiklemektedir. Bu konuda tek bir cevap vermek çok zordur. Aslında öncelikle süreci ele almak gerekmektedir. Öncelikle geçmiş dönemlerde de sosyal korkuların mevcut olduğu bilinmektedir. Ancak günümüz sosyal korkuları şu anki toplumsal hayat koşullarıyla ve bunların sosyal ilişkilere etkileri ile bir ilişki içerisinde. Bu sebeple risklerle ve tehlikelerle dolu bir

dünya algısı temelinde öğrencilerin bahsettikleri konularda sosyal korkuların oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu durum korku kültürü içerisinde oluşmuş korku toplumunun temelini ne ölçüde oluşturur bunu kestirebilmek zordur. Ancak günümüz sosyal korkularının güven yoksunluğu, bireyselleşme, sosyal sermayenin yitimi gibi konularda büyük etkilerinin olduğu görülmektedir. Toplumsal düzendeki böyle bir çözülme “korkusuzluk toplumunun” oluşumunu tetikleyebilecek niteliktedir. Çünkü toplumsal normların yok oluşu, birlikte yaşamın yerinin bireysel yaşamların alması bir süre sonra kişilerin her alanda kendilerini öncelemesine sebep olacak niteliktedir.

Buradaki önemli kavramlardan birisi de Giddens’in ‘Modernite ve Bireysel-Kimlik’ kitabında değindiği “koruyucu koza” kavramıdır. Koruyucu koza ile bireyler dış dünyadan gelebilecek olan potansiyel tehlikelere karşı kendilerine bir güven mekanizması çizmektedir. Araştırmadan elde edilen veriler bu noktada dikkat çekici sonuçları da göstermektedir. Öncelikle öğrencilerle yapılan görüşmelerde güven konusunda bireylerin güven mekanizmaları anne-baba ve birkaç arkadaş ile sınırlanmaktadır. Bu bakımdan çocuğun sosyal çevresinde bir sınırlanma görülmektedir. Araştırmanın tam manasıyla içeriğinde olmayan, ancak öğrencilerin söylemlerinin satır aralarını dolduran başka bir husus da ailelerin çocukları için oluşturdukları “koruyucu koza”lardır. Dış dünya ve arkadaşları konusunda temkinli davranmasını her durumda tekrar eden aileler, bu noktada çocukların yaşamlarına kısmen müdahalede bulunmaktadırlar. Ebeveynlerin özellikle çocukları konusundaki sosyal korkuları ve bunların sebep olduğu gündelik yaşamlarındaki etkileri – çocuklarını belli konularda kısıtlamaları, sınırlandırmaları- başka bir araştırma konusudur. Çocuk ve ebeveynlerin gelecekteki sosyal yaşama dair öngörülerde bulunabilmek için bu konuda yapılacak çalışmalar toplumbilim için faydalı olacaktır. Çocukların günümüzde yaşadıkları duruma baktığımız zaman çocuğun savunma mekanizması ikili olarak sınırlanmaktadır. Bir de toplumsal bir algı olarak “bu devirde babana bile güvenmeyeceksin” fikrinin baskınlığını ele alırsak çocukluktan itibaren yalnızlaşan bireylerden oluşan bir toplumdan bahsetmek mümkündür. Sonuç olarak toplumun günümüzün korkuları nedeniyle gelecekte korku toplumu veya korkusuzluk temsilinden öte “güven duygusunu kaybetmiş bir toplum” olarak şekillenmesi muhtemel gözükmemektedir.

Araştırma sonucunda “sosyal korkuların” toplumsal varlığı ve çeşitliliği somut olarak ortaya çıkmış, toplumsal düzen içerisinde özellikle sosyal ilişkilerdeki kopuşlara sebep olma ve bireyselleşmeyi tetiklemesi konularında önemli bir etki alanına sahip olduğu görülmüştür. Ancak bu noktada herkesin aklına şu soru gelmektedir: “Bu durumda neler yapılmalı?” Öncelikle sosyal korkular konusunda genel bir değerlendirme yapmak ve çözüm önerileri üretmek zor gözükmektedir. Çünkü sosyal korkular bulunduğu ortama, eğitim düzeyi ve çeşitliliğine, yaş ve cinsiyete, medyanın hangi olayları öncelendiğine ve nasıl sunduğuna bağlı olarak oluşabilmektedir. Ancak bu konuyla ilgili temel bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle medyanın belli konuları belli dönemlerde “panik yaratıcı” bir şekilde sunmasının önüne geçilmelidir. Ayrıca sosyal medyayı bu konuda kısıtlamak imkânsızdır. Ancak sosyal medya kullanıcıların bu konuda bilinçlenmesi önemlidir. Çünkü küresel etkinin en çok hissedildiği alanlardan birisi ve belki de bu devirde en önemlisi sosyal medyadır. Sosyal korkuların küresel sosyal korkulara dönüşmemesi açısından bilinçlendirme çalışmaları ekstra önem arz etmektedir. Ayrıca riskler ve tehlikeler temelinde oluşan özellikle uzun süreli –araştırmadaki eğitim ve iş alanındaki gibi- sosyal korkular için devletin çözüm önerileri üretmesi ve bu konularda toplumsal hayata dair problemleri çözücü çalışmalar yapması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, sosyal korkuların gündelik hayata etkileri konusunda en önemli görev yine topluma düşmektedir. Her ne kadar sosyal korkuların üretimi ve oluşumu sırasında çok yönlü bir etkileşim olsa da bireylerin kendi çevrelerine ördükleri koruyucu kozadan çıkışlarını yine ancak kendisi sağlayabilecektir. Bu konuda bireyin öncelikle kendini bilinçlendirmesi, sonrasında ise toplumsal gruplar aracılığıyla toplumun kendini iyileştirmesi gerekmektedir. Burada özellikle çocukların bu bireyselleşme ağından kurtulmaları için öncelikli olarak ailelerin sosyal korkuları sebebiyle çocuklarına kurdukları dünyayı genişletmeleri ve sosyal ilişkileri destekleyici ortamlara yönlendirmeleri gerekmektedir. Böylece bireylerin “güven” konusundaki düşünceleri ve tutumları da zamanla düzelecektir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin sosyal korkuları yerel etkiler, cinsiyet, okullarındaki çeşitlilikleri sebebiyle risk toplumu bağlamında farklılaşmalar göstermektedir. Bununla beraber farklı sosyal korkuları toplumsal hayatın içerisindeki tercih, davranış ve tutumlarını da etkilemekte hatta sınırlandırmaktadır. Sosyal korkuların bireylerin gündelik yaşamlarına bu tür etkileri toplumsal ilişkilerde kopuşa,

sosyal sermayenin yitimine ve bireyselleşmeye sebep olmaktadır. Yalnız kalan bireyin güven konusundaki düşünceleri de “güven duymamak” temelinde oluşmaktadır. Bugünün toplumsal yapısındaki bu çözülme bireyleri koruyucu kozalarında yalnız bir yaşama mahkûm etmektedir.

KAYNAKÇA

- Bar-Tal, D. (2001). Why Does Fear Override Hope in Societies Engulfed by Intractable Conflict, as It Does in Israil Society?, *Political Psychology*, Vol: 22, No:3, 601-627.
- Bauman, Z. (2005). *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş Toplum*. (Çev. Y. Alogan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru* (Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Beck, U. (2013). *Siyasallığın İcadı*. (Çev. N. Ülner). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Beyaz, İ. (2013). Risk Toplumu ve Gıda Güvenliği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çelik, H. (2014). Ulrich Beck: Küresel Risk ve Kozmopolitan Politika. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, 82-100.
- Çetin, D. (2010). Ankara'nın İki İlçesinde Suç Korkusu Çalışması. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Çuhacı, A. (2004). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Duhm, D. (2002). *Kapitalizm'de Korku*. (Çev. S. Şörçün). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Elliott, A. ve Lemert, C. (2011). *Yeni Bireycilik: Küreselleşmenin Duygusal Bedelleri* (Çev. B. Kıcıır), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Elmacı, F. (2008). Bireysel-Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Ergenlerin Korkuları Üzerine Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Erdoğan, Ç. (2012). İlköğretim Okullarında Güven Kültürü ve Önyargı ile İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. (Çev. B. Bilgen ve B. Şen), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Furedi, F. (2014). *Korku Kültürü*. (Çev. B. Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014a). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Giddens,A. (2014b). *Modernite ve Bireysel-Kimlik* (Çev. Ü. Tatlıcan), İstanbul: Say Yayınları
- Gökulu, G. (2011). Mağduriyet Risk Algısı ve Suç Korkusu: Odtü Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Yıldırım, F. (2009). *Risk Çağı ve Gençler*. Ankara: Eflatun Yayınları
- Keane, J. (2002). “Fear and Democracy” , *Violance and Politics: Globalization’s Paradox*. United States of America: Routledge imprint of Taylor & Francis.
- Kul, M. (2009). Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Kuska, M. (2011) “New Sources of Fear in a Late Modern Society: The Globalization of Risk” içinde “*Re-Constucting Emotional Spaces: From Experience to Regulation*”. USA: The Prague College of Psychosocial Studies Press.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Luhmann, N. (2000). ‘Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives’, in *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Department of Sociology, University of Oxford, 94-107. Web: <http://www.sociology.ox.ac.uk/papers/luhmann94-107.pdf> adresinden 10 Nisan 2016’da alınmıştır.
- Matthen, M. (1998). Biological Universals and The Nature of Fear. *The Journal of Philosophy*, Vol: 95, No: 3, 105-132.
- McCathie, H. ve Spence, H. (1991). What is Revised Fear Survey Schedule for Children Measuring?, *Behaviour Research and Therapy*, Vol: 28, No: 5, 495-502.
- Murphy, D. M. (1985). Fears in Preschool-Age Children. *Child Care Quartely*, Vol:14, No: 3, 171-189.
- Punch, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. (Çev. E. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz), Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Rosa, E. (2003). The Logical Structure of the Social Amplification of Risk Framework (SARF): Metatheoretical Foundations and Policy Implications içinde *The Social Amplification of Risk*. Cambridge: Cambridge University Press, 47-49.
- Santi, R. (2011). Hobbes on Fear. *Agathos: An International Review of the Humanities and Social Sciences*, Vol: 2, No: 2, 67-80.
- Şahin, M. M ve Ünal A. Z. (2010). *Sosyal Sermaye: Kuram, Uygulama, Eleştiri*. Sakarya: Değişim Yayınları.

- Şan, M. K. (2008). Türkiye’de Sosyal Sermaye Kaybının Dini Görünümleri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol: 16, 74-98.
- Türk Dil Kurumu (2016). “fobi” Genel Türkçe Sözlük. Web: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575786b08f7c99.09469004 7 Mart 2016’de alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (2016). “risk,” Genel Türkçe Sözlük. Web: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.565b822baf06a4.23909335 7 Mart 2016’de alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (2016). “kaygı” Genel Türkçe Sözlük. Web: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575786a20d3bb7.47113380 7 Mart 2016’de alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu (2016). “korku” Genel Türkçe Sözlük. Web: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5757869b640fc2.78198554 7 Mart 2016’de alınmıştır.
- Yalçınkaya, T. ve Özsoy, E. (2003). Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut. II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli Üniversitesi İİBF, Kocaeli, 1-10.
- Yates, J. (2003). An Interview with Ulrich Beck on Fear and Risk Society. *Hedgehog Review*, Vol: 5, No: 3, 96-107.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldız, Z. (2015). Korku Kültürü ve Kent İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Tartışma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

Merhaba, adım Elif Altundere. Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hem yüksek lisans öğrencisi hem de aynı anabilim dalında araştırma görevlisiyim. Sosyal korkular üzerine bir araştırma yürütüyorum. Lise öğrencileri ile görüşmeler yaparak çocukların gündelik yaşam içerisindeki sosyal korkularını eğitim, ekonomik, aile, diğer sosyal ilişkiler ve Türkiye ve Dünya'nın geleceği bağlamında inceleyeceğim araştırmada sizlerle görüşerek araştırmam için bilgi toplamak istiyorum. Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

- *Görüşme boyunca bana söylediklerinizin tümü gizlidir. Bilgilerin araştırmacılar dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra araştırma raporunda isimleriniz kesinlikle yer alamayacak, bunun yerine takma isimler kullanılacak ya da isimleriniz şifrelenecektir.*
- *İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanabiliriz, hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatı elde edebilirim.*
- *Başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?*
- *Görüşmenin yaklaşık olarak 30 - 40 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorularıma başlamak istiyorum.*

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyet: KIZ ERKEK

Kaç yaşındasınız?

Hangi okulda okuyorsunuz?

Kaçıncı sınıftasınız? Lise 1 Lise 2 Lise 3 Lise 4

Hangi mahallede yaşıyorsunuz? Eviniz kendinizin mi? Kira mı?

Annenizin eğitim düzeyi nedir? Mesleği nedir?

Babanızın eğitim düzeyi nedir? Mesleği nedir?

Kaç kardeşsiniz?

Anne ve babanız ile birlikte mi yaşıyorsunuz?

GÜNDELİK YAŞAM

1. Genel olarak bir gününüz nasıl geçer?
2. Arkadaşlarınızla ve diğer sosyal gruplarla ne sıklıkla ve nerelerde görüşüyorsunuz? (*dernek, kafe, ev, park, alışveriş merkezi, vb.*)
3. Günlük yaşamınızda ne gibi korkularınız vardır?
4. Aileniz dışında kurduğunuz sosyal ilişkilerde endişe duyduğunuz kişiler var mıdır?
5. Sosyal medyada bir günde ortalama ne kadar süre geçiriyorsunuz ve neler yapıyorsunuz? (film, Chat, yorum yazma, güncel haber takibi, vb.)
6. Sosyal medya ile ilgili endişe ve korkularınız nelerdir?

BALIKESİR'DE YAŞAM

1. Balıkesir'de yaşamın bir riski var mıdır? Varsa nelerdir? (*Kalabalık, tenha yerler, ışısız bölgeler, trafik, suç, doğal afetler-deprem?*)
2. Bugünlerde Balıkesir'de bir yere giderken kendinizi güvende hissediyor musunuz?
 - 2.1. Güvende hissetmiyorsanız sebebi nedir?
 - 2.2. Güvende hissetmediğiniz zaman dilimi varsa bunu tanımlayabilir misiniz?
3. Kendinizi güvende hissetmek için tanıdığınız birisinin size eşlik etmesini ister miydiniz?
4. Size eşlik edecek kişinin kim olmasını istersiniz?

A. Eğitim ve Ekonomik temelli sosyal korkular

1. Okul hayatı nasıl gidiyor?
2. İlerisi için hedefiniz nedir?
3. Üniversiteye gitmeyi düşünüyor musunuz?
 - 3.1. Gitmek istediğiniz bir üniversite ve bir bölüm var mı?
4. Üniversite hayatına dair endişeleriniz var mı?
 - 4.1. Varsa ne gibi?
 - 4.2. Böyle bir endişeyi neden taşıyorsun?
5. Gelecekte mesleğiniz ve iş hayatınız hakkında endişeleriniz var mı?
 - 5.1. Endişeleriniz var ise bunları sebepleri ile açıklayabilir misiniz?

6. İleride kendi geçiminizi sağlama konusunda herhangi bir endişe taşıyor musunuz?

B. Aile ve diğer sosyal ilişkiler bağlamında sosyal korkular

1. Aile hayatınız nasıl gidiyor?
2. Anne-baba ve kardeşleriniz ile iletişim problemi yaşıyor musunuz?
 - 2.1.Sizce aile içi iletişim problemlerinin en önemli sebebi nedir?
3. Ailenizin sizi kısıtladığını düşünüyor musunuz?
 - 3.1.Eğer kısıtladığını düşünüyorsanız hangi konularda olduğunu belirtebilir misiniz? (*arkadaş edinme, gece dışarı çıkma, okuldan sonra takılma, akraba ziyaretleri vb..*)
4. Anne-babanızın yanında kendinizi güvende hissetmediğiniz zamanlar oluyor mu?
 - 4.1.Eğer oluyorsa bu zamanları tanımlayabilir misiniz?
 - 4.2.Eğer güvende hissetmiyorsanız sebepleri nelerdir?
5. Büyük bir problem yaşadığınızda bunu anne-babanızla paylaşır mısınız?
 - 5.1. Paylaşmıyorsanız sebebi nedir?
6. Eğer anne-babanız ile paylaşmıyorsanız kimlerle paylaşırsınız?
 - 6.1. Bu kişilerle paylaşmanızın sebebi nedir?
7. Yakınlarınızın güvenliğinden herhangi bir endişe duyuyor musunuz?
 - 7.1.Eğer endişe duyuyorsanız sebebini söyler misiniz?
8. İleride evlendiğiniz zaman yaşamaktan endişe ettiğiniz korkularınız var mı?
 - 8.1.Siz kaç yaşında evlenmeyi düşünüyorsunuz?
 - 8.2.Evlilik ile ilgili korkularınız var mı?

C. Türkiye ve Dünyanın geleceği üzerine sosyal korkular

1. Geleceğe dair korkularınız var mı?
2. Ülkemizin geleceğine dair korkularınız, endişeleriniz var mı?
3. Dünyanın geleceğine dair korkularınız, endişeleriniz var mı?

GÜVEN ALGILARI

1. Sizce hayatınızda birilerine güven ne kadar önemlidir?
 - 1.1.Bir kişiye ya da kuruma güvenmek veya güvenmemek için kriterleriniz nelerdir? (hangi özellikleri ararsınız?)

1.2.Bir kişiye güven duymanıza neler engel olabilir?

1.3.Bir kuruma güven duymanıza neler/ne gibi bir olay engel olabilir?

2. Kendinizi en çok ne zaman ve hangi ortamda güvende hissedersiniz?
3. Yanında kendini en güvende hissettiğin kişiler kimlerdir? (*annem, babam, okul arkadaşlarım, akrabalarım, komşularım, kardeşlerim, ğretmenlerim...?*)
4. Herhangi ciddi bir sorun yaşadığınızda / kişisel olarak çözemediğiniz bir sorun yaşadığınızda yardım almak için kime başvurursunuz?

Aile / Akrabalar / Sosyal evre / Resmi Kurumlar / Sivil Toplum Kuruluşları

(biraz daha özelleştirebilir misiniz?)